

2,8

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΙΡΑ Α, ΑΡ. 9

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ

1948

Τύποις Μ. Δ. ΜΥΡΤΙΔΗ, Θεσέως 9, Ἀθήναι

Σκοπός των Λεξιλογικών Ασκήσεων είναι να πλουτίσουν και να βαθύνουν το λεξιλογικό πλούτο και την έκφραση των μαθητών θυμίζοντας, εμπεδώνοντας ή πρωτοδίνοντας χρήσιμα φραστικά στοιχεία της ελληνικής ζωής, λαϊκά ή λόγια, και παράλληλα να τους καλλιεργήσουν το ύφος και τη σκέψη—αχώριστη συχνά από τα γλωσσικά σύμβολα—, που με την κυριολεξία ξεκαθαρίζεται καλύτερα ή εκφρασή της. Συχνά βοηθούν οι Ασκήσεις αυτές και για να πληθύνουν ή να εμπεδωθούν πραγματολογικές γνώσεις¹.

Οι «Λεξιλογικές Ασκήσεις για τη Μέση παιδεία», το εξάχρονο Γυμνάσιο ή άλλους τύπους σχολών, συνεχίζουν, συμπληρώνουν και ολοκληρώνουν τις «Λεξιλογικές Ασκήσεις για την 5. και 6. Δημοτικού», που είδαν πέραν το φώς. Το υλικό τους είναι φυσικά πιο δύσκολο και άφρονώτερο, και ποικιλότερα τα κεφάλαια και το είδος των ασκήσεων. Προορίζονται για τις δύο πρώτες βαθμίδες των εξατάξιων σχολών της Μέσης, μερικά όμως μαθήματα, τα τελευταία πολλών κεφαλαίων, μόνο στις δύο τελευταίες τους τάξεις θα μπορη να διδαχτούν. Για τις ανώτερες αυτές τάξεις αναγράφονται, στις υποσημειώσεις ιδίως, και διάφορες πληροφορίες, έπεξηγήσεις από την ιστορική γραμματική και έτυμολογίες άκόμη, ανάλογα με το ενδιαφέρον που θα έχη πια ο ώριμότερος μαθητής ή που θά έπρεπε να του καλλιεργηθί.

Έννοείται πως προϋπόθεση της άσχοιίας του μαθητή της Μέσης με τις Ασκήσεις του Γυμνασίου είναι πως είχε γνωρίσει στο Δημοτικό, για μερικούς τουλάχιστο μήνες, τις Ασκήσεις του Δημοτικού, (τουλάχιστο τα Συνώνυμα, Αντίθετα, Παρομοιώσεις και Μεταφορές). Θά έπρεπε άλλιως να προηγηθούν στην Α΄ γυμνασιακή τάξη μερικές άσκήσεις από εκείνες. Για τους μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων προσέθηκαν και μερικά μαθήματα με αντίστοιχες άσκήσεις από τ΄ αρχαία ελληνικά².

Μερικοί εκπαιδευτικοί βρήκαν τα δύο τεύχη από τις Λεξιλογικές Ασκήσεις που κυκλοφόρησαν λίγο δύσκολα. Πρέπει όμως, για να κρίνωμε σωστά, να έχωμε στο νοϋ μας παιδιά καταρτισμένα από τις μικρότερες τάξεις χωρίς τις άτέλειες και τις έλλείψεις που τα βαραίνουν από τα τελευταία δίσεχτα χρόνια. Να θυμηθούμε πως με το ν΄ άγνοηση ως σήμερα η ελληνική παιδεία τη νεοελληνική γλώσσα και να μην την έχουν διδαχτή όπως έπρεπε ούτε οι δάσκαλοι της είναι φυσικό να υπερτιμούν και οι ίδιοι τις δυσκολίες αυτές. Τέλος, ότι οι Ασκήσεις αυτές, καθώς άλλωστε και τα έπιλοιπα βιβλία της «Νεοελληνικής Βιβλιοθήκης» που αποβλέπουν ν΄ αρτίωσουν το νεοελληνικό μάθημα, θά ίσοζυγιστούν μόνο σ΄ ένα πρόγραμμα που θά τους αναγνωρίση τη σωστή θέση μέσα σε κάθε σχολείο ελληνικό και θά παραχωρήση για τη σχετική διδασκαλία τις άπαιτούμενες ώρες.

1. Πβ. θα λέγονται στις Λεξιλογικές Ασκήσεις για την 5. και 6. του Δημοτικού, σ. 5α.

2. Δέν έγινε αυτό άρκετά για τα Συνώνυμα και για τ΄ Αντίθετα, για τα όποια ώστόσο βρίσκουμε άφθονα παραδείγματα στους αρχαίους συγγραφείς, λ.χ. στο Θουκυδίδη και στο Δημοσθένη.

Περισσότερο δικαιολογημένη είναι ίσως ή παρατήρηση πώς τὸ ὕλικο πού δίνεται εἶναι μὲ τὸ παραπάνω πολὺ. Ἀλλὰ φυσικὰ δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ δάσκαλος νὰ τὸ δώσῃ ὅλο, ὅπως καὶ δὲν εἶναι δεμένος μὲ τὴ σειρά τῶν κεφαλαίων τοῦ βιβλίου.

Ἄσκησις θὰ εἶναι τὸ αὐριανὸ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα, οἱ διαθέσιμες ὥρες, οἱ διδαχτικὲς ἀνάγκες, οἱ ἐλλείψεις καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς τάξης, οἱ δυσκολίες πού θὰ παρουσιαστοῦν στὰ τελευταῖα μαθήματα τοῦ κάθε κεφαλαίου. Καὶ ἂν ἄλλωστε ἔχη διδαχτὴ ὁ μαθητὴς τὶς ἀνάλογες Ἀσκήσεις στὸ Δημοτικὸ, δὲν πρέπει οὔτε ὅλα τὰ κεφάλαια τῶν γυμνασιακῶν Ἀσκήσεων νὰ τὰ γνωρίσῃ ἀπὸ τὴν Α' τάξη τῆς Μέσης οὔτε σὲ ὅσα θὰ γνωρίσῃ νὰ προχωρήσῃ ἐξίσου. Ἀπὸ τὶς Μεταφορὲς λ.χ. μπορεῖ νὰ δοθοῦν ἐκεῖ μόνο λίγα μαθήματα, ἐνῶ οἱ Περιφράσεις καλύτερα νὰ μείνουν γιὰ πολὺ ἀργότερα. Ξεχωριστὰ θὰ ἤθελα νὰ κάμω λόγο γιὰ τὶς Παραομιλίες, καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς ἐνῶ ἀρχικὰ ἔδινα λίγο σχετικὰ ὕλικο, μόνο ἀφοῦ ἄρχισε τὸ τύπωμα ἔκρινα καλὸ νὰ τὸ διπλασιάσω. Εἶναι οἱ Παραομιλίες ἀπὸ τὰ σημαντικότερα κεφάλαια τοῦ βιβλίου, καὶ ἀξίζει νὰ καταγίνουν περισσότερο μὲ αὐτὲς τὰ ἐλληνόπαιδα, γιὰ τὴ γλώσσα τους, τὸ ὕφος τους, τὸ λαογραφικὸ καὶ τὸ ἠθοπλαστικὸ τους περιεχόμενο—τῶν γνωμικῶν ἰδίως—, τὸν ἐλληνισμό τους.

Τὸ βιβλιάρικι αὐτὸ, καθὼς ἄλλωστε καὶ τ' ἄλλα τῆς σειράς, ἀφιερωμένο στὴν ἀναγέννηση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ἀνήκει πιά στὸν κόσμο τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Ἄς τὸ θεωρήσουν δικό τους καὶ ἄς βοηθήσουν νὰ γίνῃ καλύτερο σὲ μιὰ νέα ἐκδόση. Θὰ δεχτῶ πρόθυμα κάθε ὑπόδειξη γιὰ ἐλλείψεις ἢ ἀτέλειες ἢ καὶ γιὰ κοινότερες λέξεις πού θὰ ἔπρεπε τυχὸν νὰ προτιμηθοῦν, ἢ γιὰ ἐνδεχόμενες μὲ τὸ παραπάνω ἄνισες δυσκολίες σ' ἓνα μάθημα.

Μὲ τὴ Μικρὴ Γραμματικὴ καὶ ἴσως ἓνα δυὸ ἀκόμη ἀριθμοὺς πού μπορεῖ νὰ βγοῦν μέσα σ' ἓνα χρόνο, μπαίνουν ἔτσι τὰ θεμέλια γιὰ ἐκεῖνο πού ἔταξα μὲ τὴν ἀγγελία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» καὶ μιὰ πρώτη γερὴ βάση γιὰ νὰ διαμορφωθῇ τὸ μάθημα τῆς μητρικῆς γλώσσας. Ἄν θὰ συνεχιστῇ μὲ τὸν ἴδιο γοργὸ ρυθμὸ ὁ πλουτισμὸς τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς, γιὰ τὴν ὁποία προβλέπονται καὶ ἄλλοι συνεργάτες, θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὰ οικονομικὰ μέσα πού θὰ ὑπάρξουν. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς οὔτε τὸ σχολεῖο οὔτε ἡ κοινωνία δὲν ἔδειξαν ὡς σήμερα ἐνεργότερο ἐνδιαφέρον, πού νὰ στηρίξῃ τὴν προσπάθεια αὐτῆ.

Τελειώνοντας ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς φίλους ὅσοι βοήθησαν νὰ γίνῃ ἀρτιότερο τὸ βιβλίον αὐτὸ—Μαθητῆ καὶ Δασκάλου—με πληροφορίες, ὑποδείξεις ἢ διορθώσεις, καὶ ἐντελῶς ξεχωριστὰ τὴν Κα Φωτ. Τζωρτζάκη, πού ἐκτός ἀπὸ τὴν ἄλλη πολὺτιμη βοήθειά της ἔγραψε καὶ τὰ γυμνάσματα πού τὸ πλουτίζουν.

Ἰούλιος 1948.

Μαν. Τριανταφυλλίδης

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Κ Ε Σ Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Π Ρ Ω Τ Ο

Σ Υ Ν Ω Ν Υ Μ Α

Μ Α Θ Η Μ Α 1.

Οι λέξεις πού τυπώνονται με πλάγια γράμματα δὲν ὑπάρχουν στὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ.

Τσόφλι, φλούδα.

Μὲ *φλοῦδες* τῶν νεραντζιῶν μπορούμε νὰ κάμωμε νόστιμο γλυκό. Ποιὸς ἔσπασε καρύδια καὶ ἄφησε στὴ μέση τὰ *τσόφλια*; Εἶναι καλὸ ν' ἀνακατεύης μὲ τὸ φαγητὸ τῶν πουλερικῶν καὶ λίγο ψιλοκοσκινισμένο *τσόφλιο* ἀπὸ τ' αὐγὸ τους. Τὸ πλατάνι μαζεύει ὅλη τὴ ζωὴ του πίσω ἀπὸ τὴ *φλούδα* τοῦ κορμοῦ του.

Βάθος, βυθός, βύθος, βύθισμα.

Αὐτὸ τὸ πηγάδι εἶναι πού ἔχει τὸ μεγαλύτερο *βάθος*. Τὸ *βύθισμα* τῆς πρύμνης εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τῆς πλώρης. Ὁ *βυθός* τῆς θάλασσας εἶναι ἄλλοῦ ὄλο ἄμμος, ἄλλοῦ πηλός, ἄλλοῦ χαλίκια, φυτὰ ἢ κοχύλια. Ἀνησυχίσαμε ὅταν εἶδαμε τὸν ἄρρωστο νὰ πέφτη σὲ *βύθος*.

Σκύψε νὰ δῆς τὴ ρίζα σου στῆς θάλασσας τὰ *βύθη* (Βαλαωρίτης).

Βραδιά, βράδυ.

Καλύτερα νὰ ἰδωθοῦμε τὸ πρωὶ παρά τὸ *βράδυ*. Τὶ ἐξάισια *βραδιά* περάσαμε χτές! Θὰ σὲ περιμένω αὔριο τὸ *βράδυ* στὶς ἔξι. Τὸ *κέφι τῆς βραδιάς* ἦταν ἔκτακτο. Τὸ στερνὸ τὸ *βράδυ* τὸ περάσαμε στὴν ἀκρογιαλιά. Περνοῦσε ἀπὸ τὸ σπίτι μου κάθε *βράδυ* τὴν ἴδια ὥρα.

Εἶχαν φωνὴ κείνο τὸ *βράδυ* τὰ δέντρα, ἡ χλόη, τὰ νερά (Μαλακάσης).

Διαμονή, ἔδρα, κατοικία.

Ἡ νομαρχία Λακωνίας ἔχει τὴν *ἔδρα* τῆς στὴ Σπάρτη. Εἶναι μοναδικὴ ξεκούραση τὸ καλοκαίρι ἢ *διαμονή* στὴν ἐξοχή. Λείπει συχνὰ σὲ ταξίδια, μὰ τὴν *κατοικία* του τὴν ἔχει στὸ Μεσολόγγι. Οἱ περισσότερες ἑλληνικὲς τράπεζες ἔχουν τὴν *ἔδρα* τους στὴν Ἀθήνα μὲ ὑποκαταστή-

ματα σὲ ἄλλες πόλεις. Οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν ἔχουν μόνιμη κατοικία. Τὸ Σαραντάπηγο εἶναι ἀπὸ τὶς καλύτερες θερινὲς διαμονὲς ποῦ ἔχομε στὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

Κενοτάφιο, κιβούρι, μανσωλεῖο, μνήμα, μνημεῖο, τάφος.

Τῶν δοξασιμένων ἀντρῶν, εἶπε ὁ Θεουκυδίδης, κάθε γῆ εἶναι *τάφος*. "Ἕλληνες στρατιῶτες ἔχουν βρῆ τὸν *τάφο* τους στὴ Μακεδονία, στὴν Ἡπειρο, στὴν Ἀλβανία, στὴ Μικρὴ Ἀσία καὶ στὴν Ἰταλία. Μαθαίνομε ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα πὼς ἀφοῦ οἱ συνοδοιπόροι του ἔθαψαν ὅπως μπόρεσαν τοὺς νεκροὺς, ἔκαμαν γιὰ ὅσους δὲν τοὺς βρῆκαν ἕνα μεγάλο *κενοτάφιο* καὶ ἔριξαν ἀπάνω του στεφάνια. Στὸ νεκροταφεῖο τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας, τὸν Κεραμεικὸ, ἀπόμειναν ὡς σήμερα ἀκόμη πολλὰ *μνημεῖα* ¹. Στὰ νεκροταφεῖα τῶν πόλεων βλέπομε κάθε εἶδος *τάφους*, ἀπὸ τὰ πιὸ φτωχὰ *μνήματα*, μὲ τὸν ξύλινο σταυρὸ τους, ὡς τὰ πιὸ πλούσια, μαρμάρινα *μανσωλεῖα*.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ὠριὸ *κιβούρι*, νά 'ναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι (δημ.) ².

Νικῶ, ὑπερνικῶ.

Στὸ Μαραθῶνα *νίκησαν* οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσες. Ποτὲ δὲν ἡσχάζεται ὁ ἄνθρωπος: μόλις *ὑπερνικήσῃ* ἕνα ἐμπόδιο, βάζει μπροστά του ἄλλο δυσκολώτερο. Χρειάστηκε νὰ *ὑπερνικήσωμε* μεγάλες δυσκολίες ὥσπου νὰ φτάσωμε ἐκεῖ ποῦ εἴμαστε.

Ξεπερνῶ, προηγοῦμαι.

"Ὅταν δυὸ παραβαγίνουν στὸ τρέξιμο μπορεῖ νὰ *ξεπεράσῃ* κανεὶς ἐκεῖνον ποῦ στὴν ἀρχὴ *προηγοῦνταν*. Μὲ τὴν ἐργασία καὶ μὲ τὴν ἐπιμονὴ κατόρθωσε νὰ *ξεπεράσῃ* ὅλους τοὺς ὁμοτέχνους του. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ *προηγεῖται* καὶ ἀκολουθεῖ τὸ κύριο σῶμα.

Ἀποκαλύπτω, ξεσκεπάζω.

Μὴν τὸ *ξεσκεπάζῃς* τὸ μωρό, γιὰτὶ θὰ κρυώσῃ. Ἀναγκάστηκε νὰ μᾶς *ἀποκαλύψῃ* ἕνα μυστικὸ ποῦ εἶχε μείνει κρυφὸ γιὰ χρόνια.

Βουτῶ, βυθίζω.

Χωρὶς νὰ θέλῃ *βούτηξῃ* στὴ θάλασσα. Τὸν βρῆκα *βυθισμένο* σὲ συλλογῇ. *Βούτηξῃ* τὰ δάχτυλα στὴ σάλτσα. *Βούτηξῃ* (ἢ *βυθίστηκῃ*) ὡς τὴ μέση στὸ ποτάμι. Ἦταν πιὰ *βυθισμένος* καὶ δὲν ἄκουε.

1. Στὸ νεκροταφεῖο τοῦ Κεραμεικοῦ, μέρος τοῦ δήμου Κεραμεικοῦ τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας, βρισκόνταν οἱ πιὸ λαμπροὶ καὶ δοξασιμένοι τάφοι. Ἐκεῖ ἔθαβαν τοὺς νεκροὺς τῶν πολέμων καὶ ἐκεῖ ἐκφωνοῦσαν ἐπιτάφιους λόγους.

2. Στίχοι ἀπὸ κλέφτικο τραγοῦδι, ποῦ μαρτυρεῖ, μαζί μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ φύση, πόσο ἐντονη ἦταν γιὰ τὸν κλέφτη ἡ συναίσθησις τῆς τιμῆς. Ἦθελε νὰ γίνῃ ὁ τάφος του εἶσι ποῦ νὰ τὸν παρουσιάσῃ σὰ νὰ πολεμᾷ καὶ πεθαιμένος ἀκόμη.

ΜΑΘΗΜΑ 2.

Δόθηκεν στο μαθητή μόνο οι λέξεις της πρώτης στήλης και πρέπει να βρῆ από τρία συνώνυμα.

Παραθέτονται ἐδῶ περισσότερα ἀπὸ τρία, φυσικά ὅμως ὁ δάσκαλος ἢ ὁ μαθητὴς μποροῦν νὰ καταφύγουν καὶ σὲ ἄλλα, φτάνει μόνον νὰ ταιριάζουν. Χρειάζεται ὅμως προσοχή, νὰ μὴν εἶναι αὐτὰ λέξεις ποὺ δὲν μποροῦν πιά νὰ λογαριαστοῦν γιὰ συνώνυμα. Ὅσες παραθέτονται ἐδῶ χωρίζονται ἀναμεταξύ τους μὲ κόμματα ὅταν ἡ συνωνυμία τους εἶναι μεγαλύτερη καὶ μὲ ἄνω τελεία ὅταν συνδέονται πῶς χαλαρά· μὲ παύλα χωρίζονται κάποτε λέξεις ποὺ δὲν πρέπει πιά νὰ λογαριαστοῦν γιὰ συνώνυμες. Μὲ τὰ παραθετομένα ἄφθονα συνώνυμα δείχεται ἔτσι ὁ κύκλος ποὺ μέσα του πρέπει νὰ κινηθῆ ἢ ἀναζητήση καὶ δίνονται στοιχεῖα γιὰ νὰ χειραγωγηθῆ στὴν ἀνάγκη ὁ μαθητής.

Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἄσκησης εἶναι κάπως δύσκολο, ἐπειδὴ δὲ δίνονται τὰ συνώνυμα ἀλλὰ πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν ἀπὸ τὸ μαθητή, καὶ ἐδῶ παρουσιάζονται ἐνδεχομένως δυὸ δυσκολίες: πρῶτα ἡ ἔννοια τοῦ συνωνύμου δὲν εἶναι κατὰ ἐντελῶς ὀρισμένο, καὶ ἔτσι ὑπάρχει ὁ κίνδυνος γιὰ ἐκείνους ποὺ τ' ἀναζητεῖ ν' ἀπλῶθῃ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σωστά ὅρια. Ἐπειτα ἡ λεξιλογικὴ χρῆσις τῆς γλώσσας μας δὲν εἶναι ἀκόμη ὅσο θὰ ἔπρεπε πάγια, καὶ ὑπάρχει πάντα ὁ πειρασμὸς νὰ ξεγλιστρήσῃ ὁ μαθητὴς χωρὶς ἀνάγκη καὶ λόγο πρὸς τὴν καθαρῆς οὐσίας (αὐτὸ ἰδίως γιὰ τὰ οὐσιαστικά της, ποὺ συχνὰ δὲν πῆραν θέση στὴ νέα γλώσσα), εἴτε καὶ πρὸς τοπικὰ ἰδιώματα. Λέξεις ἰδιωματικῆς μποροῦν νὰ γίνονιν δεχτές, ἂν δὲν ἦταν εὐκόλο γιὰ τὸ μαθητὴ νὰ τις ξεχωρίσῃ, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ ὑποδειχτοῦν οἱ ἀντίστοιχες ἀπὸ τὴν κοινὴ.

ἄκακος
ἀναβροχιά
ἀνόητος
ἄσπλαχνος

ἄβλαβος, ἀθῶος, ἀπειράχτος, ἡσυχος, καλὸς—ἀγαθὸς
ἀνδρεία, ἀνομβρία, ξερατῖλα, ξηρασία, στέγνη
κουτός, βλάκας, ἠλίθιος, χαζὸς—περιορισμένος
ἄκαρδος, σκληρὸς, ἀλύγιστος, ἄκαμπτos, στυγνός, ἀδυσώπητος—αὐστηρὸς

αὐγὴ
γελῶ
γιαλὸς

ξημέρωμα, πουρνό, χαραυγὴ, χαράματα
χαχανίζω, χασκογελῶ, χαμογελῶ
ἀκρογιαλιά, ἀκροθαλασσία, παραλία, περιγιαλί, ἀκτή,
παραθαλάσσιο

γυρεῦω
δουλεῖά
εὐχαριστημένος

ψάχνω, πασπατεύω, ζητῶ, ἀναζητῶ—ἀποζητῶ
ἐργασία, ἀσχολία, ἀπασχόληση, ἐπάγγελμα
χαρούμενος, κεφάτος, καταευχαριστημένος, εὐθυμος·
Ἰλαρὸς, φαιδρὸς

θάρρος
λύπη
μόνος
μουσκεύω
σήμαντρο
χαρὰ

γενναϊότητα, τόλμη, κουράγιο, παλικαριά, ἥρωισμός·
ἔννοια, θλίψη, καημός, μαράζι, πόνος, πίκρα [θράσος
μοναχός, ἔρημος, κατὰμονος, ὀλομόναχος
ὕγραίνω, βρέχω, μουλιάζω, πιτσιλῶ, ραντίζω
καμπάνα, κουδούνι, κουδουνίστρα, τροκάνι κ.ἄ.
εὐχαρίστηση, εὐθυμία, κέφι, ἀναγάλλιασμα, ἀγαλλίαση·
εὐφροσύνη, Ἰλαρότητα, φαιδρότητα

ΜΑΘΗΜΑ 3.

Δόθηκαν στο μαθητή μόνο οι λέξεις της πρώτης στήλης.

δέρνω	χτυπῶ, ξυλιζῶ, ξυλοκοπῶ, ξυλοφορτώνω, βαρῶ, καταχερίζω· συγυρίζω, διορθώνω, περιποιοῦμαι, χειροτονῶ, τοῦ τις ἔβρεξα, τὸν ἔκαμα τοῦ ἀλατιοῦ, παστουρμά, μὲ τὰ κρεμμυδάκια κτλ.
κουτῶς κοντῶς	κουτεντές, κουτούλιακας, ἀνόητος, χαζός· βλάκας, ἠλίθιος κοντακιανός, κοντούλιακας, κοντοπίθαμος, κοντοπίθαρος, κοντορεβιθούλης, κοντοστούπης, κούτσικος, νάνος, πιτσιρικός, φασούλι, πρῶτο μπόι
μεθυσμένος	πιωμένος, σουρωμένος, χορτάτος, τάπα, στουπί, σκνίπα, στὸ κέφι, τέσσερεις παρὰ τέταρτο, ἄλλοῦ πατάει κι' ἄλλοῦ βρίσκεται κτλ.
λιγνός φιλάργυρος πρόσωπο τυφλός τρελός	ταίρος, ρέγκα, βέργα, σπάγος, σπαγγέτο, ὀδοντογλυφίδα ταιγκούνης, σφιχτός, σφιχτοχέρης, σπαγγοραμμένος μούρη, μοῦτρο, μουτσούνα, φάτσα στραβός, γκαβός, ἀόμματος, θεόστραβος ζουρλός, κουζουλός, μανιακός, μουρλός, παλαβός, λωλός, βίδα, λόξα, γιὰ δέσιμο κτλ.
ψηλός	ψηλέας, κυπαρίσσι, καμινάδα, τηλεγραφόξυλο, οὐρανοξύστης, στέκα, κατέβα νὰ φᾶμε.

ΜΑΘΗΜΑ 4.

Ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ συμπληρώσῃ τίς φράσεις μὲ λέξεις συνώνυμες ἐκείνων πού τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα.

Ἄλλοῦ βροντᾶει τὸ νερὸ κι ἄλλοῦ χτυπάει ὁ μύλος. Κι ἐγὼ κακὰ χερσόβoλα κι ἐσὺ ψυχρὰ θεμάτια. Εἶναι μακριὰ στὴν ξενιτιά, εἶναι μακριὰ στὰ ξένα. Βασίλισσας παιδί κι ῥήγισσας ἀγγόνι. Ὅλες οἱ νιές παντρεύονται, ὅλες παντρολογοῦνται. Καὶ νὰ γιομίσῃ ἡ στράτα σου τριαντάφυλλα κι ῥόδα. Ἐντίλαλoῦν τὰ σήμαντρα, σημαίνουν οἱ καμπάνες Ἄν ἔχῃς τύχη διάβαινε κι ῥιζικό, περπάτει. Παλιὸς κόσμος πέρασε κι ἔσβησε· καινούριος ντιουνιάς ἀνεστήθηκε κι βασιλεύει (Μυριεήλης).

Ἀφρμιαστο κι ἀστόλιστο τοῦ Χάρου δὲ σὲ δίνω (Παλαμᾶς).

Δὲν ἦταν ἄξαφνη ἀστραψιά. Τοῦτο συνέβη ἀργά, σιγά (Βάρναλης).

Ἄχ! τόσο λίγο νὰ βαστάξῃ τοῦτ' ἢ γιορτὴ κι ἡ πασχαλιά (Βάρναλης).
Σὺ πού ἔχεις κάλλη γιὰ προικιά κι χάρες γι' ἀντιπροίκια (Γρυπάρης).

ΜΑΘΗΜΑ 5.

Οἱ λέξεις πού τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα εἶναι συνώνυμες μ' ἐκεῖνες πού δόθηκαν στὸ μαθητὴ γιὰ νὰ βοῆ ἄλλες.

Καλύτερα λίγα καὶ οἶγουρα παρὰ πολλὰ καὶ ἀβέβαια. Συλλογίσου τὰ ἀποτελέσματα τῆς βίας σου. Ἡ ἐντυχία δὲν εἶναι μόνιμη. Ἀκούοντας

ξαφνικά τὴ λυπηρὴ ἀγγελία ἔμεινε ἀσάλευτος σὺν περωμένους. Σκαλισμένα
 στὸ μάρμαρο, τὰ ἐπιτάφια μνημεῖα φυλάνε αἰώνια τὴ θύμηση τῶν νεκρῶν.

Ἡ ἀργία γεννᾷ τὶς ἔγγοιες. Ὁ ποντικός μπήκε στὴν ποντικοπαγίδα καὶ
 ἔφαγε τὸ φαρμάκι. Δὲν εἶναι κανεὶς ἐνχαριστημένος μὲ τὴν τύχη του. Μὲ
 τὴν τελευταία κακοχειμωνιά χάλασε ἡ σοδειά. Τὰ πιὸ ὠραῖα λουλούδια
 δὲ φτάνουν γιὰ νὰ ὁμορφύνουν τὸ σπίτι αὐτό.

Παιδάκι μου, τὸν πόνο σου ποῦ νὰ τὸν ἀκουμπήσω (ἀποθέσω) ;

ΜΑΘΗΜΑ 6.

Ἔχουν συνδυαστῆ τὰ συνώνυμα μὲ τὶς λέξεις ποῦ τοὺς ταιριάζουν.

ἀδύνατη διάσωση, ἀπαράδεκτη ἀξίωση
 ἀνατολικὸς ἄνεμος, ζήτημα, προσηλιακὴ κάμαρα, ἀνατολίτικη νωχέλεια
 ἀνέλπιστη ἐπιτυχία, ἀπροσδόκητος θάνατος, συμφορὰ,
 ἀνεξίτηλο μελάνι, χρῶμα, ἄσβηστη θύμηση, μίσος
 ἀνοιχτικὸ γιατρικὸ¹, ἀνοιχτὸς δρόμος, πόρτα, σπίτι*²
 ἀπλώνω ροῦχα, τραχανά, τὸ χέρι, ξαπλώνω τὸν ἀντίπαλο, τὸν ἄρρωστο
 ἀργὸ βῆμα, δηλητήριο, ὄψιμο ἀρνί, μετάνοια, χειμῶνας
 ἀρκτική χώρα, βόρειο πλάτος, βορινὴ κάμαρα
 ἀρρενωπὴ γυναίκα, φυσιγνωμία, ἀρσενικὸ παιδί
 ἀρχαϊκὴ τέχνη, ἀρχαία ἱστορία*, παλιὸ κρασί
 ἀρρωστιάτρικη κράση, ζῶο*, καχεκτικὸ σταφύλι, νοσηρὸ κλίμα
 αὐτοκρατορία τῆς Γαλλίας τοῦ Μεγ. Ναπολέοντα, βασιλεῖο τῆς Αἰγύπτου
 γκαρδιακὸς ἀδερφός, φίλος, ἐγκάρδιος χαιρετισμὸς, ὑποδοχὴ
 διευθύνω τὸ θέατρο, διοικῶ μιὰ ἐπαρχία, κυβερνῶ ἕνα λαὸ
 δραστικὸ γιατρικὸ, ἐνεργητικὸς ἄνθρωπος, ρῆμα, ἐνεργὴ συμμετοχὴ
 ἐξωτικὸ φυτὸ*³, ξένη γλώσσα, σκυλί
 ἐπιδέξιος πολιτικὸς, ἐπιτήδειος τεχνίτης
 ἐπίτιμη προεδρία, τιμητικὸς τίτλος, τίμια διαγωγή
 ἐτήσιος ἀπολογισμὸς, χρονιάρικο παιδί, χρονιάτικη προμήθεια
 ἐπικήδειος λόγος, πένθιμη σκέψη
 θησαυρίζει ὁ φιλάργυρος, συνάζει τὸ μυρμηγκί
 λαμπερὸ ἄστρο, πέτρα, λαμπρὴ γιορτὴ, φωνὴ
 μεσιακὸ χωράφι, πρόβατα, μεσιανὸ δωμάτιο, κομμάτι γλυκοῦ
 μεταμορφώνει ἡ Κίρκη τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσεά, μετατρέπω ἕνα
 κλάσμα σὲ δεκαδικὸ ἀριθμὸ

1. Ἀνοιχτικὸ γιατρικὸ, δηλ. ἀνακουφιστικὸ. Ἀνοιχτικὸ σπίτι εἶναι τὸ ἀε-
 ρικό, εὐάερο.

2. Ὁ ἀστερίσκος σημαίνει πῶς μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ ἄλλο
 συνώνυμο.

3. Ἐνα φυτὸ ποῦ δὲν μᾶς ἀνήκει εἶναι ξένο. Τὸ φυτὸ ποῦ ἔρχεται ἀπὸ
 ξένο τόπο μπορεῖ νὰ ὀνομαστῆ καὶ ἐξωτικὸ.

καινούριο μαχαίρι, πρόσφατο πένθος, άνάμνηση, φρέσκο αύγο, λουλούδι*
ψάρι, νέα (ή καινούρια) έντύπωση, ιδέες
νερουλιασμένο μυαλό, νερουλό αύγο, νερωμένο κρασί, ύδάτινη στήλη
συνοδεύω τά τρόφιμα για νά μήν τά πάρουν, συντροφεύω* τó φίλο μου
σπίτι του

ΜΑΘΗΜΑ 7.

*Δόθηκαν στό μαθητή μόνο οί λέξεις τής πρώτης στήλης και πρέπει νά βρεθοῦν
άπό τρία συνώνυμα.*

άναβροχιά ¹	άνυδρία, άνομβρία, ξεραίλα, ξηρασία, στέγνη
άκατάβλητος	άκατανίκητος, άκαταγώνιστος, άνίκητος, άσυναγώνι- στος, άξεπέραστος
άλλαγή	μεταβολή, άλλοίωση, μετασχηματισμός, μεταμόρφωση- άναλλαγή
άπειθάρχης	άνυπόταχτος, άτίθασος, παράκοος, άνυπάκουος
άπερίσκεπτος	άστόχαστος, άσυλλόγιστος, άκριτος, έπιπόλαιος
δείχνω	φανερώνω, έκδηλώνω, ξεσκεπάζω, άποκαλύπτω
θάνατος	θανή, πεθαμός, χαμός, τέλος, ξεψύχισμα
καλόγερος	μοναχός· άσκητής, άναχωρητής, έρημίτης
κυρίως	προπάντων, ίδίως, ξεχωριστά, ιδιαίτερα, κυριότατα, μάλιστα
μετρώ	άριθμώ, άπαριθμώ, λογαριάζω — άναμετρώ
λάμψη	λαμπράδα, λαμπεράδα, λαμποκόπημα· άνταύγεια, άν- τιφέγγισμα, άναλαμπή, σελάγισμα· άπολαμπή ²
λέγω	διηγίεμαι, άνιστορω· έκφράζω, διατυπώνω, έκθέτω
προσπαθώ	δοκιμάζω, έπιχειρώ, παλεύω, άγωνίζομαι, κοπιάζω
συνομιλία	κουβέντα, συνδιάλεξη, κουβεντολόγι· διάλογος, συ- ζήτηση
χρήματα	λεπτά, παράδες, μετρητά, (άσπρα)· ψιλά, λιανά
χρήσιμος	ώφέλιμος· άναγκαίος, άπαραίτητος—καρποφόρος, άπο- τελεσματικός

ΜΑΘΗΜΑ 8.

Τά συνώνυμα είναι καταταγμένα κλιμακωτά.

άγανάκτηση, θυμός, φρένιασμα, συμπάθεια, άγάπη, άφοσίωση, λα-
λύσσα λύσσα τρεία

1. *Η λέξη *άναβροχιά* δόθηκε άπό άβλεψία και στό μάθημα 23. Τό ίδιο
οί λέξεις *άνόητος* (*κουτός*) (μάθ. 2 και 3) και *άπορία* (8, 12).

2. Είναι ή ξαφνική λάμψη λίγων στιγμών άπό άστραπή ή έκπυρσοκρό-
τηση.

άγροίκος, βάνουσος, πρόστυχος, έξηγώ, δικαιολογώ, συγχωρώ
 χυδαίος, κουνώ, δονώ, τραντάζω
 άνυπομονησία, άδημονία, καρδιο- έγκρίνω, έπιδοκιμάζω, έπαινώ
 χτύπι, άγανία, κρότος, θόρυβος, πάταινω
 άκεφιά, βαρυθυμία, μελαγχολία κλάμα, θρήνος, όδυρμός
 ψιθυρίζω, μιλώ, φωνάζω, κραυγά- Ίσως, πιθανό, πιθανότατα
 ζω, άλαλάζω, ύπομονή, καρτερία
 σταθερός, άλύγιστος, άτράνταχτος περιγελώ, κοροϊδεύω, χλευάζω
 άπορία, έκπληξη, κατάπληξη μετρημένος, φρόνιμος, συνετός
 άπορώ, παραξευέομαι, σαστίζω ξαφνιάζομαι, σαστίζω
 άσυνενοησία, διαφωνία, φιλονικία πετιέμαι, όρμώ, χύνομαι
 άτύχημα, δυστύχημα, συμφορά φόβος, τρομάρα, πανικός
 άχρηστος, βλαβερός, όλεθριος τρεμουλιάζω, τρέμω, σπαρταρώ

ΜΑΘΗΜΑ 9.

Οι λέξεις με πλάγια γράμματα λείπουν από το βιβλίο του μαθητή, καθώς και η ερμηνεία των συνωνύμων.

Άδιάφορος, άναίσθητος.

Ό *άδιάφορος* δέ νοιάζεται για κάτι που θά έπρεπε ή θά μπορούσε να τον ενδιαφέρει ή που κινεί την περιέργεια. *Άναίσθητος* είναι εκείνος που δέν πονει, που δέν αισθάνεται το σώμα του ή που δέν συγκινιέται ή ψυχή του, ή εκείνος που έχασε τις αισθήσεις του.

Καμιά γυναίκα δέ θά έμενε *άδιάφορη* μπροστά στον πόνο ενός παιδιου. Λιγοθύμησε και έμεινε για λίγη ώρα *άναίσθητη*. Βαστά τόσο πολυ στον πόνο οά να ήταν *άναίσθητος*. Κανεις πολιτης δέν μπορεί να είναι *άδιάφορος* για τα κοινά.

Άπόμακρος, άπόμερος.

Άπόμακρος είναι εκείνος που βρίσεται μακριά, τοπικά ή και χρονικά. *Άπόμερος* είναι εκείνος που βρίσεται σε μέρος λιγοσύγαστο.

Πόσο *άπόμακρη* μάς φαίνεται ή μέρα του γυρισμου μας τη στιγμή που χωριζόμαστε και φεύγομε! Που να τον άπαντήσης; ζη ο' ένα σπιτάκι σε μια *άπόμερη* συνοικία της Άθήνας.

Πλατιά του όνειρου μας ή γη κι *άπόμακρη*. Και γέρνεις εκεί και σβεις γοργά (Παλαμάς).

Άρχή, άρχίνισμα, έναρξη, προοίμιο.

Άρχή είναι ή γενική λέξη: ή αρχή ενός βιβλίου, ενός δρόμου, μιας έποχης. *Έναρξη* λέγεται μόνο χρονικά, για την αρχή μιας ένέργειας ή μιας κατάστασης: το ίδιο το *άρχίνισμα*, μόνο που αυτό το λέμε για πραχτικές δουλειές. *Προοίμιο* είναι το πρώτο μέρος ή ή εισαγωγή ενός λόγου, ενός λογοτεχνήματος.

Κάθε *άρχή* έχει και τέλος. Χωρίς πολλά *προοίμια* έρχισε να έξιτορη ή περιστατικά. *Η έναρξη* των σχολικών μαθημάτων θά γίνη φέτος λίγο άργότερα. Το *άρχίνισμα* του κεντήματος έρχεται δύσκολο για τόσο μικρό κορίτσι.

Γωνιά, γωνία, κόχη.

Γωνιά είναι ή συνηθισμένη λέξη γιά τήν έξωτερική ή έσωτερική άκρη σέ ένα χτίριο, σέ μιá κάμαρα, σ' ένα αντίκειμενο· λαϊκότερα λέγεται και **κόχη**. **Κόχη** λέγεται και ή άκρη του τραπεζιού, του ματιού. **Γωνία** είναι τό γεωμετρικό σχήμα που άπαρτίζεται από δυό εϋθειες ή δυό επίπεδα που τέμνονται.

Τό τετράγωνο έχει τέσσερεις ίσες **γωνίες**. Χτύπησα στην **κόχη** του τραπεζιού. Από τή **γωνιά** μας βλέπαμε όλα όσα γίνονταν. Τό μαχαίρι έκαμε **κόχες**.

Σωριάζονται τά φύλλα του φθινόπωρου στην κάθε **κόχη** τής αύλης μας (Γρυπάρης).

"Αλσος, κήπος, μπουστάνι, περιβόλι.

Κήπος και **περιβόλι** λέγεται περιφραγμένος χώρος όπου καλλιεργούνται δέντρα, λαχανικά ή λουλούδια. (Σέ μερικά μέρη τής Ελλάδας οί λέξεις δέν ταυτίζονται αλλά ή κοινή γλώσσα δέν κάνει συνήθως διαφορά). **Αλσος** είναι τεχνητό δασάκι, πάρκο. **Μπουστάνι** λένε σέ πολλά μέρη τό λαχανόκηπο όπου καλλιεργούν πεπόνια, καρπούζια ή άγγούρια.

Τήν άνοιξη χύνονται από τά **περιβόλια** οί μυρουδιές από τίς άνθισμένες λεμονιές. Τά **άλση** όχι μόνο όμορφαίνουν τίς πόλεις παρά και καθαρίζουν τόν άέρα τους. Τά καλύτερα πεπόνια γίνονται στά **μπουστάνια** του "Αργους. Σέ περασμένα χρόνια είχε και ή Αθήνα ένα ζωολογικό **κήπο** με πλήθος σπάνια και ξωτικά ζώα.

'Αφθονία, πλήθος.

Πλήθος είναι μεγάλο ποσό από πρόσωπα ή πράματα. **Αφθονία** λέγεται γιά ποσότητα από αγαθά μεγαλύτερη άπ' όση κανονικά χρειάζεται.

Πλήθος προσκυνητές συνάζονται κάθε χρόνο στην Τήνο γιά τό Δεκαπενταύγουστο. **Πλήθος** καίκια ήταν άραγμένα στό λιμανάκι. Τό τελευταίο καλοκαίρι είχαμε έξαιρετική **άφθονία** από φρούτα. **Πλήθος** παπαρούνες έκαναν τά χωράφια νά φαίνονται κατακόκκινα.

Καρτερώ, περιμένο, προσμένο.

Περιμένο λέγεται γενικά γιά κάθε άναμονή. Τό **προσμένο** δείχνει κάποια ψυχική άδημονία, άνησυχία, και είναι πιο έντονο από τό **περιμένο**. Τό **καρτερώ** είναι ποιητικό, και συχνά είναι και αυτό πιο δυνατό από τό **περιμένο** τής καθημερινής ζωής.

Πήγαινε έσύ τώρα και έγώ θα σέ **περιμένο**. **Περιμένο** νά περάσουν οί γιορτές γιά νά ξαναρχίσω τή δουλειά μου. Στόν καιρό του πολέμου οί άνθρωποι ζούν **προσμένοντας** τήν ειρήνη. Οί σκότες κρέμονταν κι εκείνες παράλυτες στά χέρια τών ναυτών, που άδικα **προσμένου** προσταγή νά γυρίσουν τά πανιά στόν άνεμο (**Καρκαβίτσας**). **Περιμένο** με αύριο τό πρωί.

Και πήτε τής καλής μου, τής γυναίκας μου, νά μη με παντυχαίνη, μη με **καρτερω** (δημ.).

Ός τότε θα σέ **καρτερω** άπ' τήν πλανεύτρα ξενιτιά ; (**Σικελιανός**).

Δέν ώφελεί νά **καρτερής**. Άν είναι νά 'ρθη θενά 'ρθη (Ουράνης).

Αναχαιτίζω, απαγορεύω, εμποδίζω.

Εμποδίζει εκείνος που δυσκολεύει μιὰ ενέργεια ή τή ματαιώνει. Απαγορεύει εκείνος που προστάζει νά μη γίνη κάτι, εμποδίζοντάς το με τὸ λόγο. Αναχαιτίζει εκείνος που εμποδίζει νά γίνη κάτι κόβοντας τήν ὁρμή του.

Θά εἶχαμε φτάσει νωρίτερα ἂν δὲ μᾶς ἐμπόδιζε ἡ κακοκαιρία. Εἶναι ἀπαγορευμένη ἡ εἰσοδος στὸν κήπο τῆ νύχτα. Ἐνας φράχτης μᾶς ἐμπόδιζε νά προχωρήσωμε. Ὁ γιατρός ἀπαγόρευε τὸ κάπνισμα. Ἡ ἥρωική ἀντίσταση τῆς χώρας ἀναχαιτίσε τήν ὁρμή τῶν ἐπιδρομέων.

✓ **Γρήγορα, νωρίς.**

Τὸ γρήγορα ὀρίζει τήν ταχύτητα. Περπατεῖ, τρέχει κανεὶς ἀργά ἢ γρήγορα, ἢ πιὸ γρήγορα ἀπὸ ἄλλον. Με τὸ νωρίς συσχετίζεται κάτι με κάποια μας προσδοκία ἢ ἤδη σχηματισμένη γνώμη ἢ ἀξίωση. Πρέπει νά φτάνη ὁ μαθητὴς στὸ σχολεῖο νωρίς, πρὶν ἀρχίσουν τὰ μαθήματα τῆς μέρας· καὶ μπορεῖ νά φτάσῃ στὸ σχολεῖο ἀργά ἐνῶ περπατοῦσε γρήγορα—ἂν δὲν ξεκίνησε ἀπὸ τὸ σπίτι του νωρίς καὶ ἐγκαίρως.

Τὸ καλοκαίρι ἀνατέλλει ὁ ἥλιος νωρίτερα ἀπὸ τὸ χειμῶνα. Περπατήσαμε πολὺ γρήγορα καὶ ἔτσι κατορθώσαμε νά φτάσωμε νωρίς.

ΜΑΘΗΜΑ 10.

Οἱ λέξεις με πλάγια γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ, καθὼς καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν συνωνύμων.

Κόσμος, οἰκουμένη, σύμπαν.

Κόσμος εἶναι τὸ σύνολο τοῦ καθετοῦ πού ὑπάρχει. Συχνὰ ἐξυπακούομε με τῆ λέξη κυρίως τοὺς ἀνθρώπους στὸ σύνολό τους. Εἶναι ἡ πιὸ συνηθισμένη καὶ λαϊκὴ λέξη ἀπὸ τίς συνώνυμες. Οἰκουμένη εἶναι ὀλόκληρη ἡ γῆ, κατοικημένη καὶ ἀκατοίκητη (στὴν ἀογῆ ἡ λέξη σήμαινε μόνο τὴν κατοικημένη καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας). Σύμπαν εἶναι ἀστρονομικὸς ὅρος πού σημαίνει τὸ σύνολο τῶν οὐράνιων σωμάτων.

Ἡ πατρίδα μας εἶναι ἓνα μικρὸ μόνο μέρος μέσα στὴν οἰκουμένη. Οἱ νόμοι πού κυβερνοῦν τὸ σύμπαν ἀδιαφοροῦν κάποτε γιὰ τῆ γῆ μας καὶ τῆ ζωῆ της. Ὁ ἥλιος εἶναι τὸ κέντρο τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος, δχι ὅμως καὶ τοῦ συμπαντος. Ὑπάρχουν ἱστορικὰ περιστατικά πού ἔχουν τὸν ἀντίχτυπό τους σὲ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη.

Ὅλο τὸν κόσμο γύρισα νά βρῶ γλυκὸ σταφύλι (θῆμ.).

Ἀστρολόγος, ἀστρονόμος.

Ἀστρονόμος εἶναι ὁ ἐπιστήμονας πού μελετᾷ τοὺς νόμους τῶν ἀστρων καὶ τοῦ συμπαντος. Ἀστρολόγος εἶναι ἐκεῖνος πού νομίζει πὼς μπορεῖ νά προβλέπῃ τὸ μέλλον ἀπὸ τῆ μελέτη τῶν ἀστρων.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νόμους πού κυβερνοῦν τὸ σύμπαν μένουν ἀνεξιχνίαστοι καὶ γιὰ τοὺς πιὸ σοφοὺς ἀστρονόμους. Στὴ μεσαιωνικὴ Εὐρώπη εἶχαν μεγάλη πέραση οἱ ἀστρολόγοι, πού με τῆ χιμαιρικὴ τους γνώση βεβαίωναν πὼς μπορούσαν νά προβλέψουν ἐκεῖνο πού θά συμβῆ.

Πειθώ, πίστη.

Πίστη είναι ή πεποίθηση πώς ένα περιστατικό, μιὰ ιδέα, μερικὲς ἀλήθειες, λ.χ. θρησκευτικὲς, είναι ἀληθινές. *Πειθώ* είναι ή δύναμη νὰ πείθῃ κανεὶς τοὺς ἄλλους.

Ἡ *πίστη* σου σὲ ἔσωσε, εἶπε ὁ Χριστὸς σὲ μιὰ γυναίκα. Ρήτορας χωρὶς *πειθώ* εἶναι δύσκολο νὰ πείσῃ τὸ ἀκροατήριό του. Δὲν πρέπει νὰ δίνωμε *πίστη* σὲ ὅλα ὅσα ἀκοῦμε. Ἡ ἀκλόνητη *πίστη* ὁμορφαίνει καὶ δικαιοῦναι τὴ ζωὴ μας. Ἡ *πειθώ* τῶν λόγων του πήγαζε ὄχι ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς ἔκφρασης ἀλλὰ ἀπὸ τὴν εὐκρίνεια τῶν αἰσθημάτων του.

Εἰσόδημα, εἴσπραξη, ἔσοδο, κέρδος, ὠφέλεια.

Ἡ *ὠφέλεια* εἶναι ἠθικὸ καὶ ὕλικὸ ἀγαθὸ ἀποτέλεσμα ἢ καὶ ἀπόκτημα. *Κέρδος* εἶναι ή ἀπόκτηση ὕλικῆς ὠφέλειας χωρὶς ἀντάλλαγμα. Ἡ *ἔσοδο* λέγεται τὸ σύνολο τῶν χρημάτων πού εἰσπράττει κανεὶς ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του ἐργασία ἢ ἀπὸ τὴν περιουσία του. *Εἰσόδημα* εἶναι ή πρόσδοδος πού ἔχομε ἀπὸ ἕνα κεφάλαιο, καὶ *εἴσπραξη* ή παραλαβὴ χρημάτων πού ὑφείλονται.

Πῆρα τὸ γιατρικὸ πού μοῦ ὄρισε ὁ γιατρός, μὰ δὲν εἶδα ἀκόμη *ὠφέλεια*. Περιμένει ἀπὸ τὴ νέα δουλειὰ νὰ τοῦ φέρῃ μεγάλα *κέρδη*. Πρέπει νὰ φροντίξῃ κανεὶς νὰ εἶναι τὰ *ἔξοδα* του ἀνάλογα μὲ τὰ *ἔσοδα*. Τὸ κράτος ἔχει εἰδικὲς ὑπηρεσίες γιὰ τὴν *εἴσπραξη* τῶν φόρων. Ὅσο πῖο μεγάλο εἶναι τὸ *εἰσόδημα* ἑνὸς ἀτόμου, τόσο περισσότερος εἶναι ὁ φόρος πού πρέπει νὰ πληρώνῃ.

Ἄμοιβή, ἀποδοχές, ἀποζημίωση, βρετίκια, ἐπίδομα, μεροκάματο, μισθός, συχαρίκια, πληρωμή.

Ἡ *Πληρωμὴ* εἶναι ή καταβολὴ χρημάτων. Ἡ *Ἄμοιβή* λέγεται τὸ ἀντάλλαγμα, κατὰ κανόνα χρηματικὸ, γιὰ μιὰ ἐργασία. Ἡ *Μεροκάματο* εἶναι ἀμοιβὴ γιὰ τὴν προσωπικὴ ἐργασία μιᾶς μέρας. Ἡ *Μισθός* εἶναι ὅ,τι πληρώνεται τὸ μῆνα γιὰ ἀμοιβή, γιὰ ἐργασία ἢ ὑπηρεσία. Ἡ *Ἀποζημίωση* δίνεται γιὰ ἐπανόρθωση ἢ ἐξαγορὰ μιᾶς ζημιᾶς πού ἔγινε, ἢ ὡς εἰδικὴ παροχὴ γιὰ νὰ καλυφτοῦν τὰ *ἔξοδα* πού κάνει κανεὶς στὴν ἐκτέλεση τῆς ὑπηρεσίας του. Ἡ *Ἐπίδομα* λέγεται ή πρόσθετη ἀμοιβή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μισθό, πού δίνεται γιὰ ἀποζημίωση ἢ ἐνίσχυση. Ἡ *Βρετίκια* εἶναι ή ἀμοιβή πού δίνεται σὲ κάποιον πού βρίσκει ἕνα χαμῆνο πράμα. Ἡ *Συχαρίκια*, τὸ φιλοδώρημα πού δίνεται στὸν πρῶτο πού ἀναγγέλλει μιὰ εὐχάριστη εἰδήση.

Δὲν ἔχει μεγάλο *μισθό*, ἀλλὰ συνολικὰ οἱ *ἀποδοχές* του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλες. Οἱ ξενοδουλεῦτρες παίρνουν κάθε ἀπόγευμα τὸ *μεροκάματό* τους μόλις τελειώσουν τὴ δουλειὰ. Ὅσοι ἔχουν ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα ὀρίζουν συνήθως μόνοι τους τὴν *ἀμοιβή* τους. Ἡ *πληρωμὴ* τῶν μισθῶν γίνεται συνήθως στὸ τέλος τοῦ μηνός. Πρέπει νὰ παρακολουθοῦν οἱ *μισθοὶ* τὸν τιμάρημο τῆς ζωῆς. Τὸν ἔδερνε ή φτώχεια· τὸ *μεροκάματο* δὲν πρόφτανε ποτὲ τὰ *ἔξοδα* τῆς μέρας.

Οἱ ὑπάλληλοι παίρνουν *ἐπίδομα* γιὰ τὶς πρόσθετες ὑπηρεσίες τους. Ἡ νικημένη χώρα πληρώνει στὸ νικητὴ *ἀποζημίωση*. Οἱ ὑπάλληλοι στίς μεγάλες πόλεις παίρνουν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ *μισθό* τους καὶ ἕνα *ἐπίδομα*. Πάρε τὸ δαχτυλίδι πού ἔχασες καὶ δῶσε μου τὰ *βρετίκια* μου. Τὰ *συχαρίκια*

μου, ή νύφη σου έκαμε γιό ! Οι ύπάλληλοι πού ταξιδεύουν παίρνουν έκτός από τά όδοιπορικά και ήμερήσια *άποζημίωση* γιά τά πρόσθετα έξοδά τους.

Περίπτωση, περίσταση.

Περίσταση σημαίνει κατάσταση τών πραγμάτων, *περίπτωση* είναι ή μορφή μέ τήν όποία παρουσιάζεται κάτι, ή και κάτι πού συμβαίνει, πού έγινε ή πού μπορεί νά γίνει.

Στάθηκε παραστάτης μου σέ κάθε *περίσταση* πού χρειαζόμουν βοήθεια. Είναι πολύ σπάνια ή *περίπτωση* τέτοιας άρρώστιας. Πρέπει νά είμαστε έτοιμοι και γιά τήν *περίπτωση* πού θά χειμωνιάση νωρίς. Διάλεξες τήν *περίσταση* κι ήρθες. Είναι ζήτημα πού πρέπει νά κριθίη από *περίπτωση* σέ *περίπτωση*. Κατά τήν *περίσταση* παρουσιάζονται και διαφορετικές *περιπτώσεις*.

* Οκνηρός, δκνός, ράθυμος.

**Οκνός* είναι ό νωθρός και άργοκίνητος, σάν από τή φύση του. **Οκνηρός* (ή *τεμπέλης*), ό φυγόπνος, πού μπορεί νά κάμη κάτι και νά προκόψη, μά δέν τό άποφασίζει. **Ο ράθυμος* είναι άδιάφορος.

Αυτός ό άνθρωπος είναι πολύ *δκνός* στή δουλειά του. Τι νά τόν κάμης ; Είναι πολύ έξυπνος, μά *δκνηρός*. Πρώτη φορά είδα τόσο *ράθυμο* άνθρωπο· ό κόσμος νά καίγεται, δέ θά χαλάση τήν ήσυχία του.

* Άεργος, άνεργος.

**Άεργος* είναι εκείνος πού δέ δουλεύει επειδή δέν μπορεί νά βρή δουλειά. **Άεργος* γενικά εκείνος πού ζή χωρίς έργασία.

Στόν *άεργο* άνθρωπο ή μέρα φαίνεται χρόνος. Μέ τή δυστυχία πού έπεσε σταμάτησαν και οι δουλειές και πλήθυναν οι *άνεργοι*.

ΜΑΘΗΜΑ 11.

Λείπουν από τό βιβλίό του μαθητή οι λέξεις της δεύτερης και της τέταρτης στήλης, πού αποδίνουν στήν κοινή τίς ποιητικές.

άλαφιάζομαι	τρομάζω	καταλαγιάζω	καταπαύω, πραύνω
ανάπánτεχος	άνέλπιτος, άπροσ- δόκητος	κούπα	κύπελλο, ποτήρι
άπαντοχή	έλπίδα, προσδοκία	λαβωματιά	πληγή
άχνός (πρόσωπο) ¹	χλωμός	λόγκος	δάσος
άπόκοτος	τολμηρός	λογάρι	χρήματα
άτι	άλογο (πολεμικό)	μετερίζι	πρόχωμα, όχύρωμα
γεράνιος	γαλάζιος	μισεύω	φεύγω
διαφεντεύω	ύπερασπίζομαι	μισεμός	άναχώρηση
κανακίζω	χαϊδέύω	νοτίζω	βρέχω, ύγραίνω
		στρατολάτης	όδοιπόρος

1. Η λέξη *πρόσωπο* παραλείφθηκε από άβλεψία από τό βιβλίό του μαθητή.

ΜΑΘΗΜΑ 12.

Συνώνυμα καταταγμένα κλιμακωτά :

σκληρός, άπονος, άκαρδος, άγριος, βάρβαρος ¹ .	παλιός, άρχαίος, πανάρχαιος. λέγω, βεβαιώνω.
άδιαφορώ, άποστρέφομαι, άπεχθά- νομαι, έχθρεύομαι, μισώ.	παρακαλώ, Ικετεύω, έκλιπαρώ. χαλώ, καταστρέφω, ρημάζω, έκμη- δενίζω.
προσπαθώ, μοχθώ, άγωνίζομαι.	εύτυχία, εύδαιμονία, μακαριότητα·
άηδιάζω, σιχαίνομαι.	σπανιότατα, σπάνια, κάποτε, συ- χνούτοιχα, συχνά, συνήθως, συ- χνότατα.
χρήσιμος, άναγκαίος, άπαραίτητος.	ύποθέτω, νομίζω, πιστεύω.
άπελπισία, άπόγνωση.	τελευταίος, στερνός.
έξέγερση, στάση, άνταρσία, επανά- σταση.	συνάζω, σωριάζω.
παραμερίζω, άπομακρύνω, διώχνω.	
άπορία, έκπληξη, κατάπληξη.	

ΜΑΘΗΜΑ 13.

**Η άπλή και γενικότερη λέξη από κάθε σειρά συνωνύμων γράφεται με κεφαλαίο.*

αίτηση, άναφορά, Παράκληση.	γοργός, Γρήγορος, εύκίνητος, σβέλ- τος.
άκέραιος, έντιμος, Τίμιος, χρηστός.	
*Αλλαγή, άνταλλαγή, μεταμόρφω- ση, μετασχηματισμός, τροπο- ποίηση.	είμαρμένη, κληρος, Μοίρα, πεπρω- μένο.
άπόμερος, Μακρινός, μακρυσμένος, παράμερος.	θλίψη, καημός, Λύπη, μαράζι. λεπτά, μετρητά, πεντάρες, Χρή- ματα, φιλά.
*Αρχή, άρχίνισμα, Έναρξη, προίμιο.	Ξοδεύω, σκορπίζω, σπαταλώ.

ΜΑΘΗΜΑ 14.

**Επιηφεία των συνωνύμων.*

Δώρο είναι λέξη γενική· σημαίνει κάτι που προσφέρουμε χωρίς αντίλλαγμα και χωρίς ύποχρέωση, για να δείξουμε τη διάθεσή μας και τη συμπάθεια. *Μπονιάς* είναι το πρωτοχρονιάτικο δώρο· *προκίσι* δώρο σε τρόφιμα ή ποτά. *Φιλοδώρημα* είναι το χρηματικό δώρο που δίνομε σε κάποιον που μιάς ύπηρετησε. *Κανίσκι* λέγεται άκόμη σε πολλά μέρη καλάθι γεμάτο φαγώσιμα, που το στέλνουν για δώρο σ' επίσημες οικογενειακές τελετές, βαφτίσια, μνημόσυνα, και προπάντων σε γάμους. Το βρίσκομε και σε ποιήματα.

Χρυσάφι, λιβάνι και μυρτιά πρόσφεραν οι Μάγοι της Χαλδαίας για δάρα στο νεογέννητο Χριστό. Μέσα στις παιδικές άναμνήσεις ξεχω-

1. Παραδείγματα καθώς αυτό δέν είναι εύκολο να διαβαθμιστούν με τρόπο που να βρεθούν όλοι σύμφωνοι. Μερικές λέξεις αφήνουν κάποιο ύποκειμενισμό.

ρίξει ή άνυπομονησία πού νιώθαμε νά δοϋμε τούς *μονομαδάς* τής Πρωτοχρονιάς. Κάθε φορά πού έρχεται άπό τó χωριό ó κουμπάρος μου μου φέρνει κι ένα *πασκέσι*. Φεύγοντας άπό τó ξενοδοχείο έδωσε άπό ένα καλό *φιλοδώρημα* στό προσωπικό.

Στήν άκρη τού γυαλιού ξανθή κάθεται κόρη,
κι ώριόπλομο λευκό χρυσοκεντείε μαντίλι,
μαντίλι τού γαμπρού, τού γάμου τής *καρίτσι* (Κρυστάλλης)

Θροάζουν τά φύλλα τών δέντρων, λέγεται όμως και γιά άλλο θόρυβο άδύνατο πού άκούεται έξακολουθητικά. *Κελαρύζει* τó νερό πού τρέχει στό ρυάκι, στό ποτάμι. *Παφλάζουν* τά κύματα πού ξεσπούν στήν άκρογιαλιά ή ή θάλασσα όταν γυπιά στά πλευρά τού καραβιού πού ταξιδεύει. *Φλοισβίζουν* τά κύματα πού σβήγουν στήν άκρογιαλιά και τó νερό τού ρυακιού.

Γενικότερη όνομασία είναι τó *άχνάρια*, μαζί με τó *πατημασιές* (και *πατησιές*), όσο πρόκειται γιά τά σημάδια πού αφήνουν ό άνθρωπος ή τά ζώα με τά πατήματά τους έκει πού πέρασαν. *Άχνάρια* λέγεται και μεταφορικά, όπως και τά *Έγνη άχνάρια* λέγεται άκόμη γιά κάθε σχήμα πού διαγράφεται, και γιά πρωτότυπο άπό χαρτόνι πού χρησιμεύει στους ράφτες, στους παπουτσιδες κ. ά. *Ντορός* λέγεται ειδικότερα γιά τ' άχνάρια τού κυνηγιού. Τ' *άποιντώματα* λέγονται μόνο γιά τις δαχτυλιές, τ' άχνάρια πού αφήνουν τά χέρια.

Άπό έδω πρέπει να μπήκε ό κλέφτης· βλέπω στο παράθυρο τις *πατημασιές* του. Άμα έχω ένα *άχνάρι* μπορώ τά ράφω καλά ένα φόρεμα. Ό λαγός κρύφτηκε πίσω άπό τή φτέρη, μα τά λαγωνικά όσμίστηκαν γρήγορα τόν *ντορό* του και σε λίγο βρήκαν τήν κρυψώνα του. Είχε πάντα τόσο άκάθαρτα δάχτυλα πού άφηνε τ' *άποιντώματά* τους όπου και ν' άγγιζε. Στήν άρχή τόν παρακολουθοϋσε ό έχθρός, στό τέλος όμως έχασε τά *Έγνη* του. Αυτό τó παιδι πάει στ' *άχνάρια* τού πατέρα του. Σ' αυτό τó κατάστημα βρίσκονται τά καλύτερα *άχνάρια* γιά γυναίκαια φορέματα.

Κάθισμα είναι ή γενική έκφραση γιά κάθε ειδικό έπιπλο όπου καθίζουμε: καρέκλα, σκαμνί, πάγκο κτλ. *Θρανίο* λέγεται καθίσμα γιά περισσότερους, με ράχη ή χωρίς ράχη, και προπάντων γι' αυτά πού συνηθίζονται στά σχολεία. *Θρόνος* όνομάζεται ψηλό καθίσμα, με ύπόβαθρο, ράχη και όκουμπιστήρια γιά τά χέρια, γιά βασιλιάδες ή ιεράρχες. *Θροσί* λέγεται ποιητικά γιά τó θρόνο, μα και γιά τó μέρος τής εκκλησίας όπου φυλάγεται μιιά άγία εικόνα. *Έδωλια* είναι τά καθίσματα στά δικαστήρια όπου κάθονται οι κατηγορούμενοι, καθώς και τής Βουλής. *Έδρα* λέγεται προπάντων γιά καθίσμα με ύπόβαθρο, με πρόφραγμα έμπρός του και συχνά με αναλόγιο, όπως ύπάρχουν στά δικαστήρια και σε διάφορες σχολές.

Δείγμα είναι κομμάτι άπό ύφασμα ή μικρή ποσότητα άπό ένα προϊόν, πού δίνεται γιά δοκιμή ή γιά να γνωριστή τó είδος. *Παράδειγμα* λέγεται γιά άνθρωπο ή πράξη πού αξίζει να μιμηθούμε, γιά μιιά περίπτωση γενικής άρχής, ή τήν περίπτωση ενός νόμου, κανόνα κτλ. *Πρότυπο* λέγεται γιά ένα αντίκειμενο πού ξαναφτιάχνεται με μίμηση και πού αξίζει να τó πάρουμε γιά παράδειγμα. *Υπόδειγμα* είναι τó δείγμα, ό τύπος άπό κάτι πού δίνουμε γιά να κατασκευαστούν πράματα όμοιομορφα ή όμοια πρós αυτό, σημαίνει δηλαδή περιόνο ό,τι και τó *πρότυπο* ή διαφορά είναι πός τó *υπόδειγμα* έγινε με τó σκοπό να χρησιμεύη γιά τή μίμηση, τήν άντιγραφή, ενώ τó *πρότυπο* μπορεί και χωρίς να ύπήρχε ό σκοπός αυτός να χρησιμεύη με τις άρετές του γιά ύπό-

δειγμα. Το πρότυπο λέγεται ακόμη και όταν αντιθέτως το αντίγραφο, μιάν απόδοση λ.χ. καλλιτεχνική, προς την αρχική.

Ἡ ἐργασία σύμφωνα μ' ἕνα *ὑπόδειγμα* γυμνάζει τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἀκρίβεια, ἀλλὰ δεσμεύει τὴ φαντασία. Ἡ ζωὴ τοῦ Σωκράτη ἦταν *πρότυπο* ζωῆς φιλοσόφου. Θὰ ἤθελα πρὶν ν' ἀγοράσω, νὰ δῶ πολλὰ *δείγματα*. Ἀπ' ὅλες τὶς διδασκαλίες ἡ καλύτερη εἶναι τὸ ζωντανὸ *παράδειγμα*. Δὲ θὰ εἶπα πίστευε πὺς ὑπάρχουν τόσες ποικιλίες ἀπὸ ὄσπρια ἂν δὲν εἶχα δεῖ στὴν ἐκθεσὴ τόσα *δείγματα*. Ὁ καλλιτέχνης αὐτοῦ τοῦ ἀριστουργήματος δὲν πιστεύω νὰ εἶχε μόνο ἕνα *πρότυπο*. Χρειάστηκαν καμιά ἑκατοστὴ προσκλήσεις καὶ αὐτὲς ἐγίναν κατὰ *ὑπόδειγμα* τοῦ συντάχτηκε ἀπὸ μὲνα. Φέρε μου ἕνα *παράδειγμα* ὅπου ἡ πρόθεσις ἀπὸ νὰ συντάσσεται μὲ ὀνομαστικὴ.

Ὁμάδα εἶναι ἔνωση ἀτόμων, προσωρινὴ ἢ συμπτωματικὴ, ποῦ ἐπιδιώκουν κάποιο κοινὸ σκοπὸ (ὀμάδα φίλων, ἐκδρομῶν, ποδοσφαιριστῶν). Ὁμιλος εἶναι συνήθως ἔνωση ἀτόμων ποῦ ἐπιδιώκουν ἕνα μονιμότερο σκοπὸ χωρὶς ὑλικὸ ἢ ἐπαγγελματικὸ περιεχόμενο (ἀθλητικὸς ὄμιλος). Σύναξη εἶναι ἔκτακτη συγκέντρωσις ὕστερ' ἀπὸ πρόσκληση γιὰ σύσκεψη ἢ ἀκρόαση. («Κάλεσε ὁ δημογέροντας σὲ σύναξη τὸ χωριό»).

Μπουλούκι εἶναι μιὰ ὀμάδα ἀσύνταχτη («Ὁ κόσμος ἐρχόταν μπουλούκια μπουλούκια»). Τσοῦμο εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ καραβιοῦ καὶ μεταφορικὰ τὸ ἀσύνταχτο πλῆθος. Στίφος εἶναι πλῆθος ἀσύνταχτο καὶ κακοποιὸ («Ἀγρία στίφη λεηλάτησαν τὴ χώρα»)· ὁδοὶ ἔχει τὴν ἴδια σημασίαν («Ὁρδὲς βαρβάρων ἔκαμαν τὸν τόπο ἔρειπια»). Σπείρα λέγεται γιὰ ὀμάδα κρυφῆ, μικρὴ ἢ μεγάλη, κακοποιῶν ἢ ληστῶν («Σπείρα ἀπὸ λοποδύτες ἔκλεψαν τὰ πανοφῶρια ποῦ εἶχαν μείνει στὸ διάδρομο»)· συμμορία εἶναι ὀμάδα κακοποιῶν ἀπὸ περισσότερα μέλη. («Ἡ συμμορία τῶν ληστῶν δὲν κατόρθωσε στὸ τέλος νὰ γλιτώσῃ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη»). Μελίσσι (μεταφορικὰ): πλῆθος πολυάνθρωπο καὶ πυκνὸ. («Τὴν ὥρα ποῦ σόλασαν χύθρηκαν τὰ παιδιὰ μελίσσι στοὺς δρόμους»). Ἑσμός εἶναι ἕνα σμῆνος μέλισσες, συνήθως ὅμως λέγεται μεταφορικὰ γιὰ πλῆθος ἀσύνταχτο, χαρούμενο, θορυβώδικο κτλ. (Ἑσμός παιδιῶν, θορυβοποιῶν, ξενοχτηδῶν).

Ἐταιρεία εἶναι ἔνωση προσώπων (ἢ κεφαλαίων) μὲ τὴν ἐπιδίωξιν οικονομικῶν κυρίως σκοπῶν, ἀλλὰ καὶ ἰδεολογικῶν, κοινωνικῶν, ἐπιστημονικῶν (Ἐταιρεία οἴνων καὶ οἶνοπνευμάτων, Φιλικὴ Ἐταιρεία, Φιλεκαπιδευτικὴ Ἐταιρεία). Σύλλογος εἶναι ἔνωση προσώπων ποῦ ἐπιδιώκουν ἐπαγγελματικούς εἴτε καὶ ἐπιστημονικούς σκοποὺς (Ἐμπορικὸς, δικηγορικὸς, ἰατρικὸς σύλλογος). Σύνδεσμος εἶναι σύλλογος μὲ πλατύτερη κάπως ἔννοια, ὄχι στενὰ ἐπαγγελματικός. (Σύνδεσμος γεωπόνων, Ἀνώτατων σχολῶν). Συνεταιρισμὸς σημαίνει ἔνωση γενικὰ κάθε εἶδους, εἰδικὰ, ἔνωση προσώπων ἀδύνατων οικονομικὰ, γιὰ ν' ἀλληλοβοηθηθοῦνται μὲ τὴ συνεργασία. (Προμηθευτικὸς συνεταιρισμὸς τῶν Τροχιδορομικῶν ὑπαλλήλων. Γεωργικὸς, πιστωτικὸς συνεταιρισμὸς). Ἐπιμελητήριον: ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωσις μὲ ἐξουσίες καὶ προνόμια δοσμένα ἀπὸ τὸ κράτος (Ἐμπορικὸ καὶ Βιομηχανικὸ Ἐπιμελητήριον, Τεχνικὸ, Γεωργικὸ, Βιοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον). Συντεχνία: ἐπαγγελματικὴ ἔνωση, ποῦ εἶχε στὸ μεσαίωνα ἀγορανομικὴ δικαιοδοσίαν. Σήμερον: σωματεῖο ὁμοτέχνων (Ἡ συντεχνία τῶν ὑποδηματοποιῶν). Συνάφι: ἀνεπίσημη ἐκφραση γιὰ τὴ συντεχνία («Κάνομε καλὴ συντροφία ὅλοι μας, κι ἄς μὴν εἶμαστε τὸ ἴδιο συνάφι!»). Σωματεῖο: ὀργάνωσις

1. Λέγεται Σύναξη τῆς Θεοτόκου ἢ γιορτὴ τῆς Παναγίας τὴ μέρα ὕστερα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, καὶ Ἰερὴ σύναξη ἢ συνεδρία τῆς Ἁγιορειτικῆς κοινότητος.

επαγγελματική, προπάντων εργατῶν καὶ τεχνιτῶν (Σωματεῖο τῶν φοροεκφορτωτῶν).

ΜΑΘΗΜΑ 15.

ἀποθέτω, ἀκουμπῶ	ἀπιθῶνω	ὄπλα	ἄρματα
βασιλιάς	ρήγας	ὀπλίζομαι	ἀρματώνομαι
βασίλισσα	ρήγισσα	περιμένω	καρτερῶ
γρήγορος	γοργός	πόλη	πολιτεία
κεντῶ	πλουμίζω	πομπή γάμου,	
κύπελλο μετάλλινω	τάσι	κηδείας	ψίκι
μαζί	ἀντάμα	πρωινὸ	πουρνὸ
μακριά	ἀλάργα	στολίζω	πλουμίζω
μεγάλος	τρανός	τριαντάφυλλο	ρόδο
μεγαλώνω	τρανεύω	τρομάζω	ἀλαφιάζομαι
ξεχνῶ	ἀστοχῶ	φοβοῦμαι	σικιάζομαι

Οἱ ποιητικῆς αὐτῆς λέξεις βροῖσκονται συχνὰ στὴν ποίηση, τὴ λαϊκὴ καὶ τὴν ἔντεχνη· ἔτσι λ.χ. ἔχομε:

Παιδάκι μου, τὸν πόνο σου ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω ;
 "Ἄν τόνε ρίξω τρίστρατα τὸν παίρνουν οἱ διαβάτες (μοιρολ.)
 Διαβάτες ποῦ διαβαίνετε, καλοὶ μου σιγατολάτες (δημ.)
 Τὸ γύρισμά σου καρτερῶ, γλυκὸ μου χελιδόνι (Βαλαωρίτης)

ΜΑΘΗΜΑ 16. ✓

Τὰ συνώνυμα ἔχουν καταταχτὴν κλιμακωτά.

Αὐτὸ τὸ ἀγγεῖο ποῦ βλέπεις δὲν εἶναι μόνο παλιό, οὔτε κὰν ἀρχαῖο· εἶναι πανάρχαιο.

Τὴν ὥρα ποῦ ἔφευγε γιὰ τὴν ξενιτιά εἶχαν συναχτῆ στὴν ἀκρογιαλιά ὄλοι, τ' ἀδέρφια του, οἱ συγγενεῖς του, οἱ φίλοι, οἱ πατριῶτες του.

Τόσο φοβιτσιάρικο εἶναι αὐτὸ τὸ παιδί ποῦ τὸ τρομάζουν ὄλα· ἢ βρογτῆ, μιὰ τουφεκιά, τὸ σκοτάδι, ἢ σιωπὴ, τὸ θρόσιμα τῶν φύλλων, τὸ κελάρημα τοῦ νεροῦ.

Περάσαμε στὴ σκλαβιά μέρες σκοτεινῆς, μαῦρες, ζοφερῆς.

Χάρηκα τὸ δῶρο του πάρα πολὺ, γιατί δὲν ἦταν μόνο χρήσιμο, μοῦ ἦταν καὶ ἀναγκαῖο· τί λέω; ἀπαραίτητο.

"Ὅ,τι ἀκούαμε τόσην ὥρα δὲν ἦταν μόνο ὑπερβολή· ἦταν ψέμα, περισσότερο ἀκόμη, τερατολογία.¹

1. Καὶ στὸ παράδειγμα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἀναντίρροπη ἡ διαβάθμιση. "Ἄν δώσωμε στὴν τερατολογία τὴν ἔννοια μεγάλου ψέματος, θὰ πρόπη νὰ τοποθετηθῆ τελευταία· ἂν πάλι σημαίνει μεγάλη ὑπερβολή, διήγηση φανταστικῆ καὶ ἀπίθανη, πρέπει νὰ πῆ ἀνάμεσα στὴν ὑπερβολή καὶ τὸ ψέμα, ποῦ αὐτὸ εἶναι καὶ ἀπὸ ἠθικὴ ἄποψη ἀξιοκατάκριτο.

β) Τὰ συνώνυμα ἔχουν προστεθῆ κλιμακωτά.

"Α λείπω μῆνα μὴ λουστῆς, καὶ χρόνο, μὴν ἀλλάξης,
κι ἅ λείπω τὸν τρανιάχρονο στήν πόρτα μὴν προβάλλης (δημ.)

Τοῦ κόσμους πολὺ, ἐπόνους, ἔχασε τὴν ὄρεξή του, κυριόσις σὰν τὸ κερί, ἔλιωσε
στὸν ἀπάνω κόσμο (Παπαδιαμάντης).

Ὁ θρόος ὅπ' ἀκούγονταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλτερίμια καὶ στὰ
χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγοστών διαβατῶν σιγὰ σιγὰ ἐγένον-
ταν τὸν ἀνήφορο σάλαος κι ἀπὸ σάλαος πλὴθ ψηλὰ χλαλοῇ (Κρυστάλλης).

"Αχ καὶ νὰ κούναγε τὸ καράβι. "Οχι κούναγε ἀναταραζόταν, χτυπιόταν,
πήδαγε. Καὶ κάθε φορά ἔτριξε τὸ σκαρὶ διάκερο, καὶ οὐρλιαξε ὁ ἄερας πὶδ οπα-
ραχτικά, καὶ βογκοῦσε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸ πέλαγο, κι ἐδῶ κοντὰ κι ὀλοτρό-
γυρα, μὲς στὸ σκοτάδι, τὸ χάος. (Πετσάλης).

Καὶ ἡ Λύρα σὰ λαμπρομιλῆ στὸν ἥλιο ἢ στὸ σκοτάδι,
γέρνουν καημοὶ τ' ἄγρια δαιμόνια πρὸς τὴ γῆ,
κι οἱ Ἀθάνατοι ἀπ' τὸν Ὀλυμπο κι οἱ βασιλιάδες τοῦ Ἄδη
στέκουν, ξεχρῖοῦνται, αὐτιάζονται, σὰν ἄνθρωποι κι αὐτοὶ (Παλαμᾶς).

ΜΑΘΗΜΑ 17.

Α.— Μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ α) τὸ Σολωμό, β) τὸν Παλαμᾶ καὶ γ) ἄλ-
λους Νεοέλληνες ποιητές.

α) Ποῦ πᾶς μονάχη κι ἔρημη, ἀθώα περιστερούλα ; (Ἀνθούλα).

Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σαραμένη μάγια (Ἐλευθερο: Πολιορκημένοι).

Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου (Ἐλ. Πολιορκ.).

Σύγγεφο, καταχνιά δὲν ἀπερνοῦσε

τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη (Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς).

β) Κι ἄς ἦταν κι ὅ,τι εἶν' ἄγγιχτο, ἀνάερο, ἄυλο, πλάνο,
καὶ μιὰν ἀχτίδα ἔχει καρδιά, μιὰν αὔρα ἔχει κορμί,
ὄραμα, ἰδέα, οὐρανός, μιὰ σάρκα νὰ τοὺς βάνω
καὶ νὰ τὰ σπεῖρω ἀπάνω του μαζὶ μ' ἐσᾶς, ἀνθοὶ (Ἀσάλ. Ζωή, Μίλημα
[μὲ τὰ λουλούδια]).

Κλαίει, δέρνεται | τ' ἀνθρώπινο κοπάδι (Ἰαμβοί).

γ) Τῶν κυμάτων τὸ φρένιασμα | καὶ τὴ λύσσα τοῦ ἀνέμου (Δροσίνης, Φωτ. Σκοτ.).

Κάτι σὰ μόνου μυρωδιά, κι ἀπλώνεται

καὶ τὸ φτωχὸ σπιτάκι πλημμυρίζει

κάτι σὰ φάντασμα, θολὸ κι ἀνέγγιχτο,

κι ὅπου περνᾶ σιγὰ τὸ κάθε ἀγγίζει (Πορφύρας).

"Ω! ἔνα πουλάκι μέσα μου λαλεῖ

καὶ τρέμει, φτερουγιάζει, λαχταρεῖ... (Φιλόρας, Ἐαρινό).

"Αμυγδαλιές, ἀμυγδαλιές, | λουλούδια φουχτες, ἀγκαλιές! (Ἄγρας, Ἀμυγδ.).

"Ω τὸ λεβέντη τοῦ Μεσολογγιοῦ μας,

τὸν ἥλιο τῆς αὐγούλας μου ζωῆς (Μαλακκάσης).

Καὶ πέρναγε καὶ πέταγε ὁ καιρὸς

καὶ πέρναγαν καὶ πέταγαν οἱ τόποι (Δελῆς, Ἀλλοτινά, Κάλεσμα).

B.— Παραδείγματα από τὴν ἀρχαία λογοτεχνία· α) ἀπὸ τὸ Δημοσθένη καὶ β) ἀπὸ τὸ Σοφοκλῆ.

α) «Τί οὖν ταῦτα λέγεις ἡμῖν νῦν ;, Ἵνα γινῶτε... καὶ αἰσθηθεσθε... (Ἵλυνθ. Α' 14). — Μικρὸν πταίσμ' ἄπαντ' ἀνεχάιτισε καὶ διέλυσεν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν... ἀδικοῦντα καὶ ἐπιποροῦντα καὶ ψευδόμενον δύναμιν βεβαίαν κτήσασθαι,, (Ἵλυνθ. Β' 9α). — Καὶ μισεῖ τις ἐκεῖνον καὶ δέδιεν... καὶ φθονεῖ,, (Φιλ. Α' 8). — Ὡς ἐγνωκότων ὑμῶν καὶ πεπεισμένων, παύομαι λέγων (13).— Οὐδὲν ἀνεξέταστον οὐδ' ἀόριστον ἐν τούτοις ἡμέληται' ἐν δὲ τοῖς περὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς τούτου παρασκευῆς ἄτακτα, ἀδιόρθωτα, ἀόρισθ' ἄπαντα (36).— Αἰσθόμενος φενακίζομένην τὴν πόλιν, προούλεγον καὶ διεμαρτυρόμην καὶ οὐκ εἶον προέσθαι Πύλας (Φιλ. Β' 29).

β) Ἀγραπτα κάσφαλῆ θεῶν νόμιμα (Ἵντιγ. 454).— Ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος ταλαί | φρον ἄγομαι (876).— Ἄφετε μόνην, ἔρημον (887).— Ἄπαγετ', ὦ φίλοι, τὸν ὄλεθρον μέγαν, | τὸν καταρατότατον, ἔτι δὲ καὶ θεοῖς | ἐχθρότατον βροτῶν (Οἰδ. Τύρ. 1341).— Παραμειβόμεσθ' ἀδέρκτως, | ἀφώνως, ἀλόγως τὸ τᾶς | εὐφάμου στόμα φροντίδος | ἰέντες (Οἰδ. Κολ. 130). | Ὑπν' ὀδύνας ἀδαῆς, Ὑπνε δ' ἀλγέων (Φιλοκτ. 827).— Σοῦ, πάτερ, οὕτως αἰκῶς οἰκτρῶς τε θανόντος (Ἵλ. 101).— Ἐλθετ', ἀρήξατε, τείσασθε πατρός | φόνον (115).

Δὲν εἶναι ὁμῶς μόνο τὰ συνώνυμα ἢ ὅσα μποροῦν μὲ τὸ νόημα τοῦ λόγου νὰ λογαριαστοῦν σὰ συνώνυμα ποὺ παρουσιάζουν κλιμάκωση· αὐτὴ παρουσιάζεται στὴν ὁμιλία καὶ προπάντων στὴ λογοτεχνία καὶ μὲ τὴ διάρθρωση τῶν ἰδεῶν, τὸν τρόπο ποὺ κατατάσσονται αὐτὲς καὶ τοποθετοῦνται σύμφωνα μὲ τὴ σχετικὴ τους δύναμη, τὴ χρονικὴ τους σχέση καὶ τὴν ἀλληλοδιαδοχὴ τῶν πράξεων ποὺ ἐκφράζουν. Κλιμάκωση ἔχομε ἔτσι καὶ στὸ γνωστὸ veni, vidi, vici. «ἦρθα, εἶδα, νίκησα», ποὺ εἶπε ὁ Ἰούλιος Καίσαρας, ἐνῶ βέβαια δὲν μποροῦμε ἐδῶ νὰ μιλήσωμε γιὰ συνώνυμα. (Τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι λεξιλογικὸ ἀλλὰ συντακτικὸ). Παραδείγματα σχετικὰ (χωρὶς ν' ἀποκλείεται καὶ ἡ κλιμάκωση συνωνύμων) ἔχομε στ' ἀκόλουθα παραδείγματα.

A.— Ἄπὸ τῆς νέας λογοτεχνίας.

Ἔτσι ἐγεννήθηκε μικρὸς κι ὁ πόθος μου στὰ στήθη,
κι ἄπ' ἀφαντο κι ἄπ' ἀπλερο πουλάκι, σταυραῖτέ μου,
μεγάλωσε, πῆρε φτερά, πῆρε κορμί καὶ νύχια
καὶ μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μου σκίζει
κι ἔγινε τώρα ὁ πόθος μου αἰτός, στοιχειὸ καὶ δράκος
κι ἐφώλιασε βαθιὰ βαθιὰ μὲς στ' ἄσαρκο κορμί μου
καὶ τρώει κρυφὰ τὰ σπλάχνα μου, κρυφοβοσκάει τὴ νιότη...
καὶ τυραννίεμαι, καὶ πονῶ, καὶ σβῆῆμαι νύχτα μέρη (Κρυστάλλης,

Σταυραῖτός).

Ποιὰ τάχα φουρτούνα φουρτούνιαζε μέσα μου | καὶ ποιὰ ἀνεμοζάλη,
ποῦ δὲ μοῦ τὴν κοιμίξεις καὶ δὲν τὴν ἀνάπνευς,
πανώριο ξαγνάντεμα, κοντὰ στ' ἀκρογιάλι ;
Μιά πίκρα εἶν' ἀμίλητη, μιὰ πίκρα εἶν' ἀξήγητη, | μιὰ πίκρα μεγάλη
ἢ πίκρα ποῦ εἶν' ἀσβῆση καὶ μὲς στὸν παράδεισο
τῶν πρώτων μας χρόνων κοντὰ στ' ἀκρογιάλι (Παλαμᾶς, Μιά πίκρα).

Βλ. ἀκόμη τὴ στρ. 44 τοῦ Ὑμνου τοῦ Σολωμοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ «Χαίρε τῆς τραγωδίας» τοῦ Παλαμᾶ, στὴν «Ἑρωικὴ Τριλογία», συνεκδομὴν στὴ «Φλογερά

τοῦ Βασιλιᾶ», πρὸς τὸ τέλος, τὴν περίοδο μὲ τοὺς ἔξι στίχους, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ: «Χυθῆτε βόγχοι τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων παιάνες», ὅπου ἀπαριθμοῦνται ἀντίστοιχα σὲ κάθε στίχο οἱ ἔξι τραγωδίες τοῦ Αἰσχύλου, κλιμακωμένες σύμφωνα μὲ τὴν τραγικότητά τους.

B.— Ἐπὶ τὴν ἀρχαία λογοτεχνία.

Ἐκτορ, ἀτὰρ σὺ μοί ἔσαι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ
ἡδὲ κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακοίτης (Ζ 429)
(πρόκειται πάντα ἐδῶ γιὰ τ' ἀγαπημένα πρόσωπα πού θὰ μπορούσαν νὰ προστατέψουν τὴν Ἀνδρομάχη).

Ἦ τύμβος, ὦ νυμφεῖον, ὦ κατασκαφῆς | οἴκησις ἀείφρουρος (Ἄντ. 891).

... φθόνος, στάσεις, ἔρις, μάχαι | καὶ φόνοι (Οἰδιπ. Κ. 1234).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο

Α Ν Τ Ι Θ Ε Τ Α

Σημείωση.— Τὸ ὅτι μιὰ λέξη ἔχει δύο ἀντίθετες μπορούμε συνήθως νὰ τὸ ἀποδώσωμε σὲ *γλωσσικούς* προπάντων λόγους. Τὰ δυὸ ἀντίθετα—ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ παρακάτω παραδείγματα—σημαίνουν τὸ ἴδιο περίπου πρᾶμα, διαφορητικὰ εἰπωμένο, εἶναι δηλαδὴ συνήθως συνώνυμα, πού δὲν ξεμακραίνουν ἀπὸ τὴν κοινὴ βασικὴ ἔννοια τῆς ἀντίθεσης. Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἄλλη περίπτωση, γεννημένη ἀπὸ λόγους *λογικούς*.

Ἀντίθετες δὲν ὀνομάζονται μόνο δυὸ ἔννοιες ἀντιφατικές, πού ἀλληλοαποκλείονται, καθὼς λ.χ. τὰ ζευγάρια *νύχτα-μέρα*, *ζεστός-κρύος*¹, μὰ καὶ ἔννοιες πού ἔχουν κάποια ἀνταπόκριση χωρὶς ὁμως ν' ἀλληλομηδενίζονται: *δεξιὰ-ἀριστερά*, *χίτες-αὔριο*, *πεινά-δίψα*, *μυὸς-διπλάσιος*. Στὴν τελευταία αὕτη περίπτωση ἀναζητώντας τὸ ἀντίθετο πάει κάποτε ὁ νοῦς μας καὶ στὴ διάμεση ἔννοια καὶ λέξη, σὰν τὴν κυριότερη. Καὶ ἂν τὸ νόημα τὸ ἀπαιτῆ, αὕτη πρέπει τότε νὰ θεωρηθῆ ἀντίθετη: *μυὸς-ἀλόκληρος-διπλάσιος*, *χίτες-σήμερα-αὔριο*, *ἀρχὴ-μέση-τέλος*, *παρῆλθόν-παρὸν-μέλλον*.

ΜΑΘΗΜΑ 18.

Σημ. Οἱ λέξεις σὲ *παρένθεση* στὴ *δεύτερη* στήλη, μὲ τὰ ζητούμενα ἀντίθετα *μπορεῖ* νὰ λογαριαστοῦν καὶ αὐτὲς ἀντίθετες *ἐκείνων* πού δόθηκαν, χωρὶς σὲ *μερικὰς περιπτώσεις* ν' ἀποκλειστοῦν καὶ ἄλλες, φτάνει νὰ λέγονται στὴν κοινὴ γλώσσα. Οἱ *ἰδιωματικές* πού θὰ ἔβρισκε *τυχὸν* ὁ *μαθητὴς* *μπορεῖ* νὰ γίνουν *δεχτές*, *θὰ* *πρέπει* ὁμως νὰ *διδασχῆ* *τὶς* *κοινές*.

1. «Ἀντίφασις δὲ ἀντίθεσις ἧς οὐκ ἔστι μεταξὺ» εἶπε ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀναλυτικὰ ὕστερα 72α, στ. 12).

-ξερό* (ξύλο)	χλωρό, βρεμένο	φραγκοράφτης	έλληνοράφτης ³
-ξερός (άέρας)	ύγρός (μαλακός)	εὐμένεια	δυσμένεια
-καλός (άνθρωπος)	κακός	φυρονεριά (άρχ. πλημμύρα ⁴ άμπωτις)	
-καλή (ύφάσματος)	άναποδη	έπιθετικός (πόλε- μος)	άμυντικός
μυστικός (σκοπός)	φανερός	άνεύθυνος	ύπεύθυνος
μυστική(συνεδρία)	δημόσια (φανερή)	ταχτικός (στή δου- λειά)	άκατάστατος
μαθημένος*	άμάθητος, πρω- τάρης (άτζαμής)	ταχτικός (ύπάλ- ληλος,συνεδρία)	έκτακτος, προ- σωρινός)
λαϊκή (λέξη)	λόγια	καινούριος	παλιός
κονταίνω(τόμανικί)	μακραίνω	φιλάργυρος	σπάταλος
κονταίνω (για τό ψηλώνω άνάστημα)		εὐτυχισμένος	δυστυχισμένος
-μακριά (Ιστορία)	σύντομη (μικρή)	όρισμένος	άόριστος
-μακρινό (ταξίδι)	κοντινό	μυαλωμένος	άμυαλος
άτόφος*	νοθ άμένος, τμηματικός	-μορφωμένος	άμόρφωτος
έπαινω*	κατηγορώ, ψέγω, ψεγαδιάζω	-άποφασισμένος	άναποφάσιτος
κούφιος (τοιχος) ¹ ,	γεμάτος	τό μισό*	διπλό, διπλάσιο· όλόκληρο
κούφιο (δόντι,κα- ρύδι)	γερό	άξιος	άνάξιος
κούφια (περπατη- σιά)	βαριά	κληρικός	λαϊκός
κούφια(βεντούζα)	κοφτή	μεσάνυχτα	μεσημέρι
πηχτή (σουπά)	νερουλή (άριά)	-κυριολεξία	μεταφορά
πηχτό (σκοτάδι)*	διάφανο, άνάριο ² (μισοσκοτάδο)	φαίνομαι	εἶμαι
τρεχούμενο(νερό)*	στεκούμενο, στά- σιμο	άμφισβητώ	βεβαιώνω
τρεχούμενα (έξοδα)	έκτακτα	άποβιβάζω	έπιβιβάζω
θολό (νερό)*	καθαρό, κρου- σταλλένιο	άπελπίζομαι	έλπίζω
άνέρωτο (γάλα)	νερωμένο	άρταίνομαι	νηστεύω
νοθεμένο (κρασί, άγνό βούτυρο, γάλα)		μάκρος*	φάρδος, πλάτος
		-περισσεύει	λείπει
		πρόλογος	έπίλογος
		-άρετή	κακία
		άγάπη	μισός
		-άχαριστία	εὐγνωμοσύνη
		άσυμφωνία	συμφωνία

1. Ἡ λέξη τοῖχος παραλείφθηκε ἀπό τό βιβλίο τοῦ μαθητῆ.

2. «Μόλις φαινόταν ἡ σιγητή στ' άνάριο τό σκοτάδι» (Πορφύρας).

3. Ὅνομαζόταν ἔτσι ὁ ράφτης τῆς ντόπιας φορεσιάς καί τῆς φουστανέ-
λας ὅταν παρουσιάστηκαν οἱ φραγκοράφτες, γιά τά νεοφερμένα φράγγικα ἤ,
ὅπως τά ἔλεγαν, τά στενά.

4. Πλημμύρα εἶναι ἡ άρχ. πλημμυρίς· ἡ φουρονεριά λέγεται κατά τόπους καί
ρήχη, στέγνη, χαμηλά νερά, τραβηγμένα.

διαφωνία	συμφωνία (άρμο-	γόνιμος	ἄγονος
παραφωνία	συμφωνία νία)	ἀκίνδυνος	ἐπικίνδυνος
κεντρικός (δρό-	ἀπόκεντρος, ἀπό-	περιφερειακός	κεντρικός
μος)*	μερος	συνοικιακός	κεντρικός

ΜΑΘΗΜΑ 19.

Δόθηκαν στο μαθητή οι αντίθετες τῶν λέξεων πού τυπώνονται μὲ πλάγια.

Τὰ ἔργα μένον.

Ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἀθάνατη.

Τὰ γερατειὰ κοιτάζουν πάντα πίσω.

Ἐκεῖνος πού μισοῦμε δὲν ἔχει προ-
τερόμηματα.

Τὸ πνεῦμα ἔχει γλώσσα μεροδεμένη
καὶ δύσκολη.

Ἡ ἀρρώστια εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο
τὸ μεγαλύτερο κακό.

Τὸ ἠπειρωτικὸ κλίμα εἶναι ζεστὸ τὸ
καλοκαίρι καὶ τραχὺ τὸ χειμῶνα.

Ἡ εὐγνωμοσύνη ἐξευγενίζει τὸν ἄν-
θρωπο.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν γιὰ κακὸ οἰῶν
τὴ βροντὴ ἀπὸ τὰ ἀριστερά.

Ὁ ἀπαισιόδοξος φοβάται πὼς τὰ πρά-
ματα θὰ πᾶνε ὄλο καὶ χειρό-
τερα.

Ὁ δειλὸς ἄνθρωπος δὲ φοβάται τὴν
ἄδοξη ζωὴ.

Συχνὰ ὅσοι ἀδιαφοροῦν γιὰ μᾶς
μᾶς λένε γλυκὰ ψέματα (1).

ΜΑΘΗΜΑ 20.

*Λεῖπουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ οι ἀντίθετες τῶν λέξεων πού τυπώνονται
μὲ ἀπλὰ γράμματα.*

Βράχηκα ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια. Ἄδειασε τὸ ποτήρι ἀπὸ τὰ
χειλῆ ὡς τὸν πάτο. Ἐμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα. Μάθαμε ξυπόλυτοι καὶ
ντρεπόμαστε ποδεμένοι. Ὅταν πῆγαινες ἐγὼ γύριζα. Ὁ πατέρας προστάζει
καὶ τὸ παιδί ὑπακούει. Κρῶνα χέρια ζεστὴ καρδιά. Δὲν τρώγεται οὔτε
ὠμὸς οὔτε ψημένος. Οὔτε λιανὰ στὴν τσέπη οὔτε χοντρά στο σπίτι. Εἶναι
καλύτερη μιὰ δυσάρεστη ἀλήθεια παρά μιὰ εὐχάριστη κολακεία (Δασκαράτος).

Πολλοὶ ἀρχίζουν καλὰ μὰ τελειώνουν ἄσκημα. Εἶναι κανόνας χωρὶς
ἐξαιρέση. Ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ τὴν κούνια ὡς τὸν τάφο. Ὅποιοι
θέλει νὰ εἶναι παντοῦ δὲ βρίσκεται πουθενά. Ὅποιοι δὲν πᾶσι ἐμπρὸς
(προχωρεῖ), μένει πίσω. Ὅποιοι γυροῦσι, βρίσκαι. Λιγότερο χρήσιμος εἶναι ὁ
φίλος πού μᾶς κρύβει τὰ ἐλαττώματά μας ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ πού μᾶς τὰ
ἐσοκεπάζει (φανερώνει). Ἄλλοι πέφτουν κι ἄλλοι σηκώνονται.

Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο (Σολωμός).

Ἦταν μὲ σένα τρεῖς χαρὲς στὴν πίκρα φυτρωμένες,
ὅμως γιὰ μένα στὴ χαρὰ τρεῖς πίκρες ριζωμένες (Σολωμός).

Ὅλιγο φῶς καὶ μακρινὸ σὲ μέγα σκότος κι ἔρημο (Σολωμός).

Τὴν ἀυγὴ μὲ τὴ δροσοῦλα ἐξεφύτρωσ' ἓνα ρόδο,
τὴν ἀυγὴ μὲ τὴ δροσοῦλα ἐμαράθηκε τὸ ρόδο (Βαλαωρίτης).

1. Ἡ τελευταία φράση στο βιβλίο τοῦ μαθητῆ καταχωρίστηκε ἀπὸ ἀβλε-
πία καὶ πρέπει νὰ διαγραφῆ.

Φίλους κι ἐχθρούς ὁ θάνατος σ' ἓνα τραπέζι σμίγει (Γρυπάρης).

Ἔτσι εἶναι *στραβὸ σήμα* θὰ εἶναι αὐριο ἴσιο (παροιμία).

Ἀπὸ *ρόδο* βγαίνει ἀγάθι κι ἀπὸ ἀγάθι βγαίνει *ρόδο* (παροιμία).

Ἀνάθεμα πού 'χει δικούς και περπατεῖ μὲ *ξένους*,
κάνει τοὺς *ξένους* ἐδικούς και τοὺς δικούς του *ξένους* (δημ.).

Κόρη μου, ἐσύ 'σαι μάλαμα κι οἱ ἄλλες τὰ *μπακίρια* (δημ.).

Ἐγὼ Γραικὸς *γεννήθηκα*, Γραικὸς θενὰ *πεθάνω* (δημ.).

Θέλετε, δέντρ', *ἀνθίσετε*, θέλετε *μαραθῆτε* (δημ.).

Γιὰ ἰδὲς καιρὸ πού διάλεξες, Χάρε μου, νὰ τὸν πάρης
στὰ *ἔβγα* τοῦ *καλοκαιριοῦ*, στὰ *ἔμπα* τοῦ *χειμῶνα* (δημ.).

Κοιμήσου, γιέ μου, *καλογιέ*, *δμορφε*, *διωματάρη*,
γιὰ νὰ *γληγοροκοιμηθῆς* και γιὰ ν' *ἀργοξυπνήσης* (δημ.).

Πέρασ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ και στ' ἄλλο τὸ παρέκει,
πόχει ἀνταρούλα στὴν *κορφή* και καταχνιά στὴ *ρίζα* (δημ.).

Τὸ *ἔχει* τὸ σκαρί μας, ναί, νὰ εἶμαστε πάντα μεγάλοι. Ὅπου και
ἂν γυρίσης, σὲ *στεριές* και *θάλασσες*, σὲ *Νότον* και *Βοριά*, σὲ *Ἀνατολή* και σὲ
Ἄσση, θὰ τὸ ἰδῆς γραμμένο. Και γραμμένο ὄχι μὲ ἀνθρώπινο κοντύλι,
ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ ἀόρατο και παντοδύναμο χέρι τοῦ Δημιουργοῦ.
Εἶμαστε ἄντρες, σοῦ λέγω (Καρκαβίτσας).

Ἔτσι ἄντρες; Πέθανε ὁ Παράσχος... Ὁ *νεκρὸς* ποιητῆς στάθηκε ἐκείνη
τὴν ἡμέρα ὁ ζωντανότερος ἄνθρωπος μέσα στὴν πρωτεύουσα (Οὐράνης).

ΜΑΘΗΜΑ 21.

Λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ τὰ παραδείγματα τῆς δευτέρας στήλης.

Ἡ ἀλήθεια γεννᾷ τὴν ἐμπιστοσύνη.

Τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐφή-
μερα.

Ὅποιος ἀγοράζει *χοντρικὰ* ἀγοράζει
μὲ *πίστωση*.

Ἡ ἐνωσις δυναμώνει.

Ἡ εὐτυχία εἶναι *δνειρο*.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο
ἀγαθόν.

Στὴ *δυστυχία* θυμούμαστε μὲ *πικρία*
τὴν περασμένη *εὐτυχία*.

Μποροῦμε πάντα νὰ *λυπούμαστε* συ-
κρίνοντας τὴν κατάστασή μας
μὲ μιὰ *καλύτερη*.

Εἶναι *εὐχάριστο* νὰ περνοῦμε τὸ *κα-*
λοκαίρι στὴν ἐξοχή.

Εἶναι *εὐχάριστο* νὰ περνοῦμε τὸ *κα-*
λοκαίρι στὴν ἐξοχή.

Τὸ *ψέμα* γεννᾷ τὴ *δυσπιστία*.

Τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι *αἰώνια*.

Ὅποιος *πουλᾷ* *λιανικὰ* *πουλᾷ* τοῖς *με-*
τροητοῖς.

Ἡ *διαίρεσις* ἀδυνατίζει.

Ἡ *δυστυχία* εἶναι *πραγματικότητα*.

Ἡ *σκληριὰ* εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο
κακό.

Στὴν *εὐτυχία* θυμούμαστε μὲ *εὐχα-*
ρίστηση τὴν περασμένη *δυστυχία*.

Μποροῦμε πάντα νὰ *εὐχαριστιούμαστε*
συγκρίνοντας τὴν κατάστασή
μας μὲ μιὰ *χειρότερη*.

Εἶναι *δυσάρεστο* νὰ περνοῦμε τὸ
χειμῶνα στὴν ἐξοχή.

Εἶναι *δυσάρεστο* νὰ περνοῦμε τὸ *κα-*
λοκαίρι στὴν *πόλη*.

Εἶναι εὐχάριστο νὰ περνοῦμε τὸ
καλοκαίρι στὴν *ἐξοχή*.
Ἡ *ψυχραιμία* τοῦ κατηγορουμένου
δὲν ἀποδείχνει τὴν *ἀθωότητά* του.

Εἶναι εὐχάριστο νὰ περνοῦμε, ^ἔτὸ
χειμῶνα στὴν *πόλη*.
Ἡ *ταραχὴ* τοῦ κατηγορουμένου δὲν
ἀποδείχνει τὴν *ἐνοχί* του.

ΜΑΘΗΜΑ 22.

κέρδος	ζημιὰ	φυσικό*(φέρσιμο, ἀφύσικο, προσποιη- διαγωγή) μένο, ἐπιτηδευμένο
ἄγνοια	γνώση	φυσικό(χάρισμα) ἐπίκτητο
ἀκμὴ	παρακμὴ	φυσικό (γέλιο, ψεύτικο μαλλιά)
ἀμφιβολία	βεβαιότητα	ἀπλό (πανί) δίμιτο
ἀμφισβήτηση	βεβαίωση	ἀπλό (ζήτημα) περίπλοκο (μπερ- δεμένο)
βεβαίωση	ἀμφισβήτηση	ἀπλό (σῆμα) σύνθετο
ἀρχοντολόγι	φτωχολογία	ἀπλό(ἀντίγραφο) πολλαπλό
μυθικό(πρόσωπο)ἱστορικὸ		ἀπλό(ς)(ἄνθρωπος) ἐπιτηδευμένος, προσποιημένος
ἄτολμος	τολμηρὸς	ἀπλό (γράμμα) συστημένο
δύσπιστος	εύκολόπιστος	γνήσιο (χαρτονό- πλαστὸ μισμα)
κακόηχος	εὐήχος (ἄρμονικός)	ὑποβολιμαῖος(ἐγ- γνήσιος γραφο,μαρτυρία)
ἄκυρος	ἔγκυρος	πραγματικὴ (διή- φανταστικὴ γηση)
ἄοπλος*	ὀπλισμένος, ἄρμα- τωμένος	πραγματικὸ (πε- πλαστὸ, ὑποθετικὸ ριστατικὸ)
προαιρετικὸς	ὑποχρεωτικὸς	ἀνήλιαγο (σπίτι, ἥλιακό, προσήλιο αὐλή)
νησιώτικος *	στεριανός, ἡπειρω- τικὸς	ἀποσκιαδερὴ προσηλιακὴ (Μάνη)
κακόπιστος	καλόπιστος	ἀληθινὸ(νόμισμα) κίβδηλο, κάλπικο
νόμιμος	παράνομος (ἄνο- μος)	ἀληθινή(ἱστορία) ψεύτικη
ἀξιέπαινος	ἀξιοκατάκριτος	ἀκόλουθο (κεφά- προηγούμενο λαιο)
ὄρατὸς	ἀόρατος	ἀρχὴ (μαθήμα- τέλος τος)
χοβολιάζω	ξεθρακιάζω	ἐναρξῆ*(τῶνμα- λήξη, τέλος θημάτων)
ἀδιαφορῶ	ἐνδιαφέρομαι	ἀφετηρία(πορεί- τέρμα ας)
ὑποτιμῶ	ὑπερτιμῶ	
ἐπιστρατεύομαι	ἀποστρατεύομαι	
ἀποβιβάζομαι	ἐπιβιβάζομαι	
ἀπογειώνομαι	προσγειώνομαι	
ἰδιωτικὸς (ὑπάλ- ληλος)	δημόσιος	
ἄσάφεια	σαφήνεια	
ἄψυχα (ὄντα)	ἔμψυχα	
ἄψυχος (ἄνθρω- πος)	ζωντανός, ψυχωμέ- νος	
φυσικά* (δόντια)	τεχνητά, ψεύτικα	

ἀκρίβεια (στήν φτήνεια
ἀγορά)
ἀκρίβεια(στήθια-ἀνακρίβεια, ἀορι-
τύπωση) στία
κάθετος ὀριζόντιος¹

κατακόρυφος πλάγιος¹
προκάτοχος διάδοχος
ἔμφυτη(ιδιότητα)ἐπίκτητη
πλειοψηφία μειοψηφία

ΜΑΘΗΜΑ 23.

*Οἱ λέξεις μὲ πλάγια γράμματα δόθηκαν σὸ μαθητὴ γιὰ νὰ βρῆ τίς ἀντί-
θετές τους.*

Λείπει ὁ γάτος καὶ χορεύουν τὰ ποντίκια. Ἦρθα βασιλιάς καὶ φεύγω γύφτος. Μιά σὸ καρφί καὶ μιὰ σὸ πέταλο. Τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, τὰ μεγάλα γύρευες. Ἄλλος σπέρνει κι ἄλλος θερίζει. Ἄλλα λογαριάζω κι ἄλλα μοῦ λαχαίνουν. Ὅποιος δὲν ἔχει κεφάλι ἔχει πόδια. Κοντὰ στὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ γλωρὰ. Χίλιοι ντυμένοι δὲ γδύνουν ἕνα γυμνό. Ἄνεμομαζώματα διαβολοσκορπίσματα. Ὅποιος μικρομάθη δὲ γερονταφήνει. Ἀλήθεια χωρὶς φέματτα, φαγὶ χωρὶς ἀλάτι. Ἡ γλώσσα κάστρα καταλεῖ καὶ κάστρα θεμελιώνει. Κάλλιο νὰ μᾶς ἀκοῦνε παρὰ νὰ μᾶς βλέπουνε. Ἀγαπᾷ ὁ θεὸς τὸν κλέφτη, ἀγαπᾷ καὶ τὸ νοικοκύρη. Παπᾷ παιδί, διαβόλου ἐγγόνι. Ἀντάμα κουβεντιάζομε καὶ χώρια ἀκοῦμε. Ἡ τριανταφυλλιά κάνει καὶ τριαντάφυλλα καὶ ἀγκάθια. Ἄν κελαιδᾷ ὁ γάιδαρος, γκαρίζουν καὶ τ' ἀηδόνια. Ὅλοι οἱ μῆνες κρέας κι ὁ Μάρτης κόκαλα τρώει. Μιά σὸ σίδερο καὶ μιὰ στ' ἄμῳνι. Φωνάζει ὁ κλέφτης νὰ φύγη ὁ νοικοκύρης. Ἡ ἀρρώστια μὲ τὸ σακὶ μπαίνει καὶ μὲ τὸ βελόνι βγαίνει. Χρυσὰφι πιάνει, χῶμα τοῦ γίνεται. Ὅποιος σκάφτει τὸ λάκκο τοῦ ἄλλου πέφτει ὁ ἴσιος μέσα.

Ἔφταιξε ὁ γάιδαρος καὶ δεῖραν τὸ σαμάρι. Ὁ διάκος διψᾷ, βάλτε τοῦ δεσπότη νὰ πιῆ. Ἀπὸ δήμαρχος κλητήρας. Ἀπὸ μυλωνὰς δεσπότης. Κόβει τὸ νερὸ ἀπ' τὰ πράσα καὶ τὸ βάνει στὰ κρεμμύδια. Ὁ κόσμος τὸ ἔχει τούμπανο κι ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι. Ὅλοι μιλοῦν γιὰ τ' ἄρματα κι ὁ Γιάννης γιὰ τὴν πίττα. Ἡ νύχτα ἔχει αὐτιά κι ἡ μέρα μάτια. Τὸ βράδυ κάνει ἐπίσκοπο κι ἡ αὐγὴ μητροπολίτη. Ἀργυρὸ τὸ μίλημα καὶ χρυσὸ τὸ σῶμα. Γιὰ τὸ γαμπρὸ γεννάει κι ὁ κόκορας, γιὰ τὸ γιὸ μὴτ' ἢ κότα. Πάρε γαμπρὸν ἀπὸ γενὰ καὶ σκύλον ἀπὸ μάντρα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπ' τὸ σίδερο καὶ πιὸ ἀδύνατος ἀπ' τὸ γυαλί. Ὅποιος λυπᾷται τὸ καρφί χάνει καὶ τὸπέταλο.

1. Ἡ ἀντίθεση κάθετος-ὀριζόντιος, κατακόρυφος-πλάγιος ἀληθεύει γιὰ τὴ φυσικὴ γεωγραφία καὶ γενικότερα γιὰ τὴν κοσμογραφία. Γιὰ τὴ φυσικὴ γεωγραφία ὑπάρχει ἡ ἔννοια «ὀριζόντιας», ἄρα καὶ ἡ ἀντίθεση, «κάθετος», ποὺ δίνεται μὲ τὸ νῆμα τῆς στάθμης. Ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅμως τῆς θεωρητικῆς γεωμετρίας ἔχομε ἀντίθεση διαφορετικὴ ἐκεῖ τὸ ἀντίθετο τοῦ κάθετος εἶναι τὸ πλάγιος. Μιά εὐθεία εἶναι πλάγια πρὸς μιὰν ἄλλη ὅταν δὲν τῆς εἶναι κάθετη, ὅταν δηλ. δὲ σχηματίζουν μαζὶ ὀρθὸς γωνίες, καὶ μιὰ εὐθεία εἶναι πλάγια πρὸς ἕνα ἐπίπεδο ὅταν δὲν τοῦ εἶναι κάθετη, (ἄρα καὶ ἡ παράλληλη πρέπει νὰ θεωρηθῆ πλάγια). Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν τὴ λέξη κατακόρυφος, παρὰ μόνο τὸ κάθετος, στὴ σημασίᾳ κατακόρυφος «κάθετος πρὸς τὴν γῆν» (Ἀριστοτέλης).

ΜΑΘΗΜΑ 24.

ένδοσχολικός	έξωσχολικός	μερικὰ (πράγματα) ὄλα	
ἐπιδημικὴ (ἀρρώ- στια)	ένδημικὴ	τραγωδία	κωμωδία
μερικὴ (ἔκλειψη)	ὀλικὴ	κίνηση*	ἀκίνησις, ἡρεμία
μερικὸ (συμφέρον)	γενικὸ	καθῆκον	δικαίωμα
πλεονέχτημα	μειονέχτημα	προέλαση	ὑποχώρηση
ἀπόλυτα (ένδια- φέρομαι)	σχετικὰ	ἀνάλυση	σύνθεση
θετικὸς (ἀριθμὸς)	ἀρνητικὸς	πρωτοτυπία	μίμηση
παράλληλη	τέμνουσα	ὀνομαστικὴ (ἀξία)	πραγματικὴ
(γραμμὴ)		ιδιώτης	δημόσιος
ἐπιβραδύνω	ἐπιταχύνω	ἀκρίζω	ξεπελαγίζω
συνεχίζω	διακόπτω	βραχυλογία	πολυλογία
συγκεντρώνομαι*	ἀφαιροῦμαι, σκορ- πίζομαι	ἀγρότης	ἀστός
ἐλαστικὸς* (χα- ρακτῆρας)	ἀλύγιστος, ἄκαμ- πτος	ἀγροτικὸς (πλη- θυσμὸς)	ἀστικὸς
ἐλαστικὸς (ὄρι- σμός)	σαφής, ἀκριβῆς	ἐνθουσιασμὸς	ἀπογοήτεψη
ὀμαδικὸ (συμφέ- ρον)	ἀτομικὸ	ἐγωιστῆς	ἀλτρουιστῆς
διεξοδικὸς	συνοπτικὸς	πλάτος (γεωγρα- φικὸ)	μῆκος
ταπεινοφροσύνη*	ἀλαζονία, οἴηση	ζενίθ	ναδίρ
ἀξία	ἀπάξια	περιήλιο	ἀφήλιο
βαλτῆ (ἐκδήλωση)	αὐθόρμητη	ἐκούσιος	ἀκούσιος
ἀλλόγλωσσος	ὀμόγλωσσος	ἄπειρος (ἐργά- της)	ἐμπειρος
ἀλλόθρησκος	ὀμόθρησκος	ἄπειρος (χῶρος, χρόνος)	περιορισμένος
μεροληπτικὸς	ἀμερόληπτος	ἄρνηση	κατάφαση
φυγόκεντρα (δύ- ναμη)	κεντρόμολη	ἔλλειμμα	περίσσευμα (πλεό- νασμα)
ὀμοιογένεια	ἀνομοιογένεια	ἐξαγωγή	εἰσαγωγή
ἔκτυπο (ἀνάγλυ- φο)	πρόστυπο	εὐκίνητος	δυσκολοκίνητος
κοφτολίβαδο	βοσκοτόπι, λιβάδι	σταλαγμίτης	σταλαχτίτης
ἀναλυτικὸς (λο- γαριασμός)	συνοπτικὸς	ὀπολλαπλάσιο	πολλαπλάσιο
		κίνητὸ* (σημεῖο)	σταθερό, ἀκίνητο
		κίνητῆ (γιορτῆ)	ἀκίνητη
		θριαμβεύουσα (ἐκ- κλησία)	στρατεῦόμενη

ΜΑΘΗΜΑ 25.

Λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ οἱ λέξεις οἱ ἀντίθετοι ἐκείνων πῶν τυπώ-
νονται μὲ πλάγια γράμματα.

Πάρε με πάνω στὰ βουνά, τί θὰ μὲ φάη ὁ κάμπος (Κρυστάλλης).

Τ' ἀηδόνι δὲν ἀπέθανε, τ' ἀηδόνι πάντα ζῆ,
 ἄλλαξε τὰ φτερά του, δὲν ἄλλαξε φωνή (Σπυρ. Τρικούπη).
 Κι ἐσύ, Θεέ, ... δῶσ' δύναμη κι ἐμένα,
 νὰ κάμω τ' ἀνημπόρετα σήμερα *μυορμεμένα* (Θυσία Ἀεραάμ).
 Πῶς ἐγυρίσαν οἱ χαρὲς σὲ *θλίψεις* μιὰν ἡμέρα (Θυσία Ἀεραάμ).
 Μὴν πᾶς ν' ἀνάψης μιὰ φωτιά ὅπου ποτὲ δὲ *σβήνει* (Ἐρωτόκριτος).
 Καὶ πράματα ποὺ φαίνονται εὐκολα στὴν ἀρχὴν τους,
 εἶναι βαριά καὶ *δύσκολα* πολλὰ στὴν *τέλειωσὴν* τους (Ἐρωτόκριτος).
 "Ὅλοι τσῆ φαίνονται ἄσκημοι, δίχως ἀντρεϊὰ καὶ χάρη,
 κι ὅλοι σὰ *νύχτα* σκοτεινὴ, κι ὁ Ρώκριτος *φεγγάρι* (Ἐρωτόκριτος).
Εὐκὲς μεγάλες γίνονται μὲ τὸν καιρὸ οἱ *κατάρεις* (Ἐρωτόκριτος).
 Ὁ πόνος ὁ βαρύτερος τὸν *ἀλαφρὸ* σκολάζει (Ἐρωτόκριτος).
 Τὰ *τιμημένα* δὲν ψηφᾶς, μὰ θὲς τὰ *ντροπιασμένα* (Ἐρωτόκριτος).
 Ἀκατάπαυτα γυρεύει ἢ τὴν *νίκη* ἢ τὴν *θανή* (Σολωμός).
 «Χριστὸς Ἀνέστη!» *Νέοι*, *γέροι*, καὶ *κόρες*,
 ὅλοι, *μικροί*, *μεγάλοι*, ἐτοιμαστῆτε...
 Φιληθῆτε γλυκὰ *χείλη* μὲ *χείλη*,
 πέστε «Χριστὸς ἀνέστη», *ἐχθροὶ* καὶ *φίλοι* (Σολωμός).
 Κι ἂν εἶμαι *Χάρος χαλαστής*, εἶμαι καὶ *Χάρος πλάστης* (Βαλαωρίτης).
 "Ἄν *ἐξεράθη* τὸ *κλαί*, πάντα *χλωρὴ* εἶν' ἢ *ρίζα* (Βαλαωρίτης).
 Τὰ μάτια σου ὑπερήφανα *κλεισμένα*
 σ' ἓνα ἄλλο φῶς τὰ κράταες *ἀνοιχτά* (Πορφύρας).
 Καὶ πίνω κι ἄπ' τὸ κόκκινο κι ἄπὸ τὸ *γιοματάρι*
 κι ἄπὸ τὸ *σῶσμα* τὸ τραχὺ πίνω καὶ δὲ μεθῶ (Πολέμης).
 Παρὰ τὸ *ἀργά*, τὸ *ζωντανό* κι ἀνώφελο
 δῶσε μου τὸ *ποτέ*, τὸ *πεθαμένο* (Δροσίνης).
 Γεννήματα τοῦ *πόνου* στολίζου τὴ *χαρὰ* (Δροσίνης).
 Ὅμως - κανεὶς δὲν ξέρει τὸ *γιατί* -
 πάντα ἄφωνη ἢ χρυσὴ *καμπάνα* μένει
 κι οὔτε *δρόρο* κι οὔτε *ἐσπερινό* σημαίνει (Δροσίνης).
 Στὰ βᾶθη τῶν *νυχτῶν* τ' *αστρόσπαρτα*,
 ποὺ ἀγνώριστα κι ἀγνωστα μένου,
 πόσοι *καινούριοι* *κόσμοι* *πλάθονται*
 πόσοι *παλαιοὶ* *κόσμοι* *πεθαίνουν* (Δροσίνης).
 Μήπως ὅ,τι *θαρροῦμε* *βασιλέματα*
γλυκοχάραμα αὐγῆς εἶναι *πέρα*...
 κι ἀντὶ νὰ ῥθῆ μιὰ *νύχτα* *ἀξημέρωτη*
ξημερώνει μιὰ *ἀβράδιαστη* *μέρα* (Δροσίνης).
 Τὸ *σήμερα* ἦτανε *νωρίς*, τ' *ἀβριο* *ἀργά* θὰ εἶναι (Παλαμάς).
 Τὴ *ζωντανή* *ὄνειρεύομαι* καὶ τὴν *ἀκέρια* *χώρα*
ἐκεῖ *βασιλίσσα* ἤμουνα, κι *ἔγινα* *σκλάβο* *ἐδῶ* (Παλαμάς).
 Κι ἄπ' τὸ *ἡλιοστάσι* ὡς τὸ *ἡλιοτρόπι*
χῶρες *περνάει*, *περνοῦνε* *τόποι*,
 κι ἄπ' τὸ *ἡλιοτρόπι* ὡς τὸ *ἡλιοστάσι*
προβαίνει *δίχως* ν' *ἀποστάση* (Γρυπάρης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΑΡΩΝΥΜΑ

ΜΑΘΗΜΑ 26.

Οι ακόλουθες λέξεις λείπουν από τα παραδείγματα στο βιβλίο του μαθητή.

ἀθήρα—ἀθήρας—ἀθήρας—αἰθήρα
 ἀμνηστία—ἀμνησία—ἀμνηστία—ἀμνηστία
 περιττεύουν—περισεύει
 ἐπιβολή, ἐπιβολή—ἐπιβουλή
 ὑπογραμμισμένες—ὑπογραφή—ὑπογράφουν
 ὑστερεῖ—στερήσουν—ὑστερήση
 ἐκατόμβες—ἐκατόμβη—κατακόμβη
 κυματίζουν—κυμαίνεται—κυματίζει—κυματίζουν
 ἀσυνείδητος—ἀσύνειδα

ΜΑΘΗΜΑ 27.

Ἐρμηνεία μερικῶν λέξεων πού μπορεῖ νὰ παρουσιάσουν δυσκολίες.

Εἰκοσάρι καὶ **εἰκοσάρικο** λέγεται γιὰ χαρτονομίσματα ἢ νομίσματα μεταλλικὰ ἀξίας 20.000 δρ. (ἄλλοτε καὶ 20 δρ., ἀκόμη παλιότερα καὶ 20 λεπτῶν, πού λεγόταν καὶ **εἰκοσαράκι**). Τὸ **εἰκοσάρι** λέγεται καὶ γιὰ βαρέλι πού χωρεῖ 20 φορτώματα κρασί καὶ γενικά γιὰ μιὰ εἰκοσάδα ἀπὸ κάτι, λ.χ. «ἓνα εἰκοσάρι (κόλλες) χαρτί».

Ἐκατοστάρι καὶ **ἐκατοστάρικο** λέγεται τὸ νόμισμα τῶν 100 δρ. **Ἐκατοστάρι** λέγεται καὶ γιὰ ἀγγεῖο, καραφάκι κτλ. πού παίρνει 100 δράμια κρασί ἢ ἄλλο ὑγρὸ ἢ καὶ τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο ποτό· «δῶσε μας ἓνα ἐκατοστάρι στὰ δύο».

Ὁ **καλόβολος** βολεύεται εὐκολα, εἶναι συγκαταβατικός καὶ πρᾶος, ὁ **καλόβουλος** θέλει τὸ καλό· «καλόβουλες νεράιδες».

Σύγαμπρος εἶναι ὁ ἄντρας τῆς γυναικαδέρφης· «οἱ δυὸ σύγαμπροι εἶναι καὶ συνεταῖροι». **Σώγαμπρος** λέγεται ὁ σύζυγος τῆς κόρης ὅταν κατοικῇ στὸ σπιτικό τῶν πεθερικῶν του· «εἶχαν μοναχοκόρη καὶ ἔτσι δέχτηκα κι ἐγὼ νὰ γίνω σώγαμπρος».

Τασάκι εἶναι τὸ πιατάκι (τάσι, κύπελλο μετάλλينو πλατύστομο), σταχτοδοχεῖο. **Ταψάκι**, μικρὸ ταψί.

Χαραμάδα εἶναι ἄνοιγμα στὸν τοῖχο κτλ., **χαραματιά** ἢ **χαραξιά** ἢ **χάραγμα** μὲ σκληρὸ ὄργανο στὸ χῶμα ἢ σὲ ἄλλο στερεὸ σῶμα.

ΜΑΘΗΜΑ 28.

Ἐομηνεΐα μερικῶν παρωνύμων.

Αἰρετός εἶναι ἐκεῖνος πού ἐκλέγεται (ἀρχ. *αἰρεΐται*) γιά ἕνα ἀξίωμα ἢ μιὰ θέση, ἀντίθετα μέ ὅποιον διορίζεται ἢ γίνεται μέ δικαίωμα κληρονομικό. **Αἰρετικός** εἶναι ἐκεῖνος πού ἀνήκει σέ μιὰ *αἴρεση*, θρησκευτική ἢ φιλοσοφική, ὅποιος ἔχει δοξασίες πού ξεμακραίνου ἀπό τίς συνηθισμένες.

Ἀμυγαλή καί *-ές* λέγονται οἱ ἄδένες στή βάση τ' οὐρανίσκου.

Ἀπολογία εἶναι ἡ ὑπεράσπιση ἀπό μιὰ κατηγορία *ἀπολογισμός* ἡ ἔκθεση γιά ὅ,τι ἔγινε ἢ ἡ λογοδοσία γιά τή διαχείριση (ἐνός χρόνου συνήθως).

Ἀποκηρύσσω, ἀπαρνέμαι κάτι δημόσια *ἐπικηρύσσω*, προκηρύσσω ἀμοιβή γιά ὅποιον καταδῶση ἢ βοηθήση νά πιασῆ ἢ νά σκοτωθῆ ἐχθρός τοῦ κράτους.

Ἀχόρταστος εἶναι ἐκεῖνος πού δέ χόρτασε. **Ἀχόρτατος** λέμε συνήθως γιά ἐκεῖνον πού δέ χορταίνει, πού εἶναι λαίμαργος, ἀδηφάγος, πλεονέχτης.

Καπνιά, οἱ μαῦρες κλωστίτσες πού ἀφήνει ὁ καπνός ἀπό ξύλα κτλ. πού καίονται καί μαυρίζου τίς ἐπιφάνειες ὅπου κατακαθίζου *καπνίλα*, ἡ μυρωδιά ἀπό κάτι πού καίεται.

Κούφιος, ἄδειος *κοῦφος* λέγεται γιά ἄνθρωπο ὄχι σοβαρό, χωρίς βάθος, ματαιόδοξο.

Λατόμος εἶναι ὁ ἐργάτης λατομείου *ὄλοτόμος* ὁ ξυλοκόπος.

Μοίραρχος εἶναι βαθμός ἀξιωματικοῦ τῆς χωροφυλακῆς, ὁ ἀρχηγός μοίρας τοῦ στόλου *μέραρχος* ὁ διοικητής μεραρχίας (στρατιωτ. μονάδα).

Παρουσία σημαίνει τὸ νά εἶναι κανεῖς παρῶν κάπου, ἐμφάνιση *παρρησία* ἡ ἐλευθεροστομία, τὸ νά λέη κανεῖς ἐλεύθερα τή γνώμη του.

Προσωπίδα, ἡ μάσκα. ἡ μουτσούνα *προσωπεῖο* λέμε γιά τίς προσωπίδες τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καί μεταφορικά γιά τήν προσποίηση, τήν ὑποκρισία.

ΜΑΘΗΜΑ 29.

Αἰσθητικός εἶναι ὅποιος καταγίνεται μέ τήν *αἰσθητική*, τήν ἐπιστήμη τοῦ καλοῦ, τοῦ ὀραίου, ἢ ὅποιος σχετίζεται μέ αὐτήν *αἰσθαντικός* εἶναι ὁ εὐαίσθητος.

Αἰαίσθηση σημαίνει νά νιώθης κάτι ὑποσυνείδητα χωρίς ν' ἀνακατωθῆ τὸ λογικό σου, ἡ σκέψη, (τὸ λέμε καί *ἐνόραση*) *παραισθήση* εἶναι αἰσθήση ἀπατηλή, ἀνωμαλία ψυχική, πού μάς κάνει νά αἰσθανόμαστε κάτι μέ τίς αἰσθήσεις μας διαφορετικά ἀπό ἐκεῖνο πού εἶναι στ' ἀλήθεια.

Ἐξιδανικεύει ὅποιος δίνει σ' ἕνα πρόσωπο ἢ πράμα μιὰ *ιδανική* μορφή, τέλεια, πού δέν ὑπάρχει στήν πραγματικότητα *ἐξειδικεύει* ὅποιος δίνει σέ πρόσωπο ἢ πράμα μεγαλύτερη εἰδίκευση.

Ἐπιβολή εἶναι ἡ ἐπίδραση μέ τή βία στή θέληση ἢ στὸ πνεῦμα ἐνός προσώπου *ὑποβολή* εἶναι ἀνάλογη ἐπίδραση, ὄχι ὅμως μέ τή βία ἀλλά μέ ὑπόδειξη, μ' ἐπηρεασμὸ (ἰδίως σέ ἀδυνάτους ἀνθρώπους) ἢ καί μέ ὑπνωτισμὸ, ἰδίως σέ θεραπεία ἀρρώστου *ἐπιβουλή* εἶναι ἡ κρυφὴ ἐνέργεια ἐνάντια σέ κάποιον.

Κατηγορηματικός είναι ο διατυπωμένος ὀρθά κοφτά, καθαρά, ἀπερίφραστα : ἄρνηση κατηγορηματική **κατηγορικός** λέγεται στή λογική γιά κρίση ὅπου συνδέεται τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ κατηγορούμενο μὲ τὸ εἶναι («ὁ κόσμος εἶναι ἀπέραντος»), ἢ στήν ἠθική γιά ἐπιταγή μὲ καθολικό κύρος (κατηγορική προσταγή: «ν' ἀγαπᾶς τὸν πλησίον σου»).

Ὁ **κοινωνικός** ἔχει σχέση μὲ τὴν κοινωνία: «πρόνοια κοινωνική», «ζῶο κοινωνικό». Ὁ **κοινοτικός** ἀναφέρεται στήν κοινότητα: «ἐκλογές κοινοτικές», «δάσος κοινοτικό».

Πρωτότυπο (ἐπίθετο) εἶναι ὅτι δὲν εἶναι μίμηση ἢ ἀντιγραφή παρὰ ὁ ἀρχικός καὶ πρῶτος τύπος στὸ εἶδος του, σκῆψη, μηχανή, εἰκόνα κτλ. **Πρότυπο** (οὐσιαστ.) εἶναι ὅ,τι μπορεῖ νὰ χρησιμεύῃ γιά μίμηση, τὸ ὑπόδειγμα.

ΜΑΘΗΜΑ 30.

Γιά μερικά παρώνυμα πού παρουσιάζουν ἴσως δυσκολία βλ. Κρατική Γραμματική σ. 188α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ 31.

Ἴσιώνω σημαίνει κάνω ἕνα πρᾶμα ἴσιο· **ἰσώνω** λέγεται στή γεωμετρία μὲ τὴ σημασία: κάνω κάτι ἴσο μὲ ἕνα ἄλλο, ἐξισώνω.

Κόχη λέμε σὲ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδας τὴ γωνιά· **κόγχη** ὀνομάζομε τὴν κοιλότητα τῶν ματιῶν ἢ ἕνα κοίλωμα στὸν τοῖχο, ὅπου τοποθετοῦν ἕνα ἄγαλμα, μιά εἰκόνα.

Νύφη λέμε τὴν κοπέλα πού παντρεύεται, τὴ μέρα ἰδίως τοῦ γάμου, καθὼς καὶ τὴ γυναίκα τοῦ γιοῦ ἢ τοῦ ἀδερφοῦ· **νύμφες** ἦταν δευτερότερες θεές στήν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Πραμάτεια εἶναι τὸ ἐμπόρευμα· **πραγματεία** λέγεται γιά ἕνα σύγγραμμα, μιά μελέτη, ἕνα βιβλίο.

Στοιχεῖο εἶναι κατὰ τὴ λαϊκὴ δοξασία ἡ ψυχὴ τοῦ σκοτωμένου πού φυλάγει ὀρισμένο τόπο καὶ ἔχει ὑπερφυσικὴ δύναμη· ἔπειτα σημαίνει καὶ κάθε ὑπερφυσικό ὄν. **Στοιχεῖο** εἶναι τὸ κάθε μέρος ἀπὸ τὰ συστατικά ἐνὸς συνόλου.

ΜΑΘΗΜΑ 32.

Γραφῆας εἶναι ἡ γενικότερη λέξη, γιά ὑπάλληλο γραφείου κατώτερο πού συνήθως ἀντιγράφει ἢ τοῦ ὑπαγορευοῦν· **γραφιάς**, πού εἶναι ὁ λαϊκὸς τύπος,

ἔχει συχνά κάπως μειωτική σημασία. Για μερικά ἄλλα ζευγάρια βλ. Κρατική Γραμματική σ. 103.

ΜΑΘΗΜΑ 33.

Στὸ μαθητὴ δίνονται μόνο οἱ λέξεις τῆς πρώτης καὶ τῆς τρίτης στήλης.

A		B	
Λαϊκὲς	Λόγιες	Λόγιες	Λαϊκὲς
ἀργαλειὸς	ἐργαλεῖο	αὐθεντία	ἄφεντιά ⁶
ἀχαμνὸς	χαῦνος	ἀτμὸς	ἄχνος
ἀμπολή	ἐμβολή ¹	ἐργάζομαι	ἀργάζομαι ⁷
βορβὸς	βολβὸς ²	ἐξημερώνω	ξημερώνω
ἐλικιά	ήλικία	στραγγαλίζω	στραμπουλίζω
διακονία	διακονία ³	συνάγω	συνάζω
κατηγορία	κατηγορία ⁴	σίφωνα	σίφουνας ⁸
περίσσιος (ἢ -ὸς)	περιττός ⁵	σώζω	σώνω
ρέβω	ρέω	τύμπανο	τούμπανο ⁹
στρίβω	στρέφω	τραπέζιο ¹⁰	τραπέζι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ

ΜΑΘΗΜΑ 34.

Οἱ λέξεις ποὺ τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ.

- σὰν κυπαρίσσι : ψηλός, ἴσιος, στητός, (πένθιμος)
- σὰν πλατάνι : γερός, ψηλός, φουντωτός
- σὰ λαμπάδα : ἴσιος, χυτός, στητός
- σὰ λεμόνι : κίτρινος, πράσινος, (ξινός)
- σὰ βαρέλι : χοντρός, παχὺς
- σὰ λαγός : τρέχει, κοιμάται, φοβάται

1. Ἐμβολή εἶναι ἱατρικὸς ὄρος, γιὰ τὸ φράξιμο αἰμοφόρου ἀγγείου ἀπὸ πηγμένη σταλαματιὰ αἵματος.
2. Βολβός λέγεται γιὰ τὴ ρίζα διάφορων φυτῶν ποὺ εἶναι φουσκωμένη
- σὰν τοῦ κρομμυδιοῦ, καθὼς καὶ γιὰ σφαιρικά ὄργανα ἢ μέρη ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, τοῦ ματιοῦ, τῆς τρίχας κ.ἄ.
3. Διακονία λέγεται στὴν ἐκκλησ. γλώσσα γιὰ τὴν κοινωνικὴ περίθαλψη καὶ φροντίδα τῆς ἐκκλησίας.
4. Κατηγορία σημαίνει ὄχι μόνο κατηγορία ἀλλὰ καὶ σύνολο πραγμάτων ὁμοίων ἢ ὑποδιαίρεση ὁμάδας τους.
5. Περιττός, εἶναι καὶ αὐτὸ λαϊκὴ κληρονομημένη λέξη, ἀλλὰ διατηρημένη

σά γύφτος : *περνᾶ, ζῆ, τρέμει, κρυώνει, δουλεύει*
 σά γουρούνι : *κυλιέται, τρώει, φέρεθηκε, (παχαίνει)*
 σά λύκος : *πεινᾶ, τρώει, (ἀρπάζει).*

ΜΑΘΗΜΑ 35.

Ἔπесе τὸ θανατικὸ κι οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
 βρέθηκε ἡ μάνα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο (θῆμ.).

Ἦπνε, πὺ παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε καὶ τοῦτο.
 μικρὸ μικρὸ σοῦ τὸ ἄδωκα, μεγάλο φέρε μού το,
 μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σὰν κυπαρίσσι (νκανούρισμα).

Ὁ Χάρος ἔτρωγε ψωμί κι ἡ κόρη τὸν κερνοῦσε
 κι ἔτρεχαν τὰ ματάκια της σὰ μαρμαρένια βρύση (θῆμ.)

Δέ μ', Ἀβραάμ, γονατιστή, πῶς σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
 νὰ μού τὸ πῆς, καὶ τὴν καρδιά θὰ κάμω σὰν λιθάρι (Θυσία Ἀβραάμ).

Κι ἔπесαν οἱ ὀλπίδες μου σὰν τοῦ δεντροῦ τὰ φύλλα (Ἐρωτόκριτος).

Ἐφοῦσκωνε τ' ἀέρι, λευκότατα πανιά,
 ὡσὰν τὸ περιστέρι, πὺ ἀπλώνει τὰ φτερά (Σολωμός).

Ὡσὰν γλυκόπνοο, δροσάτ' ἀεράκι,
 μέσα σὲ ἀνθότοπο, κειδὸ τὸ παιδάκι
 τὴν ὕστερη ἔβγαλε ἀναπνοή (Σολωμός).

Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες
 σὰν τὸ κύμα στὸ γιालὸ (Σολωμός).

Σὰν τοῦ Μαῖου τις εὐωδιές γιομίζαν τὸν ἀέρα
 γλυκύτατοι (ἦχοι) (Σολωμός).

Στὸν πολυτάραχο γιालὸ τοῦ κόσμου μιὰν ἡμέρα
 διαβάτης ἀνυπόμονος περνᾶ σὰν τὸν ἀγέρα (Βαλαωρ., Σὲ κόρη πὺ πέθανε).

Κάμποι, βουνὰ καὶ πέλαγα φέγγουν μαζί σου
 σὰν ἕνας λευκοπόρφυρος ἀρχαῖος ναός,
 καὶ τρέχει στὸ ναὸ ἐδῶ προσκυνητὴς σου,
 Ἄρχαῖο Πνεῦμ' ἀθάνατο, κάθε λαὸς (Παλαμᾶς, Ὀλυμπιακὸς Ὕμνος).

ἀπὸ τὴν ἀτιμὴν διάλεκτο, ἐνῶ τὸ *περισσὸς* κτλ. ἀνήκει στὴν ἀλεξανδρινὴ κοινὴ. (Πβ. καὶ *γλώσσα, γλωσσίδι, θάλασσα* πλάι στὸ *γλωττίδα*, λόγιο).

6. Νὰ σημειωθῆ πὺς ἂν ἀκριβολογήσωμε, τὰ ζευγάρια δὲν ἀπαρτίζονται πάντα ἀπὸ λέξεις σχετικὲς σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ πὺ τοὺς δόθηκε. Τὸ *ἀφεντιά* λ.χ. μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ νεολογισμὸς ἀπὸ τὸ *ἀφέντης*, χωρὶς νὰ σχηματίστηκε ἀπὸ τὸ παλιότερο *ἀφεντία*, πὺ δὲν εἶναι ἄλλωστε ἀρχαῖο.

7. Ἄρχαζομαι (καὶ ἀργάζω) κατεργάζομαι, δουλεύω τὸ πετοῖ (μὲ τὸ ἀρχ. *ἐργάζομαι*, ἀνακατώθηκε τὸ *δργάζω* μαλάσσω).

8. Σίφωνας, ἀρχ. *σίφων*, εἶναι σωλήνας γυριστὸς γιὰ τὴ μεταγύση ὑγρῶν, ὀχετὸς συγκομορφος κ.ἀ. *σίφοντας*, στήλη νεροῦ, θάλασσας πὺ στριφογυρίζει.

9. Τύμπανο ἡ κοιλότητα τοῦ αὐτιοῦ, ὅπου τ' ἀκουστικὰ ὄργανα, ἡ τριγωνικὴ κοιλότητα τοῦ ἀετώματος, κ.ἀ. *τούμπανο* τὸ γνωστὸ κρουστὸ μουσικὸ ὄργανο.

10. Τραπέζιο τετράπλευρο μὲ δύο μόνο ἀπὸ τὶς ἀντικρινὲς πλευρὲς παράλληλες.

ΜΑΘΗΜΑ 36.

Παραδείγματα μεταφορᾶς ἀπὸ ὀριζόμενους παρασαιτικούς κύκλους¹.

α) Μαγειρική: ἄνθρωπος ψημένος (στὸν πόλεμο), νερόβραστος, ἀνάλατος, λόγια πικρά, βραδιά γλυκιά.

β) Κόσμος τῶν φυτῶν: δὲ ριζώνει πονθενά, δὲν ὀρίμασε ἀκόμη γι' αὐτὴν τὴ δουλειά, τὰ ἔκαμε ρόιδο, ἔγινε κολλητοίδα, ζιζάνιο².

γ) Κόσμος τῶν ζώων: δὲ γίνομαι παραγάλος, γίναμε σαρδέλες, ἔγινε τιμπούρι, εἶναι μαῖμού, τσίρος.

δ) Ἀγροτική ζωή: θέρισε ἢ λοιμική τὸ χωριό, ἀλώτισαν τὰ παιδιά μόλις ἔμειναν μόνα, ἔμεινε κούτσουρο σὲ δλη του τὴ ζωή, τί φροῦτιο εἶν' αὐτό;

ε) Θαλασσινή ζωή: στραβοτιμονιά, οἱ δουλειές του πήγαν πρίμα, ἄνθρωπος χωρὶς τιμόνι, δελφίνοι, γιὰ ποῦ ἀρμενίζεις;

ζ) Ἐκκλησιαστική ζωή: τοῦ ἀρέσει νὰ τὸν λιβανίζουν, τοῦ τὰ ἔφαλε γιὰ καλά, κιβωτὸς τοῦ Νῶε, Μαθουσάλας, Γολγοθᾶς, Θωμᾶς.

ΜΑΘΗΜΑ 37.

Παραδείγματα ἀπὸ μεταφορικές φράσεις:

α) Ἄπ' αὐτὴν τὴ δουλειά δὲ βγαίνει πολὺ ζουμί, πάτησε τὴν πίτα, ψούνης] ἀπὸ οβέροκο.

β) Φυτρώνει ἐκεῖ ποῦ δὲν τὸν σπέρνουν.

γ) Κοιμάται μὲ τίς κότες, ἀκόμη δὲ βγήκε ἀπὸ τ' αὐγό, τὸν τρώει τὸ σκουλήκι.

δ) Ἀλωνίζει παλιούρια, πέφτουν μπεκάτσες (ἀπὸ τὸ μεγάλο κρύο).

ε) Τοῦ ἀρέσει νὰ ψαρύη στα θολὰ νερά, ἔχει καινούρια ἐργασία στα σακιά, τὸν τύλιξε στα δίχτυα του, σία κι ἀράξαμε.

ζ) Πῆρε ψηλὰ τὸ χερουβικό, τοῦ ἔφαλε τὰ δώδεκα εὐαγγέλια.

ΜΑΘΗΜΑ 38.

Οἱ λέξεις οἱ τυπωμένες μὲ πλάγια γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ.

α) Ἄπλᾶ ἐπίθετα: μᾶτια ἀμυγδαλωτά, γαίσινα — μύτη κοντυλένια — χεῖλη κοραλλένια, τριανταφυλλένια, μερτζανένια — ὑπομονή γαῖδουρινή — δουλειά σκυλίσινα — καμῶματα μαῖμουδίσια — δύναμη ἀισαλένια.

β) Σύνθετα ἐπίθετα κτητικά: λιονταρόφυγος — κοκορόμυαλος, πτεινόμυαλος, ὀρνιθόμυαλος — σιδεροκέφαλος — φεγγαροπόσωπος.

βοῦδόματα (ἔτσι μετάφρασε ὁ Πάλλης τὸ ὁμηρικό βοῦπις γιὰ τὴν Ἡρα)—κα-

1. Ἄν τὸ μάθημα αὐτὸ δοθῆ σὲ ἀνώτερη τάξη νὰ δοθῆ προσοχὴ νὰ βροῦν οἱ μαθητὲς μεταφορὲς σὲ λέξεις καὶ ὄχι φράσεις μεταφορικές (βλ. παρακάτω μάθημα 37).

2. Τὸ ζιζάνιο εἶναι ἡ αἶρα, ἀγριόχορτο ἄχρηστο ποῦ φυτρώνει κοντὰ στὸ σιτάρι καὶ τὸ ἐμποδίζει ν' ἀναπτυχθῆ. Πβ. καὶ τὴν παραβολὴν (Ματθ. 14-25): «ἦλθεν ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρεν ζιζάνια ἀνά μέσον τοῦ σίτου».

μαροφρύδα — γερακομάτης — σουβλομούτης — ροδομάγουλη, νεραντζομάγουλη — τραγογένης — μαρμαροτραχήλα (Γρυπάρης) — χρυσοχέρα (σημαίνει επιδέξια) κρινοδάχτυλη (Σολωμός) — φειροπόδαρος.

ΜΑΘΗΜΑ 39.

ζηλιαρόγατο, ζημιαρόγατο, πονηρόγατο, σπιτόγατος — ποντικομαμή (σβέλτος και πονηρούτσικος, σκανταλιάρης και πάντα μικρούτσικος), ζουρλοπανιέρα (παλαβός, «για θέσιμο») — κρασποατέρας — δονιθοσκαλίσματα (για γράψιμο κακό και δυσκολοδιάδατο) — μαυροτήγατο².

ΜΑΘΗΜΑ 40.

*Ασπονδοί έχθροί, μίσος, ειρωνικά και «άσπονδοί φίλοι». «Καταποτήρας είμ' ό άσπονδος έχθρός σου». (Βαλαωρίτης) — Δεκατίστηκε ό έχθρός' ό περονόσπορος δεκάτισε τ' άμπέλια. — Αυτό δέν ήταν πιά άπλή όμιλία παρά σωστός διθύραμβος. — Έκμεταλλεύομαι ένα κτήμα, το ρετοίνι ενός δάσους. — Κουρασθήκαμε πιά ν' άκούμε τις ίερεμιάδες. Καίρως ν' άρχισή ή θετική δουλειά και ή προσπάθεια για κάτι καλύτερο. — Ποϋ νά βρη κανείς λύση στο ζήτημα αυτό. Κατάντησε σωστός λαβύρινθος. — Ό Περικλής ήταν κολοσσός πλάι στους πολιτικούς που τον διαδέχτηκαν. — Η γλώσσα είναι ένα από τα παλλάδια ενός λαού. — Δέν είναι τα πλούτη ή ή φτώχεια που πλάθουν το ήθος' υπάρχουν άνθρωποι φτωχοί που τους χαρακτηρίζει περήφανε αξιοπρέπεια και πολλοί πλούσιοι που κατάντησαν Πτωχοπρόδρομοι.

*Ό Σπαρτιάτης που πετούσε τα όπλα άτίμαζε τον εαυτό του και στη λείτενε την οικογένειά του. — Ήταν τόσο άσκημο το φέροσμο αυτό, που θα πρέπη νά στιγματιστ' ή. — Μόνο αν συνασπιστούν και συμφωνήσουν όλα τα κόμματα θα μπορέση νά γίνη κάτι. — Για ν' αλλάξουν τα πράματα θα χρειαστή προσπάθεια τιτάνια. — Το έργο δέν είναι ποίημα ούτε πεζογράφημα. Ό συγγραφέας του τ' όνομάζει πεζογράφο, αλλά ουστότερα θα το έλεγε κανείς τραγέλαφο. — Άκούσαμε πάλι έναν από τους συνηθισμένους του φιλιππικούς και παράπονα χωρίς τέλος. — Δέν πρέπει νά γυρεύομε στη ζωή χίμαιρες.

1. Προσοχή νά μη δοθούν σύνθετα που το πρώτο τους συνθετικό νά είναι κυριολεξία, καθώς *φαρμακομούτης*, που στάζει ή μύτη του φαρμάκι (έδω ή φράση αυτή είναι μεταφορική δόλοκληρη, αλλά το *φαρμάκι* βρίσκειται στην κυριολεξία (βλ. μάθημα 37).

2. Και έδω θα δοθή προσοχή ν' ανταποκρίνονται τα σύνθετα σε ό,τι ζητήθηκε. Το *μπακαλόγατος* λ.χ. δέ θα ταίριαζε' σημαίνει τον καλοθρεμένο γάτο και μεταφορικά τον υπάλληλο του μπακάλικου.

ΜΑΘΗΜΑ 41.

Τὰ παραδείγματα τῆς δεύτης στήλης λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ.

Ζεστό νερό.

Ψηλή σκάλα.

Τὸ κουκούτσι τοῦ ροδάκινου.

Τὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ.

Ἐνεβαίνω τὴ σκάλα.

Σηκώνω ἕνα βάρος.

Σκυλίσιον δόντι.

Τὰ λουλούδια τῆς ἀνοιξῆς.

Ἀθλητῆς μὲ δυνατὰ μπράτσα.

Οἱ ἀνοιχτὲς φτεροὺς τοῦ γερακιοῦ.

Τὰ κλαδιά τῆς συκιάς.

Ἐσπείρει τὸ χωράφι (ἢ: μᾶχη στὸν κάμπο).

Σακί ἄδειο.

Θερμὸς χαιρετισμὸς, ὑποδοχή, συγχαρητήρια.

Ἐψηλὲς ιδέες, φρόνημα, αἴσθημα, σκέψη.

Ἐ πηρήνας μιᾶς συντροφιάς, ιδέας, προσπάθειας, ἐργασίας.

Ἐ ἔστια τῶν μικροβίων, μιᾶς ἀρρώστιας, μιᾶς συνωμοσίας.

Χάρτης σὲ κλίμακα 1.000, μουσικὴ κλίμακα.

Ἐ ἴρω τὶς δυσκολίες, τὴν ἀσυλία. Ἐ ἴρωνο τὸ ἐπίπεδο, τὴν στάθμη, τὶς τιμές, ἕναν ἀριθμὸ.

Κυρικὴ διαγωγή, φέροισμο, καύματα.

Πέθανε στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του.

Οἱ βραχίονες τοῦ λιμανιοῦ, ἕνὸς ἐργαλείου.

Οἱ πτέρυγες ἕνὸς χιτριῦ, ἕνὸς ἀρχαίου ναοῦ, μιᾶς στρατιάς.

Ἐ ἐκπαιδευτικὸς κλάδος, οἱ κλάδοι τῆς βιομηχανίας.

Μαγνητικὸ, ὀπτικὸ πεδίο.

Ἐ θύνατός του μιᾶς ἄφησε μεγάλο κενό.

ΜΑΘΗΜΑ 42.

Ἐ ἀγγελία τοῦ χαμοῦ τοῦ παιδιοῦ τους ἦταν καὶ γιὰ τοὺς δύο τους μεγάλο πλῆγμα - χτύπημα.—Ἐ κηπουρικὴ εἶναι παραφνάδα - παρακλάδι τῆς γεωπονίας.—Μὲ ἔσα κάνει δεῖχνεται ἄνθρωπος κοῦφος - ἐλαφρὸς.—Ἐ μᾶς διασαφήνισο - ξεκαθάρισο ἀκόμη καλὰ τὴν ἀποψὴ του.

ΜΑΘΗΜΑ 43.

Τέκνον, τώρα ποὺ σ' ἔλυσα, ἄμὲ νὰ προσκυνήσης

σ' ἐκεῖνον ποὺ σ' εὐχέθηκε ν' ἀνθῆς καὶ νὰ καρπίσης (Θουσία Ἐβραῖμ 975).

Ζάχαρ' εἶν τὸ τραγοῦδιν του καὶ τὸ σπαθίν του Χάρος (Ἐρωτόκρ. Α 651).

Ἐ μοῖρα ἄλλους ψηλὰ παιᾶ καὶ ἄλλους στὰ βάθη γέροντι (Ἐρωτόκρ. Β 2280).

Ἐ ἦτονε τὸ ρηγόπουλο τῆς Κύπρος ἔ περσίτης (εἰδ. γερᾶκι) (Ἐρωτόκρ. Β 497).

ΜΑΘΗΜΑ 44.

Α) Μεταφορὲς πρωτότυπες ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία.

Ἐ ἔλοῦν τὸ ἴ χώρας τὰ στενά, καὶ οἱ στρατὲς καμαρώνουν,

ἔλα γρικούν κουρφές χαρές, καὶ ἔλα τσι φανερώνου (Ἐρωτόκρ. Ε 789).

Μὲς σ' ἄγιο - βῆμα τῆς ψυχῆς (Σολωμός, Ἐλεύθ. Πολιορκ.).

Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς νυχτὸς μου (Σολωμός, Ἐλεύθ. Πολιορκ.).

Γελᾷς καὶ σὺ στὰ λούλουδα, χάσμα τοῦ βράχου μαῦρο (Σολωμός, Πόρφυρας).

Φύση, χαμόγελ' ἄστραφες καὶ ἐγίνηκες δική του (Σολωμός, Πόρφυρας).

Ἡ χτίσις ἐγίνε ναός, ποῦ ὀλοῦθε λαμπυρίζει (Σολωμός, Κρητικός).

Καὶ τοῦ γελοῦσαν τὰ βουνά, τὰ πέλαγα καὶ οἱ κάμποι (Σολωμός, Κρητικός).

*Ἀστραφες ἀπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη (Βαλαωρίτης).

Ζηλεύω αὐτὴν τὴν ξαστεριά πόχεις στὸ μέτωπό σου (Βαλαωρίτης).

Κι ὁ Μάρτης ὁ πεντάγωνμος, λιοντάρι ὅταν θυμῶνη,
κι ὅταν γελᾷση, χελιδόνι (Παλαμᾶς).

Κι εἶσαι τὸ βράδυ, ξένη, καὶ λαμποκοποῦν
ἀπὸ τὸ χιόνι ἀπάνου τὰ μαλλιά σου (Παλαμᾶς).

Μὲς στοῦ χειμῶνα τὴν καρδιά, τῆς μυγδαλιᾶς τὰ λούλουδα,
ἀπὸ τὸν ἥλιο ἰλάρωσε καὶ ὁ θυμωμένος μήνας κτλ. (Παλαμᾶς).

B. Ἀρχαῖες μεταφορὲς ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς τραγικούς.

α) ...ἔφαρ οἱ ὕπνον | ἦ ἔβ' ἔν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἄθῆνη (α 363).—
...ἦ εἶδος ἔχε χρυσεῆς | Ἄφροδίτης (δ 14).—...αἰψήρως δὲ κόρος κρυεροῦ
γόοιο (δ 103).—...αὐτὰρ ὁ πικρὸν ὑπ' ὀφρύσι δάκρυον εἶθεν (δ 153).—...θανάτου
μέλαν νέφος ἀμφεκάλυψεν (δ 180).—εἴ σὶ κραδίη γε σιδηρῆ ἐνδοθεν ἦε
(δ 293).—δηρὸν τηκόμενος (ε 396).—λευσσόντων τοιόνδε θάλασος χορὸν εἰσο
χνεῦσαν (ζ 157).

β) ...κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο (Α 225).—...ὄς μέγα πᾶσιν—
ἔρκος Ἄχαιοῖσιν πέλεται πολέμοιο (Α 283).—οἶος ἄλατο | ὄν θυμὸν κατέδω
(Ζ 201).—...τὸν δ' ἄχεος νεφέλη κάλυψε μέλαινα (Σ 22).—...ὕπνου τε γλυ
κεροῦ καρπήμεναι (Ω 3).—κωφὴν γὰρ δὴ γαῖαν ἀεικίζει μενεαίων (Ω 54).—
σιδηρεῖόν νύ τοι ἦτορ (Ω 205).

γ) Ἄκτις ἀελίου... χρυσεῆς ἀμέρας βλέφαρον (Σοφοκλῆς, Ἀντιγ. 100).—
ἦδ' ἐστὶν ἡ σφύρουσα καὶ ταύτης ἔπι | πλέοντες ὄρθῆς τοὺς φίλους ποιο
μεθα (189).—ἔθρεψας Ἐλλάδι μεφᾶος (Εὐριπίδης, Ἴφιγ. Αὐλ. 1502).—κῦμα περ
πτόλιν δοχμολόφων ἀνδρῶν | καχλάζει πνοαῖς Ἄραως ὀρόμενον (Αἰσχύλος, Ἐπ.
114).—δοριτίνακτος αἰθὴρ ἐπιμαίνεται (155).—τεθηγμένον τοῖ μ' οὐ
ἀπαμβλυνεῖς λόγῳ (715).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΟΡΙΣΜΟΣ

Σημείωση.— Στ' ἀκόλουθα μαθήματα δίνεται, ὅσο πρόκειται γιὰ λαϊκὰ
λέξεις, ὁ κοινότερος γνωστός τύπος, ἐκτός γιὰ μερικὰς περιπτώσεις ὅπου ὑπάρ
χει μόνον ἰδιωματικὴ λέξη. Θὰ γίνουν δεχτὲς ἀπὸ τὸ μαθητὴ καὶ λέξεις τοπ
κῆς, θὰ διδαχτῆ ὅμως καὶ τὶς κοινῆς ἢ τὶς κοινότερες.

ΜΑΘΗΜΑ 45.

1. Καταρράχτης	11. Γριγγρί	22. Λιτανεία	32. Άλεστικά, ξάγι
2. Πυροστιά	12. Δέλτα ⁴	23. Σιδεριά	33. Πρωτόσχολος
3. Κλάπες	13. Άπλόχερο	24. Ένστιχτο	34. Καταδόθρα
4. Καταπαχτή, (γ)κλαβανή	14. Σύρραχο	25. Σύναξη	35. Συρτοβελιά (βρόχος)
5. Βαρδάρης ¹	15. Γούπατο	26. Μερομήνια, δρι- μες ⁷	36. Μισογόμι
6. Τράτα	16. Καλύβια ⁵	27. Κολλυβογράμ- ματα ⁸	37. Δεισιδαιμονία ⁹
7. Κεφαλοχώρι ²	17. Παράσπιτο	28. Ρινολογία	38. Σύρτη
8. Άρχοντοχωριά- της	18. Μούσκλη ⁶	29. Ωτίτιδα	39. Θεομηνία
9. Παλαμάρι	20. Άλληλοπρόγο- να, λυκοπρόγωνα	30. Μάννα (τό)	40. Λάβαρο
10. Γριπάρης ³	21. Κλαθαριά	31. Έκατόμηη	41. Ύγρομετρο
			42. Άνερόμετρο

1. Όνομάστηκε από τόν ποταμό Άξιό, πού πήρε και τ' όνομα Βαρδάρης.

2. Έτσι λ.χ. έχουν τά 44 Ζαγοροχώρια τής Ήπειρου γιά κεφαλοχώρι τό Τσεπέλοβο. Όνομάζονταν όμως έτσι και τά χωριά πού οι κάτοικοι τους είχαν και καλλιεργούσαν δικά τους κτήματα, αντίθετα με τά τσιφλίκια, πού τά δούλευαν κολίγοι.

3. Από εδώ έρχεται και τό οικογενειακό όνομα Γριπάρης. Τό ότι οι κάτοχοί του τ' όρθογράφησαν με ν δέν έχει σημασία: έτσι έγινε και με πολλά άλλα: Μηταράκης, Βελώνης, Τσώνης, Αύδελίδης, Ξενιέτης, Παρράς, Χάρρος, Ρανιόπουλος κτλ.

4. Όνομάστηκαν έτσι ήδη στην αρχαιότητα τά νησιά πού σχηματίζονται στά στόμια μεγάλων ποταμών, όταν χώνονται στη θάλασσα μοιρασμένοι σε βραχίονες. Έτσι τό Δέλτα του Νείλου στην Αίγυπτο (Ήρόδοτος 2.13), «τό καλούμενον Δέλτα», του Ίνδου.

5. Καλύβια, Καλύβες, και Καλυβάκια όνομάστηκαν από εδώ συνοικισμοί και χωριά σε πολλά μέρη τής Ελλάδας. Κάποτε πάλι τά Καλύβια αυτά μετονομάστηκαν από τό παράγωγο του άρχικου χωριού σε -ικα: Μάζι—Μαζαίικα, Βυτινα—Βυτιναίικα, Καρνά—Καρνώτικα.

6. Διαφέρει τό μούσκλη από τή λειχήνα (άρχ. ό λειχήν), πού λέγεται γιά συνδυασμό από μανιτάρια και φύκια χωρίς φύλλα, κορμό και ρίζες, πού συζοῦν και άπλώνονται σαν πλάκα στη φλούδα τών δέντρων, σε πέτρες και παντού.

7. Κάθε μέρα αντιστοιχεί με τή σειρά σε δύο από τούς μήνες του χρόνου (έκτός όταν λογαριάζονται οι πρώτες δώδεκα μέρες του Αύγουστου: τότε αντιστοιχεί ή καθεμία τους σ' ένα μήνα). Η όνομασία δριήμες έρχεται από τισ Δριήμες, κακές νεράιδες, πού πιστεύεται πώς κυβερνοῦν τισ μέρες αυτές, και πού πρέπει νά τισ φυλαγόμαστε. (Δριήμες λέγονται και οι τελευταίες μέρες του Μαρτίου).

8. Πιθανό νά όνομάστηκαν έτσι τά λιγοστά γράμματα τών μόλις γραμματισμένων από τό κόλλυβον, κόλλυβος, πού σήμαινε μικρό νόμισμα (και κόλλυβα μικρά λυγκίσματα) (βλ. Αθήνα 29 (1917) 311).

9. Τis δεισιδαιμονίες τισ γεννά ή συναίσθηση τής ανθρώπινης αδυναμίας μπροστά στη δύναμη τής μοίρας: οι περισσότερές τους είναι άπομεινάκια λησμονημένης θρησκευτικής λατρείας ή γεννήθηκαν από τυχαία περιστατικά. Δεισιδαιμονία είναι λ.χ. ή πίστη πώς γιά νά στερεωθεί ένα χτίριο πρέπει νά χτιστή στα θεμέλια του μιά ψυχή, ή ιδέα πώς δέν πρέπει νά γίνονται γάμοι τό Μάιο, ό φόβος γιά τήν Τρίτη, πού είναι τάχα μέρα άποφράδα, ό φόβος από τό λάλημα τής κουκουβάγιας κτλ.

43. Σαραντήμερο	48. Μανδραγόρας	52. Φυγόστρατος,	56. Υστερόγραφο
44. Σαραντίσμα	49. Δίφθογος	ἀνυπόταχτος	57. Αἴθθαργος
45. Μίτρα	50. Σύμπλεγμα	53. Αὐτόμολος ³	58. Αἱμορραγία
46. Ἀποφράδα	συμφωνικό	54. Φυγόδικος	59. Σατράπη
47. Πανικός ¹	51. Πάπυρος ²	55. Αὐτόγραφο	60. Δόγη

ΜΑΘΗΜΑ 46.

Δόθηκαν στό μαθητή μόνο οἱ λέξεις τῆς πρώτης στήλης.

Ἀπόβροχο	Ἄρνι	Ἐπιθετο
Λάγιο ἄρνι	Γρίβας	Ντορῆς
Παρακύλισμα (πλοίου)	Σκαμπανέβασμα (πλοίου)	Προσκομιδῆ
Κρεατινῆ ἢ Κρεοφάγος	Τυρινῆ	Ψυχοσάββατο
Ἀναχωρητῆς		

Ἄρνι	Ἐπιθετο
Ντορῆς	Ἐπιθετο
Παρακύλισμα (πλοίου)	Ἐπιθετο
Σκαμπανέβασμα (πλοίου)	Ἐπιθετο
Προσκομιδῆ	Ἐπιθετο
Κρεατινῆ ἢ Κρεοφάγος	Ἐπιθετο
Τυρινῆ	Ἐπιθετο
Ψυχοσάββατο	Ἐπιθετο
Ἀναχωρητῆς	Ἐπιθετο

1. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο θεὸ Πάνα, ποὺ τάχα τρώμαζε βουβάλους καὶ κοπάδια μὲ τὸν ξαφνικὸ θόρυβο ποὺ προξενούσε στὰ βουνὰ καὶ τὸ φερόμα. «Πανικός» ἐπιγράφεται καὶ ποίημα τοῦ Γουτάρη.

2. Εἶναι ἡ ἴδια (αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς) λέξις ποὺ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ φυλάχθηκε ὡς τις σημερινὲς εὐρωπαϊκὲς γλώσσες γιὰ νὰ σημεῖν τὸ χαρτί: papier στὰ γαλλικά, paper στ' ἀγγλικά, Papier στὰ γερμανικά.

3. Κατὰ λέξις σημαίνει ἐκεῖνον ποὺ αὐτός, μόνος του, ἀγάλεστος, ἔμολπῆγε. Τὸν ἀόριστο τοῦ ἀνώμαλου ἀρχ. ρήματος βλώσκω τὸν ἔχομε καὶ στὸ σημερινὰ τσακωνικά τῆς Κυνορίας, ποὺ ἐρχονται ἀπὸ τ' ἀρχαῖα δωρικά, ὅπου λένε θὰ μόλου γιὰ τὸ: θὰ ἔρθω.

4. Τέτοια εἶναι: τῆς δευτέρας ἐβδομάδας τῆς Ἀποκριᾶς (δηλ. τῆς Ἀποκριᾶς, τῆς Κρεατινῆς), τῆς τρίτης ἐβδομάδας τῆς Ἀποκριᾶς (τῆς Τυρινῆς), τῆς πρώτης ἐβδομάδας τῆς Σαρακοστῆς (τῶν Ἁγίων Θεοδώρων) καὶ τὸ Σάββατο πρὶν ἀπὸ τὴν Πεντηκοστήν.

Γυναικωνίτης

Το μέρος τῆς ἐκκλησίας τὸ προορισμένο γιὰ τίς γυναῖκες καὶ γενικά τὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου μένουν οἱ γυναῖκες, καθὼς λ.χ. γίνεται μὲ τὰ τούρκικα χαρέμια.

Εἴλωτες

Δούλοι στὴν ἀρχαία Σπάρτη, καὶ μεταφορικά, σκλάβοι ποὺ κάνουν κοπιαστικὴ ζωὴ.

Μέτικοι

Οἱ ξένοι ποὺ ζοῦσαν μὲ πληρωμὴ φόρου στὴν ἀρχαία Ἀθήνα.

Σάρισα

Μακρὸ δέντρο ποὺ μεταχειρίζονταν οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες.

Αρτεσιανὸ πηγάδι

Πηγάδι ἀνορυγμένο μὲ γεωτρήπανο, ἀπ' ὅπου ξεπετιέται τὸ νερό.

Μονομανία

Εἶδος μανίας, ὅταν κατέχεται κανεὶς ἀπὸ μιὰ ἰδέα ἔμμονη.

Φερέοικος

*Εκεῖνος ποὺ κουβαλᾷ μαζί τὸ σπίτι του, καθὼς λ.χ. ἡ χελώνα, ὁ σάλιαγκος, καὶ ἔπειτα γιὰ ὅποιον πλανιέται χωρὶς κατοικία μόνιμη.

ΜΑΘΗΜΑ 47.

1. Ἀρχονταρῖκι	10. Νυμφίος	19. Ἀλεξίπτωτο	25. Δίκωπος
2. Λούκι, ὑδρορροή	11. Ἀξίωμα	20. Ἀλεξικέραυνο	26. Ἄπιστος
3. Πλάκα	12. Καλικάντζαροι	21. Ἀμνηστία	27. Δύσπιστος
4. Κακοσημαδιά ¹	13. Εὐάνο ⁴	22. Παραδειγματισμός	28. Ἐπιτύμβιος
5. Γοργόνα ²	14. Νοσταλγία	23. Ἀρχοντοξεπεσμένος	29. Λακωνικός ⁵
6. Ἡφαίστειο	15. Ἀερόλιθος	24. Κρυωσάρης,	30. Κολλητικὴ, μεταδοτικὴ
7. Κάτεργο ³	16. Ἀπολίθωμα	24. Κρυωσάρης,	31. Ἐπιδημικὴ (ἐπιδημία)
8. Ὀλονυχτία	17. Χιονοστιβάδα	κρυατσούλης	
9. Ὄρθρος	18. Ἀκροβάτης		

1. Ταυτίζεται μὲ τὸ «κακὸς οἰωνός»· κακοσημαδος ὁ γρουσουζης, δυσοίονος.

2. Κατὰ παλιὰ ἑλληνικὴ παράδοση εἶναι ἡ Γοργόνα ἀδερφή τοῦ Μεγάλου Ἀλέξανδρου. Στὴ λύπη της, ποὺ χωρὶς νὰ τὸ ξέρη ἔχυσε τὸ ἀθάνατο νερό, ποὺ τὸ εἶχε πάρει ἐκεῖνος, παρακάλεσε τὸ θεὸ καὶ τὴν ἔκαμε δαίμονα τῆς θάλασσας: ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπάνω ἑμορφότατη γυναῖκα, ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω φοβερὸ ψάρι. Τὸν Ἀλέξανδρο εἶχε ὅλο στὸ νοῦ της καὶ σταματοῦσε τὰ σκάβια γιὰ νὰ ρωτήσῃ ἂν πέθανε ἢ ἂν ζῆ. Τὴν παράδοση χρησιμοποίησε ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Κροχάβιτσας.

3. Ἀπὸ ἐδῶ βγήκε ἡ λέξη κατεργάτης μὲ τὴ σημασία κακοποιός. Ἀπὸ ὅτε θὰ γεννιήθηκε καὶ ἡ φράση «κάθε κατεργάτης στὸν μπάγκο του».

4. Λέγεται καὶ σήμερα μεταφορικά γιὰ ἄνθρωπο ἀνόητο, χοντροκέφαλο, κούτσουρο.

5. Ἦταν τὸ ἰδανικὸ τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς, ὅπως τὸ ἔχουμε καὶ στὴ νωστὴ ἀγγελία τοῦ ἐπιστολέα τοῦ Μινδάρου, ὕστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία στὴν Κύζικο (410 π.Χ.). (Βλ. Παροιμιακὲς Φράσεις, Βιβλ. Δασκ., σ. 19 καὶ 9).

32. Ένδημική	39. Έτήσιος ¹	45. Φλοροκαπνισμένος ²	51. Μεταγγίζω
33. Δεσποτική	40. Εύκατάστατος	46. Δεκατίζω	52. Έγκλιματίζω
34. Θεομητορική	41. Προκατακλυσι-	47. Μεσημεριάζω,	53. Μονόπαντα
35. Έφήμερος	ατος	κάνω μεσημέρι	54. Άνήμερα
36. Καθημερινός	42. Σύγχρονος	48. Τερπρίζω	55. Άνάριχτα, άνα-
37. Έμερήσια	43. Κουφή	49. Ίσοζυγιάζω	πταρίκι
38. Νυχτερινός	44. Παράλληλος	50. Μεταναστεύω	56. Άντικατάλλαγα

ΜΑΘΗΜΑ 48.

Άρταίνομαι	Καταλύω τή νηστεία, τρώγω κρέας (άρχ. άρτύω, καρυκεύω νοστιμιζώ τό φαγί, άρτύω.
Άναπλωρίζω	Στρέφω τήν πλήρη του καρδιοῦ προς τον άνεμο ³ .
Λαχταρώ	Λέγεται για τα ψάρια που σπαρταρούν, και μεταφορικά για δυνατή επιθυμία, πόθο, (φόβο, πόνο).
Μεγαλοπιάνομαι	Προσπαθώ να δείχνωμαι οά να είχα ανώτερη δύναμη θέση κοινωνική, περιουσιακή ή πνευματική από εκείν που έχω.
Τσευδίζω	Μιλώ κομματιαστά, ή προφέρνω ελαττωματικά μερικά σύφωνα, καθώς λ.χ. τό σ.
Συδαιλιζώ	Άναταραζώ τα δαυλιά στο τζάκι για να ξανανάψη ή φωτιά ή για ν' ανάψη περισσότερο.
Λιανοτράγουδο	Δίστιχο δημοτικό τραγούδι.
Ψιμάρι	Τό δψιμο άρνι, που γεννιέται άργά και είναι καλοθρεμμένο.
Βασιλική πύλη	Ή (μεσιανή) πόρτα που πάει από τό νάρθηκα στον κυρίως ναό.
Ώραία πύλη	Ή μεσιανή πόρτα του Ιεροῦ.
Τέμπλο	Τό τοίχωμα στις όρθόδοξες εκκλησίες, τό στολισμένο με εικόνες, που χωρίζει τό άγιο βήμα από τήν κυρίως εκκλησία.
Άνεξίτηλος	Έκείνος που δέν μπορεί να ξεθάψη, να σήση.
Όμότεχνος	Έκείνος που έχει τήν ίδια τέχνη, τό ίδιο έπάγγελμα με άλλον.
Έτερόφωτος	Έκείνος που δέν έχει δικό του φῶς, παρά φωτίζεται από άλλον και μεταφορικά, άνθρωπος χωρίς δική γνώμη.

1. Ή διαφορά που έν μέρει διαμορφώθηκε ανάμεσα στο καθημερινός και τό ήμερήσιος δέν υπάρχει καλά καλά ανάμεσα στο χρονιάτικος και τό ετήσιος.
2. Ή λέξη βρίσκεται συχνά σε δημοτικά τραγούδια:
«Κίτσο μου, που είναι τ' άρματα, που τά χεις τα τσαπράζια, τις πέντε άράδες τα κουμπιά τα φλοροκαπνισμένα;»
3. Λέγεται και άμετάβστα, αναπλώρισε τό καράβι, και μεταφορικά, λ. για έναν άρρωστο που αρχίζει να καλύτερεύη.

Αυταρχικός

Έκείνος που θέλει να επιβάλλη τή θέλησή του και να κυβερνά τους άλλους, δεσποτικός.

Δοκησίσοφος

Έκείνος που νομίζει σοφό τον εαυτό του, ο φαντασμένος για όσα ξέρει.

Τρίγλυφος

Μέρος του δωρικού θριγκού, με τρεις κάθετες χαραματιές.

Ανάγλυφο

Παράσταση σε μάρμαρο ή σε άλλη ύλη που εξέχει από το βάθος, λίγο ή πολύ.

ΜΑΘΗΜΑ 49.

1. Αιώνας, έκαστονταστηρίδα	6. Κλεψύδρα ²	έξωμότης	20. Μέντορας ⁵
2. Έπικαρπία	7. Ίερή εξέταση	13. Κλεπτοποδόχος	21. Μαικήνας ⁶
3. Σάτυροι	8. Ύπεροπλία	14. Έγκάθετος	22. Συβαρίτης, ⁷
4. Βάκχες, Μαινάδες	9. Πασάλι	15. Άσεικίνητος	23. Αθρηρίτης ⁸
5. Νεφελοκοκκυγία ¹	10. Κοινόβιο ³	16. Έχέμυθος	24. Κτηνίατρος
	11. Μηναίο, μηγολόγιο	17. Θυμόςσοφος	25. Ύποδόριος ⁹
	12. Άρνησιθρησκός,	18. Ανώνυμος	26. Έπίκεντρο
		19. Επίδοξος ⁴	27. Καιάδας

1. Τη λέξη την έπλασε ο Άριστοφάνης (Όρνιθες 821) για να ονομάση μια πόλη φανταστική, χτισμένη από τους κούκους ψηλά στα σύννεφα.

2. Ήταν άπλό δοχείο με νερό, με τρυπούλες στη βάση του, απ' όπου έτρεχε το νερό λίγο λίγο. Χρησίμευε για να μετρούν το χρόνο, ιδίως στο δικαστήριο, για να καθορίζουν τα όρια στις αγορεύσεις. (Τη μεταχειρίζονται σήμερα στην Άντρο (μεντζαρόλα) για να μετρούν το νερό που ποτίζουν).

3. Παρόμοια μοναστήρια βρίσκονται πολλά στο Άγιον Όρος. Το αντίθετό τους είναι τα *ιδιόρρυθμα*, όπου ο κάθε μοναχός έχοντας δικό του τρόπο ζωής τρώγει και κοιμάται χωριστά.

4. Η λέξη συχνά συσχετίζεται άτοπα με τη δόξα, τάχα που θα έχη τη δόξα να γίνη βασιλιάς κτλ. Το άρχαιο δόξα (δοκῶ) σήμαινε άρχικά: γνώμη, προσδοκία.

5. Ήταν τ' όνομα Ίθακήσιου, που φεύγοντας ο Όδυσσέας για την Τροία του είχε έμπιστευτή το σπίτι του. Η Άθηνά έπαιρνε συχνά τη μορφή του όταν ήθελε να προστατέψη ή να συμβουλέψη τον Τηλέμαχο (βλ. λ.χ. Όδ.β 267).

6. Ήταν φίλος Ρωμαίου αυτοκράτορα, του Αυγούστου, (λατ. Mæcenas, γεν. -ātis).

7. Οι Συβαρίτες, από την πόλη Σύβαρη της Μεγάλης Ελλάδας, ήταν παροιμακοί από τ' άρχαία χρόνια για την καλοπέραση που έπιζητούσαν και την τρυφή τους ζωή (πβ. Παροιμακές φράσεις της Νεοελλ. Βιβλιοθήκης σ. 39, Βιβλ. Δασκ.). Συνώνυμο είναι και το *Σαοδανάπαιος*. Αυτός ήταν μάλλον μυθικός βασιλέας της Άσσυρίας, που τάχα έζησε κατά τον 9 αϊ. π.Χ., τελευταίος άπόγονος της βασίλισσας Σεμίραμης. Τ' όνομά του λέγεται και αυτό για άνθρωπο πολύ δειλό και τρυφηλό, που δέ συλλογίζεται άλλο από τα γλέντια.

8. Οι Άβδηρίτες κατοικούσαν στ' άρχαία Άβδηρα της Θράκης, κοντά στις έκβολές του Νέστου.

9. Η λέξη από το άρχ. *δορά* (δέρμα ζώου που το έγδαραν), συγγενική με το *δέσμα* και το *δέρας* (άπό το *δέρω* γδέρνω).

28. Δεκαπεντασύλ- λαβος ¹	36. Σπόνδυλοι	43. Στρεψόδικος	52. Ἀμφιπρόστυλος
29. Δαχτυλικό	37. Κιονόκρανο, κε- φαλοκόλονο	44. Μονοπέταλο	53. Δίπτερος ⁶
30. Διφορούμενη	38. Μετόπες ⁴	45. Ἀσύδοτος	54. Ἀντιφάρμακο, ἀντίδοτο
31. Ἀπανταχούσα ²	39. Ἀναχρονισμός	46. Ἀμερόληπτος	55. Πατριώτης συν- τοπίτης.
32. Στηλίτης	40. Αὐτόγραφη, ἰδιό- γραφη	47. Φερώνυμος	56. Διπλοκάμπανο ⁷
33. Σηηλαιιώτης	41. Στεγανός	48. Παλινδρομική	57. Καμπανάρης ⁸
34. Θεραϊτής ³	42. Τυχάρπαστος	49. Αὐτεπάγγελτη	58. Ὠτόκιο
35. Ἀέτωμα		50. Καρκινική ⁵	
		51. Περίπτερος	

β) 1. ἄνθρωπος.—2. μάντις.—3. ἀργία.—4. πηνία.—5. ἀεροπλάνο.—6. οἰωνο-
κόποι.—7. Μοῖρες⁹.—8. ἀργόμισθος.—9. ἐγωιστής.—10. ὑπνοβάτης.

ΜΑΘΗΜΑ 50.

Καύτρα

Παραδουλεύτρα
Στερνοπαίδι
Κλειδοπίνακο
Ἄνοιξη

Ἡ καρδουνιασμένη ἄκρη τοῦ φιλίτιοῦ ἢ ἄκρη τοῦ τσιγά-
ρου πού καίει.

Γυναίκα πού δουλεύει στὰ σπίτια μὲ τὸ μεροκάματο.

Τὸ μικρότερο παιδί σὲ μιὰ οἰκογένεια.

Ἐύλινο πιάτο μὲ καπάκι γιὰ μεταφορὰ φαγητοῦ.

Ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς τέσσερις ἐποχὲς τοῦ χρόνου, πού ἀνοί-
γουν τὰ λουλοῦδια.

1. Εἶναι ὁ «πολιτικός» στίχος τῶν Βυζαντινῶν, πολὺ συχρὸς στὴν ποίησή τους καὶ ὁ πιὸ συνηθισμένος στὰ λαϊκὰ τραγούδια.

2. Ὀνομάστηκε ἔτσι στὴ λαϊκὴ γλώσσα ἐπειδὴ ἀπευθυνόταν, μὲ τὰ ἴδια της τὰ λόγια, «πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξους».

3. Ἦταν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας πού εἶχαν ἐκστρατεύσει στὴν Τροία. Φλύα-
ρος, ἄσκημος καὶ κακὸς κατὰ τὸν Ὅμηρο (Ἰλ. Β 212), κατηγοροῦσε ἄδικα τὸν Ἄγαμέμνονα.

4. Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύονται οἱ μετόπες μὲ τὸ ἀέτωμα, ὅπως γίνεται κάποτε (ἐπειδὴ γαλλικὰ λέγεται αὐτὸ fronton), οὔτε νὰ γράφονται μὲ ω, σὰ νὰ σχετίζονταν μὲ τὸ μέτωπο).

5. Συνηθίζονταν πολὺ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς. Πολὺ γνωστὸ καὶ πετυχη-
μένο τὸ ΝΙΨΩΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ὈΨΙΝ. (Βλ. Παροιμιακὲς φρά-
σεις, Βιβλ. Δασκ. σ. 95).

6. Στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ τυπώθηκε κατὰ λάθος «ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς» ἀντὶ «ἀπὸ τὶς τέσσερις πλευρὲς».

7. Λέγεται ἄλλοῦ: «διπλὲς καμπάνες», «χτύπημα μὲ διπλὲς καμπάνες».

8. Τὸ καμπανάρης συνηθίζεται στὰ Μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου ὑπάρχει καὶ χωριστὴ ὑπηρεσία¹ στὴν Κεφαλληνία ἔχουν τὸ σημανταδόρος. Συ-
νήθως ὁμως δὲν ὑπάρχει χωριστὴ λέξη, ἐπειδὴ σημαίνει τὴν καμπάνα ὁ ἐκκλη-
σάρχης, ὁ καντηλιανάρης.

9. Οἱ Μοῖρες ὀνομάζονταν: Κλωθῶ, πού ἔκλωθε (ἐγενεθε) τὸ νῆμα, Λά-
χεις, πού γύριζε τὸ ἀδράχι καὶ ρύθμιζε ὅτι θὰ λάγη στὸν καθένα στὴ ζωὴ
του, καὶ Ἄτροπος, πού ἔκοβε τὸ νῆμα ὅταν θὰ ἐρχόταν ἡ ὥρα καὶ ἦταν ἄτροπη,
δηλ. ἀμετάρροπη, ἀγύριστη, σκληρὴ. Κατὰ ἄλλους ἢ Κλωθῶ συμβολίζει τὶς
περιπέτειες τῆς ζωῆς, καὶ ἢ Λάχηση ὅ, τι φέρνει ἢ τύχη. Ἡ ἀρχαία παράδοση φυ-
λάττηχε ἀλλαγμένη κάπως ὡς σήμερα. (Μοῖρα, ἀρχικά: ἢ συμμετοχὴ στὴ ζωῆ).

Μικρό καλοκαιράκι	(ἦ: καλοκαιράκι τοῦ Ἁγιοῦ Δημητριοῦ) οἱ καλοσυνάτες μέρες τὸν Ὀκτώβριο.
Πλατύσκαλο	Πλατὸ σκαλοπάτι τοποθετημένο στὰ μέρη ὅπου ἡ σκάλα ἀλλάζει διεύθυνση ἢ ὅπου φτάνει σὲ ἄλλο πάτωμα.
Ξερολιθιά	Τοῖχος χτισμένος μὲ πέτρες χωρὶς ἀσβέστη.
Ἑσπερινός	Βραδινὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία.
Διπλόγιορτο	Δυὸ γιορτὲς στὴ σειρά (λ.χ. τὰ Νικολοβάμβαρα) ἢ δυὸ γιορτὲς τὴν ἴδια μέρα.
Δωδεκάγιορτο	Οἱ δώδεκα μεγαλύτερες γιορτὲς τοῦ χρόνου.
Τετραλογία	Σύνολο ἀπὸ τέσσερα δράματα ποὺ παρουσίαζαν οἱ ἀρχαῖοι: Ἑλληνες τραγικοὶ στοὺς δραματικούς ἀγῶνες.
Ἄστερισμός	Σύνολο ἀπὸ ἄστρα ποὺ παρουσιάζουν ἀμετάβλητο σχῆμα καὶ ὀνομάζονται μὲ ξεχωριστὸ ὄνομα.
Ἐστεροφημία	Ἡ καλὴ φήμη ἕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο.
Πρωτοπαλικάρο	Τὸ καλύτερο παλικάρι ἕστερ' ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἦταν καὶ ὑπαρχηγὸς τῆς συντροφιάς τῶν κλεφτῶν ἢ τῶν ἐκπαισταντῶν, καὶ μεταφορικὰ, γιὰ κάποιον ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς συντρόφους του.
Ἄνοοια	Ἰδιότητα τοῦ ὀργανισμοῦ νὰ μὴν προσβάλλεται ἀπὸ ὀρισμένες ἀρρώστιες.
Ἄλλοπρόσαλλος	Ἐκεῖνος ποὺ ἀλλάζει εὐκολὰ καὶ δεῖχεται κατὰ τὴν περίστασι διαφορετικός.
Ἐγκαρτέρηση	Ἐποταγὴ στὴ μοίρα.

ΜΑΘΗΜΑ 51.

1. Λήμμα ¹	3. Τεταρταῖος ²	5. Σύμπτωση ⁴	7. Ἀπόγαιο ⁶
2. Δίλημμα	4. Ὀψιμάθεια ³	6. Παλινοδία ⁵	8. Παλίμψηστο ⁷

1. *λήμμα* ἀπὸ τὴ ρίζα *λαβ-* τοῦ *ἐλαβον-λαμβάνω-εἴλημ-μαι*, εἶναι κυρίως ὅ,τι παίρνει κανεὶς: *δίλημμα* σήμαινε συλλογισμὸς μὲ δυὸ ἀντιφατικές προτάσεις καὶ κατάντησε νὰ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ μᾶς πιάνει ἀπὸ δυὸ μεριές, ποὺ μᾶς φέρνει σὲ ἀμηχανία.

2. Λέγεται ἔτσι ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι λογάριάζαν μαζὶ καὶ τὴ μέρα ἀπὸ τὴν ὅποια μετροῦσαν *τεταρταῖος*, ὁ πυρετὸς ποὺ ἔρχεται κάθε τρεῖς μέρες.

3. Ὀψιμάθεια ἔχει πρῶτο συνθετικὸ τὸ *ὄψ* ἀργά, ποὺ φυλάχθηκε στὸ *ὄψιμος*, *ψιμάρι* καὶ τὸ ἔχομε καὶ στὸ *ὄψιπλος*.

4. *Σύμπτωση*. Καταλοβαίνομε καλύτερα τὴ σημασία τῆς λέξης ὅταν συλλογιστοῦμε τὴν ἐτυμολογία τῆς: πέσιμο μαζί, ἄρα ἀπὸ τύχη, χωρὶς βαθύτερη σχέση ἢ ἀλληλουχία.

5. *Παλινοδία* σήμαινε ἀρχικά: ὠδή, τραγοῦδι, ὅπου ἀνακαλοῦνταν ὅσα πρωτοειπώθηκαν, ὅπως ὀνόμασε ὁ ποιητὴς Σησίχορος μιὰ ὠδή του γιὰ τὴν Ἑλένη (ἀργότερα ἔγραψε καὶ ὁ Ὁράτιος *παλινοδία* (Ἔδ. 1.26). Ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὸ *παλινοδῶ*, ποὺ σημαίνει: παίρνω πίσω, ἀνακαλῶ, ἀναιρῶ ὅσα εἶπα.

6. Ἀπόγαιο εἶναι ἄλλος τύπος τοῦ *ἀπόγειο*, καὶ σημαίνει κατὰ λέξη: ὅ,τι εἶναι (ἀπὸ) μακριὰ ἀπὸ τὴ *γαῖα* γῆ. Ἡ λέξη εἶναι λόγια στὴ σημερινὴ γλῶσσα.

9. Ὠδή	15. Ἰορδανιάτικα	21. Περιοικοί	27. Πρωθύστερο ¹²
10. Κανόνας	16. Πατρολογία	22. Φάλαγγα ⁸	28. Λαθροχειρία
11. Ειρμός	17. Σιτάρκεια	23. Πεζέταιροι	29. Παρασυναγωγή
12. Ἰδιόμωλο	18. Τριτημόριο	24. Σκαραθαῖοι ⁹	30. Οἶστρος ¹³
13. Ὁμολογητής	19. Στιχομυθία	25. Ὁξύμωρο ¹⁰	31. Ὀλοκαύτωμα ¹⁴
14. Συχωρητικό	20. Χρυσοθήρας	26. Ἀντιμωλία ¹¹	32. Σαρκοφάγος ¹⁵

Οἱ κληρονημένες λαϊκῆς λέξεις φύλαξαν τὸν τύπο ἀπὸ τὸ -γεις, ἀπόγειο καὶ ἀπόγι, κατάγι, ἀνώγι, κατώγι, χαμῶγι.

7. Λέγεται γιὰ μεμβράνα (δέρμα ζώου) χρησιμοποιημένη γιὰ γράψιμο, πού τὴν ἔτριψαν, τὴν ἔξυσαν (ψάω) πίσω (πάλι) γιὰ νὰ ξαναχρησιμεύῃ σὲ καινούρια γραψίματα. Γινόταν αὐτὸ συχνὰ στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια, καὶ ἔτσι γάθησαν πολὺτιμα ἀρχαῖα κείμενα γιὰ νὰ πάρουν τὴ θέσιν τοὺς συνηθισμένοι ἐκκλησιαστικοὶ ἕμνοι. Στὶς παλίμψηστες μεμβράνες με δευτέρου κείμενο πάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο, κατορθώνεται συχνὰ μὲ χημικὰ μέσα νὰ ξαναφανερῶθῃ τὸ παλιὸ κείμενο καὶ νὰ διαβασθῇ.

Στὴν εἰδίση πὼς εἶχε ἀνακαλυφθῆ σ' ἓναν παλίμψηστο πάπυρο, ἓνα ποίημα τῆς Σαλπῶς χρωστοῦμε ἓνα ὄραϊο ὀχτιάστιχο τοῦ Παλαμᾶ, ἀπὸ τὶς «Ἐκατὸ φωνῆς τῆς Ἀσάλευτης Ζωῆς» (ἄτοπα ὅμως γίνεται σ' αὐτὸ λόγος γιὰ περγαμνὴ ἐνῶ πρόκειται γιὰ πάπυρο).

«Τῆς Λέσβιας ψάλτρας εἴμ' ἐγὼ τὸ πύρινο τ' ἀνάκρασμα,
καὶ φλόγισα καὶ φώτισα τὰ χεῖλια καὶ τὶς λύρες...»

8. Φάλαγγ λεγόταν ἢ κατὰ μέτωπο παράταξη («ἐπὶ φάλαγγος ἄγειν») κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸ «κατὰ κέρας ἄγειν» καὶ τὴ «λοξὴ φάλαγγα» τοῦ Ἐπαμεινώνα, ὅπως τὴν τελειοποίησε στὸ στρατό του ὁ Φίλιππος.

9. «Σκαραβαῖοι καὶ Τερακότες» ὀνομάζεται ἢ μοναδικὴ ποιητικὴ σὺλ λογιὴ τοῦ Γιάννη Γρουπάρη.

10. Εἶναι κυρίως κάτι (μωρὸν) ἀνόητο, παράδοξο, πού λέγεται ὅμως μὲ (δξύτητα) ξυπνάδα. Ἔτσι λ.χ.: «Μέσα στὰ χιόνια καιόμαι καὶ στὴ φωτιά μαργάνω» (δημ.).

11. ἀντιμωλία λέγεται γιὰ δίκη ὅπου ἤρθαν καὶ πολεμοῦν (μῶλος μόχθος) καὶ οἱ δύο ἀντίδικοι.

12. Μὲ τὸ σῆμα αὐτὸ τονίζεται ἢ ἔννοια τῆς φράσης πού προτάσσεται: «Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἄλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα», «Κι ἂν μοῦ ῥθῃ, γιέ μου, θάνατος, κι ἂν μοῦ ῥθῃ, γιέ μου, ἀρρώστια;» (δημ.).

13. οἶστρος ἀρχικὰ σήμαινε τὴ βοῦδόμυγα καὶ μεταφορικὰ ὅτι ἐρεθίζει σὲ δυνατὴ μανία, ἐπιθυμία, δυνατὸ πάθος. Σήμερα λέγεται γιὰ ἔμπνευση ποιητικὴ, «τὸν ἔπιασε ὁ οἶστρος».

14. Λέγεται καὶ γιὰ τὴ θρησκευτικὴ τελετὴ πού γινόταν στὸ μεσαίωνα στὴν Ἰσπανία καὶ στὴν Πορτογαλία πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρία τῶν αἰρετικῶν τῶν καταδικασμένων ἀπὸ τὴν Ἱερῇ Ἐξέτασι σὲ θάνατο στὴ φωτιά (auto-da-fé). Μεταφορικὰ τὸ μεταχειρίζομαστε σήμερα καὶ γιὰ θυσία ὀδυνηρῆ.

15. Ὀνομάστηκε ἔτσι πέτρα τιτανούχα, πού εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ τρώῃ τὴ σάρκα τῶν νεκρῶν πού κλείνονταν μέσα της. Ἀπὸ αὐτὴ (πού βρισκόταν πολὺ καλὴ στὰ μέρη τῆς Τροίας) κατασκευάζαν λάρνακες, κάσες γιὰ τοὺς νεκροῦς, πού ὀνομάστηκαν καὶ αὐτὲς ἔτσι.

16. Εἶναι τὸ ἀρχ. ἀμφοροῦς (ἀντὶ ἀμφοροῦς· ἔτσι καὶ ἔμεις εἶπαμε (ἀστραποπελέκι) ἀστραπέλεκτι, (διδάσκαλος) δάσκαλος, (καλαμποκόχρη) καλαμποκέχρη), ἐπειδὴ μπόρουσε νὰ τὸν πιάσῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ὅπου εἶχε χερσοῦλια.

33. Αμφορέας ¹⁶	38. Άλτης ¹⁹	43. Πανάκεια ²³	λογή ²⁵ , (μπαλάδα)
34. Ζωοφόρος ¹⁷	39. Έπιδίωση	44. Άγος	48. Διασκέλισμα ²⁶
35. Σηκός	40. Στοχαστής ²⁰	45. Άτη	49. Γύρισμα, τσάκι-
36. Κούρος ¹⁸	41. Έλεγετο ²¹	46. Λυρισμός ²⁴	σμα ²⁷
37. Κόρη	42. Έπίγραμμα ²²	47. Έπόλλιο, παρα-	50. Μεγαλοφυία

17. Πολύ νωρίς όμως άρχισαν να στολίζουν τη ζωοφόρο με παραστάσεις ανάγλυφες ποικίλου περιεχομένου, μάγες κτλ., όπως και τις μετόπες της δωρικής άρχαιτεκτονικής. Τέτοια ζωοφόρο βλέπομε λ.χ. στο Έρεχθειό, στο Ναό της Άπτερης Νίκης, την περιφημότερη την έχουμε στον Παρθενώνα (ψηλά, γύρω γύρω στους τέσσερεις τοίχους του ναού, μέσα από την έξωτερική κιονοστοιχία) με ανάγλυφη παράσταση της Πομπής των Παναθηναίων.

18. *κούρος* είναι ίωνικός τύπος του *κόρος*, όπως και το *κούρη* του *κόρη* (από έκταση του ο, όταν χάθηκε το F του παλιότερου *κόροϝος*, *κόροϝη*). Ο όρος καθιερώθηκε πρώτα από τον αρχαιολόγο Λεονάρδο. Τέτοια αγάλματα σόθηκαν πολλά, προπάντων από τον 6. αί. π.Χ. Κούροι πολλοί υπάρχουν στο Έθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, κόρες, από τις άνασκαφές που έγιναν στην Άκροπολη Άθηνών, φυλάγονται στο Μουσείο της.

19. Από το άρχ. *άλλομαι*. Από την ίδια ρίζα και το *άλλα* και οι *άλητες*, βάρη που βαστούσαν έκεινοι που πηδούσαν, για να γίνονται πιο όρμητικοί.
20. Λέξη άρχαία που λεγόταν για το μάντη, λέγεται τώρα για ν' απόδοση το γαλλ. *penseur*.

21. Γεννημένο στην Ίωνία άπαρτιζόταν από δαχτυλικά δίστιχα (έξάμετρο και πεντάμετρο), που τραγουδιούνταν συνοδεμένα από αὐλό, ήδη όμως έξαρχής, από τον 7. αί. π.Χ., παίρνουν περιεχόμενο άλλο, εκφράζουν πολιτικές συμβουλές, καθώς οι έλεγείες του Τυρταίου («Τεθνάμεναι γάρ καλόν...» κτλ.), πολιτικές υποθήκες ή πολιτικές συμβουλές, καθώς του Σόλωνα («Εί δέ πεπόνθατε λυγρά δι' ύμετέραν κακότητα» κτλ., «Αὐτός κήρουξ ήλθον άφ' ίμερτης Σαλαμίνος» κτλ.). Στη νεώτερη ποίηση ονομάζονται *έλεγείες*, *έλεγεία*, ποιήματα με οποιοδήποτε μέτρο που τα χαρακτηρίζει διάθεση μελαγχολική και ήρεμη.
22. Αρχικά ήταν, όπως το φανερώνει και τ' όνομα, μία *έπιγραφή*, σέ τάφο, σέ άφιέρωμα, σέ μνημείο, συνταγμένη συνήθως σέ δαχτυλικά δίστιχα. Γρήγορα έξελιχθηκε σέ ποίημα εύκαιρίας, που φανέρωνε με συντομία έντυπώσεις, διαθέσεις ψυχικές, έξυπνες σκέψεις κτλ.

23. Τη σημασία τη φανερώνει και η έτυμολογία: *παν* όλο, και *άέομαι* γιατρέω.

24. Τα αισθήματα αυτά εκφράζονταν από τους άρχαίους Έλληνες σέ τραγούδια (*μέλη*, *μελ-οδίες*), που τα συνόδευε το παίξιμο της λύρας (ή και του αὐλού), και από αυτό ονομάστηκε η ποίηση αυτή *λυρική*.

25. Η λέξη *παράλογη* φαίνεται πως έρχεται από την *παρακαταλογή* των άρχαίων, τη συνήθεια να *παρακαταλέγουν*, ν' άπαγγέλλουν με συνοδεία μουσικής (χωρίς όμως να τραγουδούν).

26. Ξεχωριστό είδος διασκέλισμα, που δέν έχει όμως ξεχωριστή ονομασία, είναι το νά κόβεται μία λέξη στο τέλος του στίχου για νά συνεχιστή στον άκόλουθο. Έτσι λέει ο Σολωμός:

τόσα πέρτουνε τὰ θερι-
σμένα άστάχια εις τους άγρούς.

27. Τέτοια είναι λ.χ. τ' άκόλουθα, (μήπως όμως υπάρχουν τόποι όπου ξεχωρίζουν το *τσάκισμα* από το *γύρισμα*: Ο Βλαχογιάννης τὰ ξεχωρίζει):

51. Σιμωνία	52. Μπατίκια	53. Πρωτόλειο
54. Πεντάλυφα	55. Χρυσόβουλο	56. Διολκος
57. Ίχώρ ²⁸	58. Βουστροφηδόν	59. Διαλεκτική

ΜΑΘΗΜΑ 52.

Ζυγούρι	Τὸ πρόβατο ἅμα εἶναι χρονιάρικο.
Γαλάρι	Τὸ θηλυκὸ πρόβατο ἅμα γεννήσῃ.
Δωδεκάμερο	Οἱ δώδεκα μέρες ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ὡς τῶν Φώτων.
Κάλαντα	Τραγοῦδια ποῦ λένε τὰ παιδιὰ τίς παραμονές τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Ἁι-Βασίλη καὶ τῶν Φώτων γιὰ νὰ εὐχρηθοῦν καὶ γιὰ νὰ ὑμνήσουν τὴ γιορτὴ ¹ .
Συλλεΐτουργο	Λειτουργία, ἰδίως ἐπιμνημόσυνη, ποῦ γίνεται ἀπὸ περισσότερους παπάδες.
Ἄδυτο	Τὸ πιὸ ἐσωτερικὸ μέρος τοῦ ναοῦ, ὅπου μόνο οἱ ἱερεῖς ἐπιτρέπεται νὰ μπαίνουν.
Διακοπές	Καιρὸς ποῦ δίνεται σὲ μαθητές, σπουδαστὲς καὶ ὑπαλλήλους γιὰ ἡσυχία καὶ ξεκούρασμα ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἐργασία.
Ἀτιμόσφαιρα	Σύνολο τοῦ ἀέρα, ποῦ περιβάλλει τὴ γῆ.
Παλίρροια	Περιοδικὴ ἀνύψωση καὶ ταπείνωση τῆς θαλάσσιας ἐπιφάνειας.
Τυμβωρύχος	Ἐκεῖνος ποῦ ἀνοίγει τοὺς τάφους τοὺς τύμβους καὶ παίρνει πράματα ποῦ εἶχαν ταφῆ μαζί μὲ τὸ νεκρὸ.
Τοποτηρητής	Ἀνακληρωτῆς, ἀντικαταστάτης, ἰδίως τοῦ ἐπισκόπου.

Νά 'μουν πουλί, νά πέταγα,
—Γρίβα καὶ Θεοφράκη—
νά 'μουν πουλί, νά πέταγα,
νά πήγαινα τοῦ ψήλου.

Παιδιά μ' σὰ θέτε λεβεντιά
καὶ κλέφτες νὰ γενῆτε,
ἐμένα νά—μωρὲ παιδιά—
ἐμένα νὰ ρωτήσετε.

28. Ἔχομε τὴ λέξη καὶ στὸν Παλαμᾶ (Ἄσάλ. Ζωή, Ἐκατὸ Φωνές): «Καταφρονοῦν, ὃ βράχοι, τὴ γυνότη σας | τῆς γλώρης οἱ κοντόφωτοι προσκυνητάδες. | Ἰχώρ ὀλύμπιος κύλησε στὶς φλέβες τοῦ σκληροβραχου.

1. Εἶναι λαϊκὰ θρησκευτικὰ τραγοῦδια, ποῦ ψάλλονται (ἢ ψάλλονταν) ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καὶ σὲ ἄλλες ἀκόμη γιορτές, (τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, τὴ Μεγ. Παρασκευή, τὴν πρώτη Μαρτίου). Παρόμοια συνήθεια ὑπῆρχε στὴν ἀρχαία Ρώμη, ὅπου ἐψάλλαν τὰ παιδιὰ στὶς Καλένδες τοῦ Ἰανουαρίου, (ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἡ λέξη *κάλαντα* καὶ *Καλαντιάδης* ὁ Ἰανουάριος (πβ. καὶ «Παροικιακὲς Φράσεις», Βιβλ. Δασκ. σ. 90). Ἀνάλογο ἔθιμο εἶχαν στὴν ἀρχαία Ἀθῆνα κατὰ τὰ *Πυανέφια*, γιορτὴ εὐχαραστήρια γιὰ τὴ φθινοπωρινὴ συγκομιδὴ τὸ μῆνα Πυανεψιώνια (Ἰουλιανός), καθὼς καὶ στὴν ἀρχαία Ρόδο, γιὰ τὸ καλοσῶρισμα τῆς ἀνοιξῆς.

Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται,
καὶ δὲ μᾶς καταδέχεται,
ἀπὸ τὴν Καισαρεία
—'σὺ 'σαι, ἀρχόντισσα κυρία.—

Βασταίει εἰκόνα καὶ χαρτί,
ζαχαροκάντιο, ζυμωτὴ,
χαρτί καὶ καλαμάρι
—δέστε με, τὸ παλικάρη—.

Ἐξαρχος	Κληρικός με πληρεξουσιότητα σὲ εἰδική ἀποστολή.
Πυρολάτρης	Λέγεται γιὰ κείνον ποὺ θεοποιεῖ καὶ λατρεύει τὴ φωτιά.
Ὁμογάλαχος	Λέγεται γιὰ κείνον ποὺ τράφηκε μωρὸ με τὸ γάλα τῆς ἴδιας γυναίκα (παραμάνας ἢ μητέρας).
Ὁμομήτριος	Λέγεται γιὰ ἐκείνον ποὺ ἔχει τὴν ἴδια μητέρα με ἄλλον ἀλλὰ διαφορετικὸ πατέρα.
Ἀλωνάρης	Λαϊκὴ ὀνομασία γιὰ τὸν Ἰούλιο (βλ. Βιβλ. Μαθητῶν σ. 52 ὑποσημ.).
Πορφυρογέννητος	Ὄνομα ποὺ δινόταν στὸ Βυζάντιο στὰ βασιλοπαιδα ποὺ εἶχαν γεννηθῆ στὴν πορφύρα, ἐνὼ δηλαδὴ ὁ πατέρας τους ἦταν αὐτοκράτορας.
Ἀμφιθαλῆς	Λέγεται γιὰ ἀδέρφι ποὺ ἔχει κοινούς καὶ τοὺς δύο γονεῖς με ἄλλο, μὰ καὶ γιὰ παιδί ποὺ ἔχει στὴ ζωὴ ἀκόμη καὶ τοὺς δύο τοῦ γονεῖς'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Α

Σημείωση.—Οἱ παροιμίες παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία καὶ θ' ἀκουστοῦν μ' ἐνδιαφέρον οἱ παραλλαγές ποὺ τυχόν θὰ ξέρουν τὰ παιδιά. Ὅσο γιὰ τὶς ἐρμηνεῖες ποὺ δίνονται, αὐτὲς εἶναι καθοδηγητικὲς γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ ὄχι δεσμευτικὲς. Πολλές τους ἄλλωστε ἐπιδέχονται περισσότερες ἐρμηνεῖες, ἰδίως κατὰ τόπους. Στὰ πρῶτα μαθήματα θὰ εἶναι πρακτικότερο νὰ ζητηθῆ ἀπὸ τὸ μαθητὴ νὰ πῆ σὲ ποιά περίσταση τὶς μεταχειρίζομαστε χωρὶς νὰ κάμῃ μεγαλύτερη ἀφαίρεση καὶ ἐξήγηση φτάνει ν' ἀναφερθῆ ἕνα παράδειγμα γιὰ τὴ χρήση τους. Μερικὲς παροιμίες μπορεῖ νὰ εἶναι, κατὰ τὴν ἐρμηνεία ποὺ θὰ δοθῆ, καὶ γνωμικά. Στὰ πρῶτα ἰδίως μαθήματα παραθέτονται αὐτά, καθὼς καὶ παροιμιακὲς φράσεις, μαζί με τὶς παροιμίες χωρὶς νὰ ξεχωρίζονται.

ΜΑΘΗΜΑ 53.

1. Εἶναι περιττὸς οἱ λεπτομέρειες ὅταν ὑπάρχη ἡ οὐσία.
2. Ὅ,τι μᾶς χαρίζουν παίρνει μεγαλύτερη ἀξία' τὸ δεχόμαστε με χαρά.
3. Λέγεται ὅταν βάζη κανεὶς τὸν ἑαυτό του σὲ ἀνώτερη θέση. Γιὰ ξιπαμένους, ποὺ θέλουν νὰ λογαριάζονται καὶ αὐτοί.

1. Στὴ δευτέρα αὐτὴ σημασία λένε, στὴν Κρήτη *μανοκυρούδικο* καὶ *μαναδοκυρούδικο*, ποὺ ἔχει δηλαδὴ μάνα καὶ σήμερα κύρη (πατέρα) ζωντανούς.

4. "Όποιος ἐλπίζει σὲ κέρδος μπορεῖ πιὸ εὐκόλα νὰ παρακολουθῆ, νὰ κἀνὴ κάτι.
5. Γιὰ ὄσους παρακαλοῦν τὸ Θεὸ ἢ τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς νὰ προσπαθοῦν οἱ ἴδιοι καθόλου ἢ νὰ ἔχουν τὴν παραμικρὴ ἐτοιμασία.
6. Πρέπει νὰ προσέχωμε τὰ λόγια μας, ὅταν μάλιστα θέλωμε νὰ μείνουν μυστικά. Τίποτε δὲ μένει κρυφὸ.
- 7-8. Ὁ κακομεταχειρισμένος καὶ ὁ ταλαιπωρημένος δὲν ἔχουν ὄρεξη γιὰ δουλειά.
8. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ δὲν τοὺς φτάνει νὰ κερδίζουν λίγα.
9. Λέγεται γιὰ ἓναν ποὺ μικραίνει τὴν ἡλικία του ἢ ὅταν ξεπερνᾷ τὸν ἄλλο σὲ ψέματα καὶ τερατολογίες.
10. Στὴ μεγάλη ἀνάγκη δὲ λογαριάζομε τὰ ἐπακόλουθα. Ἡ πείνα εἶναι αἴσθημα πιὸ δυνατὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο. Πρέπει νὰ συγχωροῦμε τοὺς πεινασμένους.
11. Γιὰ ὅποιον περιμένει ἢ τοῦ τάζουν μακρινὲς εὐτυχίες τὸν καιρὸ ποὺ ὑποφέρει.
12. Ὅταν ὁ νηστικός δὲ φάῃ, δὲν μπορεῖ νὰ δουλέψῃ, τοῦ κόβεται ἡ δύναμη.
13. Γιὰ ἓναν ποὺ προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τ' ἀσυμβίβαστα.
14. "Όλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι λίγο πολὺ φτωχοί.
15. Πρέπει ν' ἀποφεύγωμε νὰ μιλοῦμε γιὰ πράματα δυσάρεστα στοὺς ἄλλους.
16. Μὲ ἡρεμία καὶ ὑπομονὴ κατορθώνονται καὶ τὰ πιὸ δύσκολα πράματα.
17. Λέγεται ὅταν εἶναι τὰ λεπτὰ ἢ τὸ φαγὶ λιγοστὸ καὶ πολλοὶ οἱ δικαιοῦχοι.
18. Γιὰ παιδιὰ ἀδιάκοπα ἀνήσυχια καὶ φαγάδες.
19. Γιὰ ὄσους θέλουν νὰ ἐκμεταλλεῦνται ὅλες τις εὐκαιρίες.
20. Λέγεται ὅταν βιάζονται οἱ ἄλλοι νὰ μᾶς ἐκμεταλλεῦτοῦν ἢ νὰ μᾶς ἀντικαταστήσουν πρὶν λείψωμε.
21. Λέγεται ὅταν ἀποδίνωμε σὲ ἄλλους κακὸ ποὺ ἔχει τὴν πηγὴ του ἀλλοῦ.
22. Γιὰ τοὺς ἀνόητους, ποὺ καταπιάνονται μὲ κάτι σὲ ὄρες ἀκατάλληλες, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τάχα τὴν εὐκαιρία.

ΜΑΘΗΜΑ 54.

α) Συμπλήρωση.

1. βάζει καὶ στὰ λάχανα ¹	4. αὐτὰ ποὺ βρῆκε;	7. φτάνει καὶ περισσεύει
2. ἔχει τὰ μισὰ	5. τὸ χέρι	8. μικρὸς
3. τὰ κάνει κρεμαστάρια	6. ξύλα	9. πόδια

1. Σήμερα δὲ μοιάζει σπατάλη νὰ βάζωμε πιπέρι καὶ στὰ λάχανα, τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ πρωτογνωρίστηκε στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἑλλάδα τὸ πιπέρι, ἦταν ἀκριβὸ καὶ περιζήτητο. (Βλ. Βλαχογιάννη, «Ἀπὸ τὴν Πόλιν ἔρχομαι». Νέα Ἑστία 18 (1935) σ. 7).

10. <i>καλυβάκι</i>	14. <i>γιό—κοιμάται</i>	18. <i>φυσάει και τὸ για-</i>
11. <i>ὁ κόσμος ὅλος</i>	15. <i>σκύλος—οὐράς του</i>	<i>ούρι</i>
12. <i>λίγα</i>	16. <i>ἀχρῶνα—ἄκουσα</i>	19. <i>δυνὸ ποδάρι</i>
13. <i>τί ἔχω ἴσιο</i>	17. <i>Ἀπρίλης—λουλούδια</i>	20. <i>τὰ λόγια</i>

β) Ἐξήγηση.

1. Ὅσοι ἔχουν πολὺ ἀπὸ κάτι, τὸ σκορποῦν καὶ ὅπου δὲ χρειάζεται.
2. Ὅποιοι νοιάζεται τὰ πράματά του, τὰ ἐξασφαλίζει ὡς ἓνα σημεῖο.
3. Λέγεται γιὰ ὄσους ζητοῦν δικαιολογίες γιὰ κάτι ποῦ δὲν μποροῦν νὰ τὸ πετύχουν.
4. Πρέπει νὰ μποροῦμε ν' ἀλλάζουμε καὶ νὰ προσαρμοζόμαστε στὶς περιστάσεις.
5. Ὁ κόσμος εἶναι πλεονέκτης καὶ πρέπει νὰ φυλαγόμαστε.
6. Λέγεται γιὰ ἀκριτὸ ἄνθρωπο, ποῦ δὲ σκέπτεται τί χρειάζεται στὴν κάθε περίπτωση.
7. Ὅ,τι δὲν κάνομε μὲ τὴ λογικὴ, τὸ κάνομε ὕστερ' ἀπὸ ἀνάγκη μὲ περισσότερο κόπο.
8. Κάθε ἐπιχείρηση ἔχει καὶ τὶς ἀνάλογες δυσκολίες της.
9. Ὅσο κι ἂν εἶναι κανεὶς πονηρός, τὴν παθαίνει κάποτε γιὰ καλὰ.
10. Ὅσο κι ἂν εἶναι μικρὴ καὶ φτωχικὴ ἡ κατοικία μας, τὴ νιώθομε πρὸ εὐχάριστη καὶ ἀνετη, προτιμότερη ἀπὸ ἓνα ξένο μεγάλο πλουσιόσπιτο.
11. Ὁ νοικοκύρης εἶναι φυσικὸ νὰ ξέρη καλύτερα τὸ σπιτικό του ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους.
12. Δὲ χρειάζονται ὑπερβολὲς καὶ σχολαστικότητες.
13. Γιὰ ἀνθρώπους μὲ πολλὰ ἐλαττώματα ἢ δουλειὲς ὀλοτέλα στραβές.
14. Ὁ πολὺς ὕπνος, πολῦτιμος στὰ παιδιὰ καὶ τοὺς νέους, δὲ χρειάζεται γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους (ἢ: εἶναι κακὸ σημάδι).
15. Λέγεται ὅταν ἀναθέτωμε σὲ ἄλλον παραγγελία ποῦ δόθηκε σ' ἐμᾶς.
16. Λέγεται γιὰ ὄσους καταπιάνονται πράματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴ δυνάμη τους.
17. Λέγεται γιὰ δυὸ ἀνθρώπους ὅταν ἀποδόθηκε στὸν ἓνα τοὺς ιδιότητα ποῦ ἀνήκει ἀληθινὰ στὸν ἄλλο.
18. Ὅταν πάθωμε κάτι κακὸ, μπορεῖ νὰ παραγίνωμε δειλοί, προσεχτικοί, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπάρχη κανένας λόγος.
19. Δὲν μπορεῖ κανεὶς μὲ τὴ βία νὰ ταιριάξῃ τ' αἰτίαριαστα. Γιὰ ὄσους ἀνακατώνονται σὲ ὅλα ὅταν βρεθῇ περίπτωση.
20. Λέγεται γιὰ λογάδες καὶ ἐπιπόλαιους.

ΜΑΘΗΜΑ 55.

1. Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει (δηλ. μόνο αὐτὰ δὲ σμίγουν).
2. Τὸ ἓνα τοῦ βρωμᾶ καὶ τὸ ἄλλο τοῦ μυρίζει.
3. Χάνει ἢ μάνα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα. (Διαφέρει τό: δὲ γνωρίζει τὸ σκυλὶ τὸν ἀφέντη του).

4. Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια.
5. Ἡ μέρα ἔχει μάτια κι ἡ νύχτα αὐτιά.
6. Ὁ λόγος σου μὲ χόρτασε καὶ τὸ ψωμί σου φά' το.
7. Τοῦ ἁγίου (ἢ: τοῦ τρελοῦ) καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ μὴν τάξης, (ἢ: Μὴν τάξης τ' ἁγίου κερὶ καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ κουλούρι).
8. Τὸ μάτι τοῦ ἀφέντη παχαίνει (ἢ: τρέφει) τ' ἄλογο.
9. Τὸ πρόσωπο (δηλ. τοῦ ἀνθρώπου) εἶναι σπαθί.
10. Τό 'να χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.
11. Ὅλα τὰ στραβὰ ψωμιὰ ἡ νύφη μας τὰ φτιάνει.
12. Νησιτὸ ἀρκούδι δὲ χορεύει.
13. Ἀπὸ σιγανὸ ποτάμι μακριὰ τὰ ροῦχα σου.
14. Ἄγιασε ὁ μαχαιροκλέφτης καὶ πουλᾷ σκουρολεπίδες.
15. Κάλιο νὰ βγῆ τὸ μάτι σου παρὰ τ' ὄνομά σου.
16. Πολυτεχνίτης ἐρημοσπίτης.
17. Σὰ θέλει ἡ νύφη κι ὁ γαμπρός, τύφλες νὰ 'χῃ ὁ πεθερός.
18. Κοίταξε οὐγία καὶ πάρε πανὶ (ἢ: κοίταξε μάνα καὶ πάρε παιδί).
19. Περασμένα ξεχασμένα.
20. Πολλὲς φορὲς στὴ βρύση ἡ στάμνα πάει. Μὰ ἔρχεται καὶ μιὰ πὺ σπάει.

ΜΑΘΗΜΑ 56.

α) Καινούριο κοσκινάκι μου, καὶ ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω!—Κατὰ τὸ πάπλωμα ἄπλωνε τὰ πόδια σου.—Γιὰ χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.—Τὸ χειρότερο σκαλί τῆς σκάλας τρίζει.—Ὅθε φτάνει τὸ χέρι σου, κρέμασε τὸ καλάθι σου.—Τῆς γειτόνισσας τ' ἀγὰ πάντα πιὸ μεγάλα εἶναι.

β) Λεῖπει ὁ γάτος καὶ χορεύουν τὰ ποντίκια.—Τί γυρεύει ἡ ἄλεπου στὸ παζάρι;—Κάλιο γαϊδουρόδενε παρὰ γαϊδουρογύρευε.—Κολοῖς κολοῖς κι ἀπ' τὸ ἴδιο βαρέλι.—Σκυλι πὺ γαβγίζει δὲ δαγκάνει.

γ) Τὸ σάπιο λεμόνι σέπει καὶ τὰ γερά.—Μαζὶ μὲ τὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ χλωρά.—Δουλεμένα ζηλεμένα (ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὰ χωράφια).

δ) Σκύλο ἀπὸ μάντρα καὶ ἄνθρωπο ἀπὸ σοί.—Τὸ πρόβατο πὺ ξεκόβει ἀπὸ τὸ μαντρί τὸ τρώει ὁ λύκος.—Ἦκουγα τὰ κουδούνια του κι ἔλεγα μάντρες ἔχει.—Ἡ γίδα ὅταν θέλῃ νὰ φάῃ ξύλο, τρίβεται στὴ μαγκούρα τοῦ τσοπάνη.—Τὸ ἡμερο τ' ἀρνὶ βυζαίνει δυὸ μανάδες.

ε) Λεῖπει ὁ Μάρτης ἀπὸ τῆ Σαραζοστή;—Καλά εἶν' τὰ φαρδομάνικα, μὰ τὰ 'χουν δεσποτάδες.—Κάθε μέρα δὲν εἶναι τ' Ἄι-Γιωργιοῦ (πανηγυρίζεται μὲ γλέντια καὶ φαγητὰ ἐκλεχτά πβ. καὶ τὸ ποίημα «Σάτιρα» στοὺς «Σαραβαίους» τοῦ Γρυπάρη).—Κάθε θάμα τρεῖς ἡμέρες.

ΜΑΘΗΜΑ 57.

1. Λέγεται γιὰ κάποιον πὺ τέλειωσε καλά, μ' ἐπιτυχία μιὰ ἐπιχείρηση πὺ τοῦ εἶχαν ἀναθέσει, πὺ διαχειρίστηκε τίμια μιὰ ξένη περιουσία, πὺ δὲν

έχει νά ντραπή για τίποτε. Λέγεται συχνά και ειρωνικά για κάποιον που έκρυψε την ένοχή του.—'Ο μύθος έχει νά πη για έναν πλούσιο μπέη, που φεύγοντας για τόν πόλεμο (ή για χατζηλίκι) έμπιστεύτηκε στον τσέλιγκά του τό κοπάδι του δίνοντάς του και πληρεξούσιο, ώστε νά μπορη και νά πουλη και ν' αγοράζη. 'Ο τσέλιγκας ώστόσο δέν άργησε νά τό ξεπαστρέψη ολόκληρο..., όταν μιá μέρα γύρισε ό μπέης. 'Ο τσέλιγκας, ειδοποιημένος από φίλους, αφού τούς είπε «νά δήτε, θά βγώ άσπροπρόσωπος!», παρουσιάστηκε στον άφέντη με μιá καρδάρα με γιαούρτι. «Τί κάνει τό κοπάδι», ρώτησε ό μπέης. «'Αφέντη, όταν κίνησες με τό καλό, φάγαμε μερικά σφαχτά... 'Αργότερα μάθαμε πώς πνίγηκες, και για νά φροντίσω για τήν ψυχή σου μοίρασα στους φτωχούς άλλα πεντακόσια... 'Επειτα μάθαμε πώς γλίτωσες, και ξαναμοίρασα άλλα τόσα... για νά ευχαριστήσουν τό Θεό. Κράτησα όμως τήν καρδάρα αυτή άπ' όλη τή στάνη και σοϋ τή φέρνω». 'Ο μπέης τότε, ακούοντας αυτά, άδειασε τήν καρδάρα στο κεφάλι του ύποταχτικού του, και αυτός τρέχοντας στο παζάρι φώναζε: «'Ασπροπρόσωπος, άσπροπρόσωπος!».

2. Λέγεται για περιστατικό που άποδίνεται σ' αίτια που δέν μπορει νά είναι ή πραγματική.—Βγήκε άπό τό γνωστό άνέκδοτο του Ναστραδίν Χότζα και τήν άπάντηση που έδωσε αυτός στη γυναίκα του, όταν γύρισε άπό τό δρόμο όπου ειχε πάει για νά χωρίση δυό που καβγάδιζαν έξω άπό τό σπίτι του. Είχε βγη τυλιγμένος πρόχειρα στο πάπλωμά του, και αυτό του τό πήραν εκείνοι που μάλωναν ως τότε μεταξύ τους, αφήνοντας τόν καργά τους.

3. Λέγεται για κάτι που γίνεται βιαστικά και τσαπατσούλικά, χωρίς προθυμία.—'Αναφέρεται σ' έναν παπά τάχα, που έκαμε β.αστικά τή βάφτιση, κατά τούς κανόνες τής εκκλησίας, και που δέν έχει ευθύνη για τήν προκοπή του παιδιού και τήν τύχη του.

4. Λέγεται για περιστατικό που άποκλείεται ή που είναι άπίθανο νά γίνη. Παρουσιάστηκε, λέει τό άνέκδοτο, ό χότζας στον κατή, που ειχε ένα γάιδαρο άγαπημένο του, και του έταξε νά του μάθη νά διαβάξη. Συμφώνησαν πώς θά έπαιρνε 5.000 γρόσια μπροστά και 5.000 στο τέλος, και πώς θά του μάθαινε τά γράμματα σε δυό χρόνια, άλλιωσ νά του κόβη ό κατής τό κεφάλι. 'Η γυναίκα του χότζα τά έχασε μαθαίνοντας τή συμφωνία και συφοριάστηκε, πώς θά έχανε τόν άντρα της στο τέλος τής διορίας, και τότε τής ειπε εκείνος: «'Εννοια σου, και μέσα σε δυό χρόνια ή ό γάιδαρος φορά ή ό κατής πεθαίνει».

5. Λέγεται για έμπορο πλεονέκτη, που με ψεύτικους λογαριασμούς μάς παίρνει τά διπλά.—'Ετσι έκαμε και ένας που πουλούσε ξίδι και λάδι, και στο λογαριασμό γύρεψε νά πληρωθη και για τό καθένα χωριστά, μα και για τά δυό μαζί.

6. Λέγεται για όποιον έπειτα από ένα πάθημα φυλάγεται και χωρίς νά έχη κίνδυνο.—Κάποιος βλάχος, που πρωτόφαγε κουρκούτι και ζεματίστηκε, φουσοϋσε από τότε, λέει ή ιστορία, και τό γιαούρτι.

7. 'Όταν μιá φορά οι Τουρκόγυφτοι διαμαρτυρήθηκαν, που τούς ζητούσαν νά πληρώνουν διπλάσιο φόρο από τούς άλλους ραγιάδες, αφού και αυτοί ήταν πιστοί Μωαμεθανοί, κατά συμβουλή του βεζίρη του τούς μάξεψε ό σουλ-

τάνους όλους κάτω από τὸ παλάτι του, καὶ πρόσταξε ἀπὸ τὸ παράθυρό του νὰ πᾶνε οἱ πιστοὶ Μωαμεθανοὶ χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὅταν ἔγινε αὐτό, τοὺς φώναξε ὁ βεζίρης πὼς οἱ πιστοὶ Μωαμεθανοὶ θὰ πρέπει νὰ πληρῶνουν διπλάσιο φόρο, καὶ τότε ἄρχισαν αὐτοὶ νὰ φωνάζουν πὼς «ὄλοι οἱ γύφτοι μιὰ γενιὰ εἴμαστε!».

8. Λέγεται γιὰ τὸν ἀδιάφορο τάχα, πὺ διαλέγει τὰ καλύτερα.—Τὸ ἀνεκδοτο μιλεῖ γιὰ ἕναν κουμπάρο, πὺ καλεσμένος νὰ καθίση στὸ τραπέζι ἔπαιρνε ἀδιάκοπα μόνο ἀπὸ τοὺς καλοὺς μεζέδες.

9. Λέγεται γιὰ ζημιὰ μεγάλη καὶ ἀπροσδόκητη.—Ἕνας, λέει, πὺ κουβαλοῦσε αὐτὰ γιὰ πούλημα, τὰ ἔχασε μαζί μὲ τὰ καλάθια τους.

10. Λέγεται γιὰ ὅποιον ὑποφέρει ἀπὸ δικό του λάθος ἢ ἀμέλεια, καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνει.—Παραπονιόταν ἕνας νεόβγαλτος τσοπάνος μὲ τὰ λόγια αὐτά, πὼς τοῦ ψοφοῦσαν χωρὶς λόγο τὰ πρόβατά του, ἐνῶ ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ τὰ περιποιηθῆ. Τὸν καλοκαιριάτικο ὅμως καιρὸ τὰ πρόβατα ἔμεναν νηστικά, ἐπειδὴ μόνο τὴ νύχτα μὲ τὴ δροσιὰ μπορούσαν νὰ βοσκήσουν καὶ τὴ μέρα στάλιζαν.

11. Λέγεται γιὰ ὅσους ἀναγγέλλουν γιὰ βέβαια ὅσα μόνο στὴ φαντασία τους ἔγιναν.—Κατὰ τὸ μῦθο ἕνας ἤθελε μιὰ φορὰ νὰ ζητήση ἀπὸ τὸν κουμπάρο του νὰ τοῦ χαρίση ἕνα βόδι. Ζήτησε λοιπὸν ἕνα σκοινὶ ἀπὸ τὴ γυναίκα του—γιὰ νὰ ἔδενε τὸ βόδι πὺ θὰ ἔφερνε—καὶ στὸ δρόμο ἔλεγε σὲ ὅσους ἀπαντοῦσε τὴ φράση. Ὅταν τὸν ρωτοῦσαν πὺ εἶναι τὸ βόδι, ἀπαντοῦσε: «Νὰ τὸ σκοινὶ πὺ πάω νὰ τὸ φέρω».

12. Λέγεται γιὰ ἀπατεῶνα, γιὰ πλεονέκτη πὺ κοιτάζει νὰ αἰσχροκερδήση.—Βγήκε ἀπὸ τὸ μῦθο γιὰ ἕναν καραβοκύρη πὺ ὕστερ' ἀπὸ τὸ ταξίδι μοιράζοντας στοὺς τρεῖς ναῦτες του τὸ μερίδιό τους ἀπὸ τὰ κέρδη, ἕκατὸ γρόσια, τοὺς ἔλεγε: «Τρεῖς τριάντα ἐνενηντα καὶ δέκα ἕκατό». Στὸ δικό του ὅμως μερδικὸ μετροῦσε ἀλλιῶς: «Τρεῖς πενήντα ἐνενηντα καὶ πενήντα ἕκατό». Καὶ ὅταν ἕνας τους πετάχτηκε καὶ εἶπε: «Δὲ μοῦ δίνει, καπετάνιε, κι ἐμένα τρεῖς πενήντα ἐνενηντα καὶ πενήντα ἕκατό;» τοῦ ἀπάντησε: «Νὰ κι ἐσὺ καὶ σόπα».

ΜΑΘΗΜΑ 58.

Προσθέτονται μόνο λίγα σχόλια σὲ μερικὰ γνωμικά.

1. Πβ. τ' ὀμηρικὸ «ἔπεα πτερόεντα».

10. Ἐκφράζει τὸ ἰδανικὸ τοῦ χωρικοῦ: μικρὸ σπίτι νοικοκυρεμένο καὶ χωράφι μεγαλοῦτσικο.

15. Πβ. τὸ ἀρχαῖο «Οὐδ' Ἡρακλῆς πρὸς δύο».

19. Ἡ κάπα σημαίνει τὸν ἀγρότη, τὸν ἀπλὸ ἄνθρωπο, ἢ γούνα τὸν ἄρχοντα. Πβ. καὶ τὴ φράση τοῦ Κολοκοτρώνη: «Συμπεθέρεψε ἢ γούνα μὲ τὴν κάπα» (βλ. Παροιμιακὲς Φράσεις, μάθ. 35).

25. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι τὰ πουλευρικὰ νόστιμα.

26. Ἀποτέλεσμα τῆς βροχῆς εἶναι ἡ ἀφθονώτερη βλάστηση καὶ ἐπομένως καὶ τὸ πολὺ γάλα.

ΜΑΘΗΜΑ 59.

Σημείωση. Πολλά καιρικά και άλλα γνωμικά, πού βγήκαν σ' έναν τόπο, δὲν ἀληθεύουν γιὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ γιὰ ἄλλους παρὰ μὲ προσέγγιση. Γεννήθηκαν ἄλλωστε αὐτὰ μὲ τὸ παλιὸ ἡμερολόγιο, σ' ἐποχὴ πού ἡ διαφορὰ του μὲ τὸ σημερινὸ ἦταν ὡς 12 τὸ πολὺ μέρες.

Α) 1. Τὸ Μάρτιο κάνει ἀκόμη συχνὰ γερὸ κρύο καὶ πρέπει νὰ φυλάγῃ κανεὶς ξύλα γιὰ τὴ φωτιά, ἀλλιῶς θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ κάψῃ καὶ τὰ παλούκια τοῦ σπιτιοῦ του. «Μάρτης παλονκοκαύτης» καὶ «Μάρτης γδάρτης καὶ παλουκοκαύτης» βγήκε ἀπὸ ἐδῶ (γδέρνει τὰ γέρικα βόδια καὶ ψοφοῦνε).

2. Τὸ κρύο μπορεῖ νὰ βαστάξῃ καὶ πέρα ἀκόμη ἀπὸ τὸ Μάρτιο.

4. Τὸν Ἰούλιο καὶ τὸν Αὐγουστο ἔχομε τις πιὸ ἀνυπόφορες ζέστες. Ἄλλο γνωμικὸ λέει : «Στὶς τρεῖς Αὐγούστου κι οἱ πέτρες λιώνουν». *Λιοβόρι* εἶναι ἄνεμος ΒΑ πού φέρνει κουφόβραση. «Τὸ λιοβόρι τάκαψε, | τὰ δέρνει τὸ χαλάζι» (Παλαμᾶς).

5. Ἄληθεύει γιὰ ὄρεινὰ μέρη, ἰδίως τῆς Β. Ἑλλάδας, ὅπου μόλις μπῆ ὁ Αὐγουστος ἀρχίζει ψύχρα τὴ νύχτα, παρὰ τοῦτο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ λογαριασθῇ χειμωνιάτικη ἡ ἐποχὴ (ὅπως τὸ λέει καὶ τὸ γνωμικὸ ἀρ. 7). Πβ. ἀκόμη : «Αὐγουστος ἐπάτησε, ἡ ἄκρη τοῦ χειμῶνα», «Ἀπὸ Μαρτιοῦ πουκάμισο κι ἀπ' Αὐγουστο σεγκούνα».

6. Οἱ δυὸ αὐτοὶ μῆνες εἶναι μεταβατικοὶ σὲ νέες ἐποχές.

8. Τὶς ἐποχὲς περίπου αὐτὲς (στὶς 6 Αὐγούστου εἶναι ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρα καὶ στὶς 14 Σεπτεμβρίου, τοῦ Σταυροῦ) φεύγουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (τὴν Ἠπειρο ἰδίως) τ' ἀποδημητικὰ αὐτὰ πουλιά.

10. Ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὸ χιόνι. Ἀνάλογο εἶναι τὸ γνωμικὸ : «Ἄν τ' Ἀγιοῦ Φιλίππου λείπω, τ' Ἄγια τῶν Ἁγῶ δὲ λείπω», δηλ. ὡς τὰ Εἰσόδια (21 Νοεμβρίου) θὰ ἔρθῃ ἐξάπαντος ἡ βαρυχειμωνιά. Σημείωσε καί : «Τὸ χιόνι τοῦ Δεκεμβριοῦ, χρυσάφι τοῦ καλοκαιριοῦ».

11. Γίνεται πρόβλεψη τοῦ καιροῦ ἀπὸ τὰ σύννεφα.

Ἄλλα καιρικά γνωμικὰ εἶναι : «Ὁ ἥλιος τοῦ Μαγιοῦ, τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι», (τότε δηλ. εἶναι τ' ἄστρα αὐτὰ πολὺ καθαρά, χωρὶς συννεφιά), «Τοῦ ἡλίου κύκλος ἄνεμος, τοῦ φεγγαριοῦ χειμῶνας».

Β) 1. Μέσα Ὀκτωβρίου εἶναι ἡ ἐποχὴ πού σπέρνουν τὰ κουκιά.

3. Εἶναι πιά μὲ τὸ παραπάνω ἀργὰ γιὰ νὰ ὀργώσῃ κανεὶς καὶ νὰ σπείρῃ τὸν Ἰανουάριο. Αὐτὸ γίνεται τὸ φθινόπωρο καὶ γιὰ τὰ ὄψιμα (τ' ἀραποσίτια) τὴν ἄνοιξη : Μάρτη καὶ Ἀπρίλη. Σημείωσε καὶ τὸ «Ὅποιος σπέρνει τὸν Ὀχτώβρη, ἔχει τρεῖς σωροὺς στ' ἁλώνι». Σχετικὸ εἶναι καὶ τὸ γνωμικὸ : «Ἡ πούλια βασιλεύοντας κι ὁ γεωργὸς ἀποσπέρνοντας». Ὅταν βασιλεύῃ ἡ πούλια, στὴ μέση Νοεμβρίου, πρέπει νὰ ἔχῃ τελειώσει ἡ σπορά, γιατί τότε πιά ἀρχίζουν οἱ βροχὲς καὶ ἡ βαρυχειμωνιά. (Πβ. καὶ τὸ «Ἀι-Μηνᾶς ἐμήνυσε πούλια μὴν ξημερώσῃ»). Στὴν Αἰτωλία λένε : «Τ' Ἀι-Πλάτανου (Πλάτωνα, στὶς 18 Νοεμβρίου) διαβαίνοντα καὶ ἡ πούλια βασιλεύοντα». Ἀνάλογο εἶναι καὶ τοῦ Ἡσιόδου («Ἐργ. 383) τό :

Πληριάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
ἄρχεσθ' ἀμήτου, ἀρότοιο δὲ δυσομενάων.

Τὸ Γενάρη γίνονται πιά ἄλλες δουλειές: «Γενάρη μήνα κλάδευε, φεγγάρι μὴν ξετάζης».

6. Ἡ βροχὴ εἶναι ἀπαραίτητη στὴ γεωργία, μὰ στὸν καιρὸ της, ὄχι πιά καὶ τὸν Ἰούλιο, πού μόνο ζημιὰ φέρνει τότε.

8. Ὁ Αὐγούστος εἶναι ὁ εὐτυχισμένος μήνας γιὰ τὸν ἀργότη μὲ τὴν πλούσια συγκομιδὴ τῶν καρπῶν του. Εἶναι ὁ μήνας τῆς ξεκούρασης.

9. Τὸ ἀμπέλι βαστᾷ ὡς δεκαπέντε χρόνια μόνο, ἢ συκιά περισσότερο, ἢ ἐλιά πάρα πολλά, καὶ παράγει μόνο ὕστερ' ἀπὸ χρόνια. (Στὴν Ἱερά ὁδὸ τῆς Ἀθήνας, πρὸς τὴν ἀρχὴ της, βρῖσκεται ὁ κορμὸς παμπάλαιης ἐλιάς, πολλῶν ἐκατοντάδων χρόνων). Ἔτσι γιὰ νὰ ὠφεληθῆ κανεὶς ἀπὸ τὰ παραπάνω φυτὰ πρέπει νὰ φυτέψῃ ὁ ἴδιος τὸ ἀμπέλι του, τὴ συκιά νὰ τὴν ἔχη φυτεμένη ὁ πατέρας του, καὶ τὴν ἐλιά ὁ παππούς του.

10. Στὸ τέλος τῆς σπορᾶς λέει ὁ γεωργὸς ἀνασκοπώντας πῶς χρησιμοποίησε τὸ σιτάρι τῆς χρονιάς: ἓνα τρίτο τὸ ἔχω φαγωμένο, ἄλλο τρίτο τὸ ἔσπειρα καὶ μὲ ὅσο ἀπομένει θὰ περάσω ὡς τὴν ἄλλη σοδειά. Τὸ γνωμικὸ χρησιμεύει γιὰ ὁδηγὸς στοὺς χωρικοὺς, πού στὰ Εἰσόδια τῆς Παναγίας (21 Νοεμβρίου)—τῆς Πολυσπορίτισσας ἢ τῆς Μισοσπορίτισσας—ἔχουν νὰ χωρίσουν σὲ τρία τὴ συγκομιδὴ τους: αὐτὸ πού ἔχουν ἤδη φαγωμένο, αὐτὸ πού εἶναι γιὰ σπορὰ καὶ αὐτὸ πού τοὺς μένει γιὰ νὰ περάσουν.

11. Τὸ καλάμι μεγαλώνει στὴν ἀρχὴ πάρα πολὺ ἀργά, ἔπειτα ὅμως ξεπετιέται γρήγορα.

12. Ἡ καλὴ βροχὴ στὴν ὥρα της φέρνει ἀφθονοθερισμό, ἐνῶ ἀργότερα θὰ φέρῃ καταστροφὴ στὴν παραγωγή.

14. Τὸ ἴδιο λέει καὶ τὸ γνωμικὸ: «Μάης ἄβροχος, τρυγητὸς χαρούμενος».

15. Ἀνάλογο εἶναι καὶ τὸ «Τῆς Ἀγίας Μαρίας σύκο, τ' Ἀγίου Λιὸς σταφύλι καὶ τ' Ἀι-Παντελεήμονα καλάθι καὶ μαντίλι», «Τ' Ἀι-Λιά, στούμπα λιὰ».

Γ) 1. Μὲ πρῖμο ἀέρα ἀρμενίζει τὸ καράβι γοργά.

2. Μὲ τὸ ἀπόγειο (ἢ ἀπόγι), πού φυσᾷ ἀπὸ τὴ στεριά πρῶι καὶ βράδυ, εἶναι εὐκόλο γιὰ κάθε καράβι νὰ ξεκινήσῃ.

3. Ταξιδεύεις καλὰ μὰ καὶ εὐκολώτερα μὲ βοριά παλιό, πού ἀρχίζει νὰ ξεθυμαίνῃ, καὶ μὲ νοτιά καινούριο, πού θὰ πέσῃ τότε ὁ ἄνεμος. (Κατ' ἄλλη ἐμπειρία ὁ παλιὸς βοριάς στρώνει καὶ εἶναι καλοτάξιδος, ἐνῶ ὁ νοτιάς εἶναι ἄστατος καὶ γι' αὐτὸ πρέπει μόνο ὅταν ἀρχίξῃ νὰ ταξιδεύῃ ὁ θαλασσινός).

4. Τὰ ταξίδια τῶν θαλασσινῶν ἀρχίζουν μὲ τὰ Φῶτα, ἀφοῦ ἄγιαστοῦν τὰ νερά, καὶ τελειώνουν τὸ φθινόπωρο μὲ τὴν Ὑψωση τοῦ Σταυροῦ.

Ἄλλα ναυτικὰ γνωμικὰ εἶναι: «Στ' Ἀπριλιοῦ τις δεκοχτὼ ἔχε τὸ μάτι σ' ἀνοιχτό», «Οἱ κόρφου καὶ τὰ πέλαγα μοιράζου (δηλ. κόβουν) τὸν ἀγέρα, (ἀντίθετα μὲ τ' ἀρρωτήρια, ὅπου αὐτὸς δυναμώνει).

Δ) 1. Ἀπὸ τὶς 9 Δεκεμβρίου (παλιὸ ἡμερολόγιο) ἀρχίζει νὰ μεγαλώνη ἡ μέρα (λιτορόπι, οἱ τροπές).

2. Ὅριζονται οἱ μέρες τῆς ἀργίας γιὰ τὶς μεγάλες δεσποτικὲς γιορτές.

3. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἰσημερίας, 21 Μαρτίου καὶ 23 Σεπτεμβρίου.

4. Ἡ Κουφή ἐβδομάδα, ἡ ἕκτη τῆς Μεγάλης Σαρακοστής, κλείνει μὲ τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα.

7. Τὸ καλοκαίρι—πρόκειται γιὰ τὶς λατινικὲς ὀνομασίες τῶν μηνῶν—μὲ τὶς ζέστες δὲ σηκώνομε τόσο εὐκόλα τὸ κρασί ἀνέρωτο, (εἶναι ὁμως καὶ λιγοστὸ τότε!). Ἐνάλογο εἶναι καὶ τὸ «Τὸ Μάη πίνει τὸ κρασί, τὸ Θεριστὴ τὸ ξίδι, τὸν Ἄλωνάρη τὸ κρασί, νὰ δῆς τὸ παλικάρι». Σχετικὸ μὲ τὸ κρασί εἶναι καὶ τὸ γνωμικόν: «Τὰ πρωτοβρόχια πιάσανε, τὰ νιὰ κρασιά μεθάνε». Ἐνοίγονται αὐτὰ στὴν Πελοπόννησο τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἢ στὶς 3 Νοεμβρίου.

ΜΑΘΗΜΑ 60.¹

1. γερατεία	7. δουλειά	13. φτώχεια
2. ξύλο ἀπεικῆτο	8. παλιὸ—λήσμονῆσης	14. νοῦ—γνώση
3. ποδάρια	9. ἀγγόνια	15. μουλάρι—γαϊδούρι—ἄ-
λογο
4. λέγε λίγα	10. σπῆτι	16. γιατροῦς
5. γιατρό	11. ποιὸς εἶσαι	17. κυρὰ
6. πέντε καὶ σὸ χέρι	12. τὴν ἀλήθεια	
1. Ρούμελι—Μοριάς. — 2. Πόλη. — 3. Δεκάξι. — 4. πάρω—Τῆγο. — 5. Κρη-
τικοί. (Φαίνεται πὼς τὸ γνωμικὸ ὑπονοεῖ τὴν παλικαριά τῶν Κρητικῶν).

ΜΑΘΗΜΑ 61.

1. Τρελός	13. Εὐγλωττος	24. Φιλάργυρος
2. Κρυφός	14. Γλωσσός, ἀθάλας	25. Ευπνός
3. Ἄστερος (ὄχι σοβαρός)	15. Ἄγνωστος	26. Ἀνήσυχος
4. Παμπόνηρος	16. Διαφορετικὰ	27. Τυχερός
5. Ἄμελιχτος	17. Τερατολόγος	28. Ἀχόρταστος, ἀπατεώ-
νας
6. Ἦσυχος	18. Δυσκολοπερίγραπτο,
ἐξαίρετικὸ	29. Παμπόνηρος
7. Τετραπέρατος, φιλάρ-
γυρος	19. Χαῖθαμένος	30. Ἀδέξιος, κουτός
8. Δυνατός (μ' ἐπιρροή)	20. Ναζιάρης, ταμπέλης	31. Ἀδύνατο (πράμα)
9. Αὐτονόητο	21. Ντροπιασμένος, μαζε-
μένος	32. Δύσκολος, μεμφίμοι-
ρος. ²
10. Κακόκεφος	22. Φιλάργυρος	
11. Πολυφάγος	23. Ψεύτης, τερατολόγος	
12. Ἀνακόλουθος		

1. Στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ πρέπει νὰ προστεθοῦν ἀποσιωπητικὰ στὸ τέ-
λος τοῦ ἀρ. 12.

2. Ὁ ἀριθ. 33 στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ μπῆκε κατὰ λάθος (ὑπάρχει ἤδη
ὡς ἀρ. 18).

B

ΜΑΘΗΜΑ 62.

1. "Οποιοι δουλεύει, δὲ φοβᾶται οὔτε φτώχεια οὔτε κακομοιριά.
- 2-3. Βγαίνουν ζημιωμένοι ὅσοι λείπουν ἀπὸ μοιρασιά· ἀδιαφοροῦμε γιὰ ὅσους βλέπομε σπάνια.
4. Γιὰ ὅσους πᾶνε ἀπὸ κακοῦ σὲ χειρότερα.
5. Γιὰ ἀνίκανους καὶ κατώτερους, πού τὰ ἔβαλαν μὲ πῖο ἄξιους.
6. Γιὰ ἐκείνους πού δὲν προσέχουν τὰ πράματά τους.
7. Ὁ ἀδύνατος δύσκολα τὰ βγάζει πέρα μὲ τὸ δυνατό, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχη τὸ δίκιο μαζί του.
8. Γιὰ ὅσους ἐπιμένουν στὸ σκοπό τους ἐνῶ τὰ πράματα γύρω εἶναι ἀνάποδα.
9. Τὰ πλούτη δὲ φτιάνουν τὸν ἄνθρωπο.
10. Τὰ περιστατικά ξεσποῦν πολλές φορές ἄλλου ἀπὸ ἐκεῖ πού περιμένομε ἢ γιὰ ἄλλες αἰτίες.
11. Καθένας προσέχει ἐκεῖ πού βρίσκεται τὸ ἐνδιαφέρον του.
12. Γιὰ ὅσους κρίνουν τὰ πράματα κατὰ τὸ δικό τους συμφέρον.
13. Καλὴ εἶναι καὶ ἡ διασκέδαση, μὰ νὰ μὴν παραμελοῦμε καὶ τὴ δουλειά μας.
14. Γιὰ ἓναν πού ξέρει τί κάνει.
15. Πρέπει νὰ περιμένομε νὰ δοῦμε πῶς θὰ τελειώση ἡ δουλειά.
16. Δύσκολο ν' ἀφήση ὁ ἄνθρωπος παλιὲς συνήθειες.
17. Γιὰ ὅποιον ματαιοπονεῖ γιὰ ὅποιον δειχέται πρόθυμος νὰ φανῇ χρησίμος, μὰ πού εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ βοήθεια ἢ πού ὑπόσχεται ἀπραγματοποιήτα.
18. Ὁ νοικοκύρης εἶναι ἐλεύθερος νὰ κἀνῃ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει.
19. Γιὰ ἓναν πού ἔχει στενὴ καὶ περιορισμένη ἀντίληψη.
20. Λέγεται γιὰ ἀδιάκριτο.
21. Τὸ κακὸ μπορεῖ νὰ μεγαλώση ὅταν τὸ βοηθῇ ἡ περίστασις.
22. Λέγεται γιὰ ἓναν πού φροντίζει τὰ ξένα καὶ δὲ νοιάζεται τὰ δικά του.
23. Ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἀγαθόν.
24. Γιὰ τὴ μοιρολατρία.
25. Καθένας εἶναι δεμένος μὲ τὸ ἐπάγγελμά του, μὲ τὴ μοῖρα του.
26. Γιὰ τὴν ἀχορτασιά.

ΜΑΘΗΜΑ 63.

1. βονὰ	8. ἀργαλειὸς	15. Κάλεσέ του στὸ γάμο σου
2. ἀδειανὸ	9. σκαλίζει	16. Μ' ὅποιον δάσκαλο καθίσης
3. μυαλὰ	10. γάιδαρο	17. Ὁποῖος ἀνοίγει τὸ λάκκο τοῦ ἄλλου
4. γνωστικοὶ—μποροῦν—σηκῶσουν	11. ψωμί	18. Ἀφήσαμε τὸ γάμο
5. τὸ λυγρῶρι—ἡ νύχτα	12. Ἀέρας	19. Δυὸ γάιδαροι μαλώνανε
6. ἀυλάκι	13. Ἄλλου γεννοῦν οἱ κότες	20. Τῆς νύχτας τὴ δουλειά
7. Πόλη	14. Κάθε πράμα στὸν καιρὸ του	

ΜΑΘΗΜΑ 64.

α) Τί γυρεύει ἡ ἄλεπού στὸ παζάρι;—Ἡ ἄλεπού μ' ἀκριδὲς δὲ χορταίνει.—Ἡ ἄλεπού ἑκατὸ χρονῶ καὶ τ' ἄλεπουδέλια ἑκατὸ δέκα.

β) Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.—Ἡ δουλειὰ ντροπὴ δὲν ἔχει.—Ἡ πολλὴ δουλειὰ τρώει τὸν ἀφέντη της.—Ράβε, ξήλωνε, δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ λείπει.—Τῆς νύχτας τὴ δουλειὰ τὴ βλέπει ἢ μέρα καὶ γελά.

γ) Ἄζωστος τρέχει ὁ γείτονας κι ὁ συγγενὴς ζωσμένος (γιὰ νὰ βοηθήσει).—Ἡ κακὴ γειτόνισσα, καλὴ νοικοκυρά.—Θεὸς καὶ γείτονας δὲ λαθεύουν.—Ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὸ γείτονα δὲν μπορεῖς νὰ φυλαχτῆς.—Κι ὁ φτωχὸς ὁ γείτονας γιὰ φωτιά χρειάζεται.

δ) Κάλλιο ἓνας φίλος παρὰ χίλια γρόσια.—Ἀγάπα τον τὸ φίλο σου μὲ τὰ ἐλαττώματά του.—Ἄν καινούριο φίλο πιάσης, τὸν παλιὸ μὴν τὸν ξεχάσης.

ε) Ἡ ἀλήθεια δὲν κρύβεται.—Ἡ ἀλήθεια βασιλεύει καὶ τὸ ψέμα ψύγεται.—Ἀπὸ λωλὸ καὶ ἀπὸ μωρὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια.—Ἡ ἀλήθεια εἶναι μιά.—Ἡ ἀλήθεια εἶναι τοῦ Θεοῦ.

ΜΑΘΗΜΑ 65.

Τόσο ἄφθονες εἶναι οἱ παραλλαγές πού παρουσιάζουν οἱ παροιμίες, ὥστε δὲ θὰ δυσκολευτοῦν νὰ βροῦν ἀπὸ αὐτὲς καὶ τὰ παιδιὰ τῶν ἀσικῶν κέντρων. Μποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε δύο εἰδῶν παραλλαγές, ἑκείνες, πού μὲ μία δὴ λέξεις πού παραλλάζουν φυλάγουν ἐντελῶς τὸ ἴδιο νόημα, καὶ ἑκείνες πού δείχνουν κάποια διαφορὰ σ' αὐτό. Στὸ πρῶτο εἶδος συναλλάσσονται λέξεις ταυτόσημες (*κοκόροι - πτεινοὶ*) ἢ πού διαφέρουν μόνο στὴ φωνητικὴ τους μορφή (*πρινάρια - πουρνάρια*) ἢ τὸν τύπο τους (*ποδάρια - πόδια*). Στὸ δεύτερο εἶδος ἀνήκουν παραλλαγές καθὼς «Ὁλοι κλαῖνε τὸν πόνο τους (τὸ χάλι τους) κι ὁ μυλωνὰς τ' αὐλάκι», «Ὁ κόσμος τὸ χεὶ βούκινο (τούμπαρο) κι ἔμεις κρυφὸ καμάρι».

Μποροῦμε ἀκόμη νὰ ξεχωρίσωμε—στὶς ἀνώτερες τάξεις—παραλλαγές γεννημένες ἀνάμεσα σὲ λέξεις κοινές, κοινὴ καὶ ἰδιωματικὴ ἢ καὶ τὶς δύο ἰδιωματικές.

ΜΑΘΗΜΑ 66.

1. Παλιὰ σχετικὰ παροιμιακὴ φράση¹, πού ἴσως ἀναφέρεται στὸν καβαλάριο κύρ Ἰωάννη Κουτρούλη. Εἶχε παντρευτῆ μὲ γιορτὲς μεγάλες στὰ 1394 ἀφοῦ πῆρε διαζύγιο ἀπὸ τὴν πρώτη του γυναῖκα ὕστερ' ἀπὸ προσπάθειες δεκα

1. Τὰ ὄρια ἀνάμεσα στὶς παροιμίες καὶ τὶς παροιμιακῆς φράσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ λογοτεχνία δὲν ξεχωρίζονται ἐντελῶς. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις πρόκειται γιὰ κάτι πού ἔγινε παροιμιακό. Ὅταν εἶναι λόγος γιὰ ρῆση εἰπωμένη ἀπὸ ἱστορικὸ πρόσωπο ἢ γιὰ μνεῖα ρητὴ σὲ κείμενο λογοτεχνικὸ τότε ἔχομε τὴ δεύτερη περίπτωση (βλ. «Κρατικὴ Γραμματικὴ» σ. 199, καὶ «Παροιμιαικῆς φράσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ λογοτεχνία», Εἰσαγωγή).

εφτά χρόνων¹. «Τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος» ἐπιγράφεται καὶ κωμωδία τοῦ Ἀλέξ. Ραγκαβῆ (1845).

2. Ὄταν ὁ Λάμπρος Κατσώνης, νικητὴς ὡς τότε, νικήθηκε ἀπὸ τὸν ἐχθρικό στόλο κοντὰ στὴν Ἄντρο τὴν ἀνοίξη τοῦ 1790, γεννήθηκε ἡ φράση αὐτὴ ἀνάμεσα στοὺς γύρω νησιῶτες, ποὺ τὴν εἶπαν μὲ κάποια χαιρεκακία γιὰ τίς φορολογίες ποὺ τοὺς ζητοῦσε.

3. Ἀφορμὴ στὴν παροιμιακὴ αὐτὴ φράση ἔδωσε κάποιο ἱστορικό περιστατικό ποὺ μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε μύθος μὲ ποικίλες μορφές. Ἀναφέρεται σ' ἓναν ἐπίσκοπο τοῦ Δαμαλά (ἀρχ. Τροιζήνας) ἢ ἐπισκοπὴ Δαμαλῶν καταργήθηκε λίγο ὕστερ' ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα καὶ συγχωνεύθηκε μὲ τὴν ἐπισκοπὴ Ἄργους), ποὺ κατὰ τὴν παράδοση δὲν τοῦ ἄρρεσε ἓνα δῶρο ποὺ τοῦ εἶχαν κάμει ἀπὸ μικρὰ ψάρια καὶ βγήκε γιὰ νὰ ψαρέψη μεγαλύτερα, ἀλλὰ αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ κουρσάρους Μπαρμπερίνους καὶ ὑποχρεώθηκε ν' ἀλέθῃ σιτᾶρι καὶ νὰ νανουρίζῃ ἓνα μωρό. Τὰ περιστατικά αὐτὰ ὑπαινίσσονται οἱ στίχοι: «Πίσκοπε τοῦ Δαμαλά, | δίχως νοῦ, δίχως μυαλά, | τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, | τὰ μεγάλα γύρευες, | τράβα τὸ χερόμυλο, | κούνα τ' ἀραπόπουλο».—Οἱ δυὸ στίχοι λέγονται μὲ τὸ νόημα τους. Πβλ. Π ο λ ί τ η, Παροιμ. τ. Δ' σ. 259, καὶ Κ ο υ κ ο υ λ ῆ Λαογραφία τ. 2 (1910) σ. 548, τ. 3 (1911) σ. 274.

4. Ὄταν ὁ Νικηταρᾶς Σταματελόπουλος χάρισε στὸ συμπολεμιστὴ τοῦ Κολοκοτρώνη Τσοπανάκο, ἀκόλουθό του στὴν Ἐπανάσταση, ἓνα πολεμικὸ ἄλογο, ὁ Τσοπανάκος, ποὺ δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τὸ τρέφῃ, τὸν εὐχαρίστησε ἔμμετρα, ἐξηγώντας ὅτι «Τὸ δῶρο σου, Νικηταρᾶ, | εἰν' ἄλογο χωρὶς οὐρά. | Ἡ μοῦ στέλνεις τὸ κριθάρι | ἢ σοῦ στέλνω τὸ τομάρι».—Τὸ λέμε κάποτε γιὰ νὰ ἐξηγήσωμε σὲ δωρητὴ πὸς τὸ δῶρο του χρειάζεται νὰ συμπληρωθῇ (βλ. Π ο λ ί τ η, Παροιμίες Δ' σ. 622).

5. Λένε πὼς τὸ εἶπε ὁ Κολοκοτρώνης στὸ Νικηταρᾶ—κατ' ἄλλους ὁ Νικηταρᾶς στὴ γυναῖκα του—ποὺ τὸν συμβούλευε νὰ ταξίδεψε στὸ ἐξωτερικό, ὅπου τὸν εἶχαν καλέσει φιλέλληνες.—Λέγεται εἰρωνικά γιὰ ὀνομαστοὺς ἀνθρώπους κατώτερους ἀπὸ τὴ φήμη τους. (βλ. Π ο λ ί τ η, Παροιμίες Γ' σ. 159).

ΜΑΘΗΜΑ 67.

Α) 1. Σὲ τοῦτον τὸν κόσμο ὁ καθένας μὲ τὸν καιρὸ του.—Δώδεκα Ἀπόστολοι ἦταν, ὁ καθένας μὲ τὸν πόνο του.—Ὅλοι κλαῖν τὸν πόνο τους καὶ ὁ μυλωνὰς τ' αὐλάκι.

2. Ἀγαπάει ὁ Θεὸς τὸν κλέφτη, μ' ἀγαπάει καὶ τὸ νοικοκύρη.—Μιὰ τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη, τρεῖς καὶ τὴν κακὴ του μέρα.—Ὁ κλέφτης καὶ ὁ ψεύτης τὸν πρῶτο χρόνο χαιρόνται.

2. Ὁ Φ. Κουκουλῆς ποὺ εἶχε ὑποστηρίξει τὴ γνώμη αὐτὴ στὴ Λαογραφία 2 (1911) σ. 254 νομίζει τώρα πὼς ἡ φράση γεννήθηκε ἀπὸ τοὺς διαπομπευόμενους γιὰ τιμωρία στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, ποὺ τοὺς περιφέρονταν κουρσάροις, *κουτρούληδες*, καβάλα ἀνάποδα σὲ γάιδαρο, στοὺς δρόμους, ἔτσι ποὺ γινόταν, μὲ τὸν κόσμον ποὺ ἀκολουθοῦσε, «τοῦ κουτρούλη τὸ πανηγύρι» (Ἑλλην. Δημιουργία 1 (1948) σ. 525).

3. Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρι.—Κάλλιο τὸ καθημερινὸ αὐγὸ παρά τὴν αὐριανὴν κότα.—Κάλλιο σήμερα ἐν' αὐγὸ παρά τὴν αὐριανὴν κότα.—Δῶσε μου σήμερα, κι αὐριο βλέπουμε.—Κάλλιο τὸ σημερινὸ ψωμί παρά τὴν αὐριανὴν πίτα.—'Ασ' τὰ σφογγάτα γι' αὐριο, ψωμί νὰ βροῦμε ἀπόψε.

4. Νὰ φωνάξῃ ὁ βοσκὸς τὸ λύκο, νὰ φωνάξῃ κι ὁ καρβουνιάρης!—Νὰ κλαίνε οἱ ἀξύμωτοι, νὰ κλαῖν κι οἱ ζυμωμένοι!

5. "Άλλοι βγάξουν τὸ λαγὸ ἀπὸ τὸ ρουμάνι κι ἄλλοι τόνε τρώγουνε.—"Άλλοι σκάφτουν κι κλαδεύουν κι ἄλλοι πίνουν κι μεθοῦν.—"Άλλοι σπέρνουν κι θερίζουν κι ἄλλοι τρῶν κι μακαρίζουν.—"Άλλοι χάσκουν κι ἄλλοι καταπίνουν.—"Άλλος ἔχασκε κι ἄλλος ἐματάλαβε.—"Άλλος βαστοῦσε τὴν κοφίνα κι ἄλλος ἔτρωγε τὰ σιμίτια.

6. "Έλα, παππού μου, νὰ σοῦ δείξω τ' ἀμπελοχώραφά σου.—"Ορμηνεύει τὸ πουλί τὴν κότα.—Μαθαίνει τὴν κυρά του νὰ γνέθῃ.

Β) 1. "Η στραβὸς εἶν' ὁ ἀργαλειὸς ἢ φταίγουν τὰ μιτάρια.

2. "Έδῶ καράβια χάνονται κι ἐσύ, βαρκούλα μου, ποῦ πᾶς; —"Ο κόσμος ποντίζεται κι ἡ γριά ξεροχενίζεται.

3. Πῆγε γιὰ μαλλὶ καὶ βγήκε κουρεμένος.—"Επήγαμε νὰ πιάσωμε καὶ μᾶς ἔτσακώσανε.

4. "Άλλος ἔχει τ' ὄνομα κι ἄλλος ἔχει τὴ χάρη.—"Ο λύκος ἔχει τ' ὄνομα κι ἡ ἀλεπού τὴ χάρη.—"Ο Μάης ἔχει τ' ὄνομα κι ὁ Ἀπρίλης τὰ λουλούδια.

5. «Γειά σου (ἢ : Καλημέρα), Γιάννη». - «Κουκιά σπέρνω».—Πάρ' τόνε στὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῆ καὶ τοῦ χρόνου. (Γιὰ ὅσους μιλοῦν ἀσυνάρτητα).

6. Πές μου με ποῖονε κάθισαι γιὰ νὰ σοῦ πῶ τὴν σοῦ εἶναι.—Πές μου ποῖα εἶν' ἡ συντροφιά σου, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀνθρωπιά σου.

7. "Εγὼ τὸ λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.—"Εγὼ κρατῶ τὸν κοῦκο μου κι ὁ κοῦκος τὴν οὐρά του. (Λέγεται ὅταν ἓνας προστάξῃ ἀδικαιολόγητα ἄλλον νὰ κάμῃ κάτι ποῦ ἔχει νὰ τὸ κάμῃ ὁ ἴδιος).

8. Τὸ σκονὶνὶ μονὸ δὲ φτάνει, διπλὸ φτάνει καὶ περισσεύει.

ΜΑΘΗΜΑ 68.

Α) 1. "Οχι Γιάννης μόνο Γιαννάκης!—Τί μπαρμπα-Γιάννη, τί Γιάννη-μπάρμπα!—"Οχι κρασί μὲ νερὸ παρά νερὸ μὲ κρασί!—"Οχι κότα παρά κοτοπούλι!—Δὲν εἶν' αὐγὸ μόν' ἢ κότα τὸ 'καμε!—"Οχι ρούφα κι ἄρμεγε, μόν' ἄρμεγε καὶ ρούφα!

2. Κύλησε ὁ τέντζερης καὶ βρῆκε τὸ καπάκι.—"Αγάπα ἡ Μάρω τὸ χορὸ, ἦβρε κι ἄντρα χορευτή.—"Ηβρε ὁ γύφτος τὴ γενιά του κι ἀναγάλλιασ' ἢ καρδιά του.

3. "Όπου λαλοῦν πολλοὶ κοκόροι ἀργεὶ νὰ ξεμερώση.—Οἱ πολλοὶ καρaboκυραῖοι χαλοῦν τὸ καράβι.— Τὰ πολλὰ χέρια πνίγουν τὰ κουκιά.— Πολλοὶ ἄρχοντες χαλοῦν τὴν πόλη.—Οἱ πολλὲς μαμές πνίγουν τὸ παιδί.

4. "Αν καθίσης με στραβό, ὡς τὸ βράδυ ἀλληθωρίζεις.—Μ' ὅποιο δάσκαλο καθίσης, τέτοια γράμματα θὰ μάθης.—"Αν γειτονέψης με κουτσό, θὰ μάθης νὰ κουτσαίνης.

Β) 1. "Εμπρός γκρεμὸς καὶ πίσω θάλασσα (ἤ: λύκος).—"Εμπρός βαθὺ καὶ πίσω ρέμα.—Κι ἂν στρέψω πίσω ντρέπομαι, κι ἂν πάω μπρός φοβᾶμαι.—Καὶ μπρός καπνὸς καὶ πίσω στάχτη.—"Ανάμεσα σφυρὶ κι ἄμῶνι.

2. "Απὸ πέτρα σὲ λιθάει.—"Απὸ τὴ φωτιά στα κάρβουνα.—"Απὸ τὸ διάβολο στὸν τρίβολο (κυρ. ζιζάνιο τῶν ἀγρῶν, κολλιτσιδα).—"Απὸ ἓνα κακὸ σὲ ἄλλο χειρότερο.—"Απὸ τὸ κακὸ στὸ χεῖρο ("Ηπειρος).

3. Καὶ τὸ ψωμί σωστὸ καὶ ὁ σκύλος χορτασμένος.—Καὶ τὸ λύκο χορτάτο καὶ τὸ κοπάδι ἀκέραιο.—Καὶ τὴν κοιλιὰ γεμάτη καὶ τὴν προβάτα ἀκέρια.

4. Τὰ λέει τοῦ παραθυριοῦ γιὰ νὰ τ' ἀκούη ἢ πόρτα.—Χτυπάει τὸ σάμαρι ν' ἀκούση τὸ γαϊδούρι.—Γιὰ σὲ τὰ λέω, πεθερά, γιὰ νὰ τ' ἀκούη ἢ νύφη.

5. Εἶπε ὁ γάιδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλαι.—Εἶπε τὸ βόδι τὸν πετεινὸ χεῖλαι.

6. "Εμαθὲς με, πέρασά σε.—Θρέψε τὸν κόρακα γιὰ νὰ σοῦ βγάλῃ τὸ μάτι.—"Εμαθα καὶ μπαμπιπερεύω, φάσκελα στὸ μάστορά μου.

7. Μαθημένα εἶν' τὰ βουνά, νὰ βρέχουν νὰ χιονίζουν.—Μαθημένα τὰ βουνά ἀπὸ χιόνια.—Μαθημένο εἶναι τ' ἄρνι νὰ κουρεύεται, νὰ ζῆ.—"Ο βρεμμένος τὴ βροχὴ δὲ φοβάται.

8. Δυὸ ποδάκια δὲ χωροῦν σ' ἓνα παπούτσι.—Δυὸ κεφάλαι σὲ μιὰ σκούφια δὲ χωροῦν. (Γιὰ δυὸ δουλειεὶς ποῦ δὲν μποροῦν νὰ γίνονται μαζί, ἢ γιὰ δυὸ ἀνθρώπους ποῦ δὲν μποροῦν νὰ συνεργαστοῦν ἐπειδὴ θέλουν καὶ οἱ δύο νὰ διευθύνουν).

ΜΑΘΗΜΑ 71.

Αα) 1. Δὲν καταλαβαίνει.—2. Τὸ παράκαμε.—3. "Εξαφανίστηκε.—4. Παρανοχλεῖ (παραέγινε ἐνοχλητικός).—5. "Ανακατώνεται.—6. Θυμῶ.—7. Μάλωσε.—8. Βασανίζεται.—9. "Υποφέρει μόνος του.—10. "Ετοιμάζεται.—11. Μάνιασε.

β) 1. Πολύ.—2. Καλὰ (ἀπ' τὴν καλὴ κι ἀπ' τὴν ἀνάποδη).—3. "Ασκημα.—4. Πέρα (γιὰ) πέρα.—5. Στὸ ἀπροχώρητο.—6. "Αρκετά.

Β) 1. Γιὰ τὸ τίποτε.—2. Τελείωσε. Μὴν περιμένῃς τίποτε πιὰ. "Αποτυχία.—3. Πολὺ μακρινὴ συγγένεια.—4. "Εμαθα, ξέρω πολλὰ σὲ βάρος σου, γιὰ λογαριασμό σου, (ἔχω νὰ σοῦ τὰ ψάλλω).—5. Κάνει σὰ νὰ μὴν ἤθελε.—6. Λέει στὸν καθένα τίς ἀλήθειες του. Δὲ συγχωρεῖ.—7. "Ανοησίες.—8. "Ο,τι γίνῃ ἄς γίνῃ.—9. "Ο ἕνας χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄλλο.—10. Τολμηρός, (ποῦ τολμᾷ χωρὶς νὰ λογαριάξῃ τοὺς κινδύνους).—11. Θὰ γίνουν μεγάλα (ἀφάνταστα) πράγματα.—12. "Αδικα περιμένεις.—13. Εἶναι ἀπελπισμένος, μετανιωμένος.—14. Νὰ γίνῃ ἔπος ἐπιθυμεις.—15. Τὸ πίστεψε καὶ τὸ περιμένει. Τὸ πῆρε γιὰ βέβαιο.—16. "Υπερτιμᾷ τὴ δύναμή του. Τὸ παραπῆρε ἀπάνω του.—17. "Ασήμαντη ἢ ζημιὰ.—18. Παραξήγηση. "Ο,τι καὶ νὰ κάμῃς σὲ παρεξηγοῦν. Διαβολή.—19. "Ασυνενοησία.—20. Τίποτε δὲν τοῦ ἄρεσει.

ΜΑΘΗΜΑ 72.

A) 1. Κάθεται σ' αναμμένα κάρβουνα.—Κάθεται στ' ἀγκάθια, σὰ καρφιά.—Τὸν τρώνε τὰ πόδια του.—Τὸν τρώει τὸ σκουλήκι.—Στέκει ὀρθὸς καὶ μὴ καθούμενος.

2. Βρῆκε τὸ καρφὶ τὴν τάβλα.—Ἦβρε ἡ τρύπα τὸ καρφὶ της.—Βρῆκε ὁ Φίλιππος τὸ Ναθαναήλ.—Ἐκύλησε ὁ τζέντζερης καὶ βρῆκε τὸ καπάκι.—Ἄν δὲν ταιριάζανε δὲ συμπεθεριάζανε.

3. Κατὰ φωνὴ κι ὁ γάιδαρος.—Στὴ χαρὰ κι ὁ χαρατζής.—Σύρε (δηλ. πές) (ἦ: πιάσε) ὄνομα νὰ βρῆς κορμὶ (ἦ: χωριό).

B) 1. Τὸ μήνα πού δὲν ἔχει Σάββατο.—Ὅταν δῶ τ' αὐτὶ μου.—Σὰν κάμη ὁ μύρμηγκας αὐγό.—Ὅταν ἀσπρίση ὁ κόρακας καὶ γίνῃ περιστέρι.—Ὅταν βγῆ ὁ ἥλιος ἀνάποδα (ἦ: ἀπὸ τὴ Δύση).—Ὅταν ἀνεβῆ ὁ γάιδαρος στὴν καρυδιά.

2. Κοπανίζει ἀέρα (στὸ γουδί).—Ἔκαμε μιὰ τρύπα στὸ νερό.—Γυρεύει ψύλλους στ' ἄχερα.—Δεματίζει αὐγά.—Βαρεὶ τοῦ ἡλίου πετριές.—Γυρεύει σὰ κατσάβραχα νερό.—Θέλει ν' ἀδειάση τὴ θάλασσα μὲ τὸ κουτάλι.

3. Ἄρες μάρες κουκουνάρες.—Ἀρρητα θέματα.—Ξύλα κούτσουρα, δαυλιὰ καμένα.—Ἄραφα ραμμένα, κουκιὰ μαγειρεμένα.—Ἀπὸ τὸ Καστελόριζο φαίνεται τὸ Σινώπι.

4. Κουφοῦ καμπάνα κι ἂν βροντᾶς, νεκρὸ κι ἂν θυμιατίζει, καὶ μεθυσμένο κι ἂν κερνᾶς, ὅλα χαμένα τὰ ἔχεις.—Κούρευε τ' αὐγό καὶ πάρε τὸ μαλλί του.—Ἄν γίνῃ, νὰ μοῦ τρυπήσης τὴ μύτη.—Τὸν ἀράπη νὰ λευκαίνης, τοῦ κουφοῦ νὰ τυμπανίζης, τοῦ τυφλοῦ νὰ δείχνης στράτα, εὐκαιρα τὸν κόπο χάνεις.—Τὸν ἀράπη ἂν σαπουνίζης, τὸ σαπουνὶ μόνον χάνεις.

5. Τὸ ἄσπρο κάνει μαῦρο.—Κάνει τὴ μύγα βόδι.—Βγάζει ἀπὸ ἀρσενικὸ γάιδαρο θηλυκὸ πουλάρι.—Μᾶς ἔκαμε τὸ τζιτζίκι ἀηδόνι.

Γ

ΜΑΘΗΜΑ 73.

A) Τί γυρεύει ἡ ἀλεπού στὸ παζάρι; — Χορταίνει ὁ Ἄδης κόκαλα; — Λεῖπει ὁ Μάρτης ἀπ' τὴ Σαρακοστή; — Πόθε νὰ πιάσης ἀχινὸ καὶ νὰ μὴ σ' ἀγκυλώση;

B) Πῶς πᾶνε, κόρακα, τὰ παιδιά σου; — Ὅσο πᾶνε μαυρίζουνε. Ἄκαμάτρα, βράσ' κουκιὰ.—Ἄς τὰ φάγωμε κι ὠμά. Πετάει ὁ γάιδαρος; — Πετάει. Πῶς πᾶν οἱ τυφλοὶ στὸν Ἄδη; — Σέρονοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Τί κάνεις, Γιάννη; — Κουκιὰ σπέρνω. Ποιὸς σοῦ ἔβγαλε τὸ μάτι; — Ὁ ἀδερφός μου.—Γι' αὐτὸ εἶναι βγαλμένο σύρριζα. Ἐπιασα τὸν κλέφτη.—Φέρ' τον ἐδῶ.—Δὲν ἔρχεται.—Ἀφ' τον.—Τὸν ἀφήνω' μὰ δὲ μ' ἀφήνει.

Γ) Ἄναβε τὸ λυχνάρι σου προτοῦ νὰ σέ βρῆ ἡ νύχτα.—Ἦβρες τραπέξι, κάθισε' ἦβρες ξυλιές, τραβήξου.—Δέκα μέτρα κι ἕνα κόψε.—Ράβε, ξήλωνε, δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ λείπη.—Δανείσου, καλοπλέρωσε, νὰ σοῦ ξαναδανείσουν.—Τὰ ἔχεις νὰ λάβης γύρευε, καὶ τὰ χρωστᾶς πλερώνεις.

Δ) Ἐδῶ σὲ θέλω, κάβουρα, νὰ πηδᾷς στὰ κάρβουνα.—Τί νὰ σοῦ πῶ, κρομμύδι μου; Κάθε χαψιὰ καὶ δάκρυ! — Δάσκαλε, ποῦ δίδασκες καὶ νόμο δὲν ἐκράτεις.—Ἦβρες φαί; φάε. Ἦβρες ξύλο; φύγε.—Βασίλη, τίμα τὸν παπὰ, καὶ σὺ, παπὰ, ἔχε γνώση.

ΜΑΘΗΜΑ 74.

Στὸ μάθημα (54) ἔχουν ἰαμβικὸ μέτρο οἱ παροιμίες ἀρ. 1, 4, 6, 14· 17, καὶ τροχαϊκὸ οἱ παροιμίες ἀρ. 10, 20.

Στὸ μάθημα (58) ἔχουν ἰαμβικὸ μέτρο οἱ παροιμίες ἀρ. 1, 7, 11, 13, 15, 21, 26, καὶ τροχαϊκὸ οἱ παροιμίες ἀρ. 3· 5, 10, 19, 22, 24, 25.

ΜΑΘΗΜΑ 75.

Στὸ μάθημα (58) ἔχουν ἰαμβικὸ μέτρο: 15σύλλ. οἱ παροιμίες ἀρ. 1, 11, 15, 21, 26 καὶ 8σύλλ. οἱ παροιμίες ἀρ. 7, 13 (διπλό).

Τροχαϊκὸ μέτρο ἔχουν: 8σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 3, 4, 5, 19, 22, 25. Ὁ ἀρ. 8 ἔχει 5 + 6 συλλαβές.

Στὸ μάθημα (62) ἔχουν ἰαμβικὸ μέτρο: 15σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 3, 10, 12, 19, 23, καὶ 8σύλλ. ὁ ἀρ. 26. Τροχαϊκὸ μέτρο ἔχουν: 8σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 5, 9, 14.

Ἰαμβοτροχαϊκὸ μέτρο: 8σύλλ. + 8σύλλ. ἔχει ὁ ἀρ. 2.

ΜΑΘΗΜΑ 76.

A. Ἰαμβικά.

15σύλλαβο: Ἀγάλια ἀγάλια γίνεται ἢ ἀγουρίδα μέλι.—Ὁ λύκος κι ἂν ἐγένε-
ρασε κι ἄλλαξε τὸ μαλλί του, | τὴ γνώμη του δὲν ἄλλαξε μηδὲ τὴν
κεφαλή του.

8σύλλαβο: Ἐδῶ καράβια χάνονται | κι ἐσύ, βαρκούλα μου, ποῦ πᾶς;—Ὅλο
τὸ βόδι φάγαμε | καὶ στὴν οὐρὰ ἀποστάσαμε.—Πίσω ἔχει ἢ ἀγλάδα
τὴν οὐρὰ.—Πῆρε ὁ στραβὸς κατήφορο.

5σύλλαβο: Ἐγέλασές με | μὰ ἔμαθά τα.

4σύλλαβο: Ἀκάθεστος | ἀκάθιστος.—Μικρὸ χωριὸ | πάντ' ἀγγαρειά.—Πολλὰ
μαλλιά, | λίγα μυαλά.

B. Τροχαϊκά.

12σύλλαβο: Παίνα τὰ βουνὰ κι ἀγόραζε τοὺς κάμπους.—Ὅσα φέρνει ἢ ὦρα
δὲν τὰ φέρνει ὁ χρόνος.

8σύλλαβο: Νὰ σοῦ δείξω ἐγὼ νὰ μάθης | πόσ' ἀπίδια βάζει ὁ σάκος.—Πέσε,
πίτα, νὰ σὲ φάω.—Κάθε τάμα τρεῖς ἡμέρες.—Μεροδοῦλι μεροφάι.

7σύλλαβο: Ρῶτα με νὰ σὲ ρωτῶ, | νὰ περνοῦμε τὸν καιρὸ.—Ἦρθε κι ἄλλος
ἀπ' τὴν Κῶ | καὶ γυρεύει μερδικό.—Ἀδικομαζώματα, | διαβολοσκορ-
πίσματα.

6σύλλαβο : Δούλευε νὰ ζήσης, | σπείρε νὰ θερίσης.—Στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα | ὅσο θέλεις βρόντα.

4σύλλαβο : Ἡ πραγματεία | θέλει μάτια.—Δουλεμένα | ζηλεμένα.—Ἐχεις γλώσσα; | ἔχεις γρόσα.—Κάθε τόπος | καὶ συνήθειο.—Τί εἶχες, Γιάννη; | Τί εἶχα πάντα.—Ἡθέλεις τα, | ἦπαθές τα.

Γ. Ἰαμβοτροχαϊκά.

8σύλλ.+7σ. : Τὸ λύκο τὸν κουρεύανε (δηλ.: πομπεύανε). | «Ποῦθε πᾶν τὰ πρόβατα;»
6σύλλ.+5σ. : Σκυλι ἀπὸ μαντρί | κι ἄνθρωπο ἀπὸ σόι.

Παρατήρηση : Γιὰ μερικές παροιμίες μπορεῖ τὴν πρώτη στιγμή ν' ἀπορήσωμε σὲ ποιοῦ ἀκριβῶς εἶδος μέτρου (ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν) πρέπει νὰ τις κατατάξωμε. Σ' αὐτὸ μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ :

α) Ἡ ὁμοιοκαταληξία, ποῦ ἐνδεχομένως παρουσιάζεται στὴ μέση καὶ στὸ τέλος τῆς παροιμίας μοιράζοντάς τιν σὲ δύο ἀκριβῶς ἴσα μέρη. «Ἡ πραγματεία θέλει μάτια», θὰ εἶχε, χωρὶς τὴν ὁμοιοκαταληξία (*ἄτια*), γιὰ μέτρο τὸ 8σύλλαβο τροχαϊκό.

β) Τὸ μέγεθος τοῦ στίχου, ποῦ κανονικὰ δὲν ξεπερνᾷ ὀρισμένον ἀριθμὸ συλλαβῶν· τίς δεκαπέντε τὸ ἰαμβικό, δώδεκα τὸ τροχαϊκό. Γι' αὐτὸ ἀνήκει στὸ 8σύλλ. (καὶ ὄχι στὸ 16σύλλ.) τὸ «Ἐδῶ καρᾶβια χάνονται | κι ἐσύ, βαρκοῦλα μου, ποῦ πᾶς;», καὶ στὸ 8σύλλ. τροχαϊκό (καὶ ὄχι στὸ 16σύλλ.) τὸ «Νὰ σοῦ δείξω γὼ νὰ μάθης | πόσ' ἀπίδια βάζει ὁ σάκος».

γ) Κάποτε μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὴν κατάταξιν καὶ κάποιοι παραλληλισμοὶ ἀνάμεσα στὰ δύο μέρη τῆς παροιμίας. Γι' αὐτὸ κατατάχτηκε (Βιβλ. Μαθητῆ) στὸν 6σύλλ. τροχαϊκό τὸ «Ὅσα φέρνει ἡ ὄρα | δὲν τὰ φέρνει ὁ χρόνος», ἐνῶ θὰ μπορούσε ἄλλιῶς νὰ λογαριασθῆ καὶ γιὰ 12σύλλαβο.

Παρατήρηση : Παρεκτὸς ἀπὸ τίς παροιμίες μὲ τὰ μέτρα ποῦ μνημονεύονται στὸ μάθ. (75), ὑπάρχουν σπανιότερα καὶ ἄλλες ἔμμετρες. Τὰ μέτρα τους δὲ συνηθίζονται στὴ λαϊκὴ ποίησιν καὶ εἶναι ζήτημα ἂν πρέπει νὰ λογαριαστοῦν πάγοι μετρικοί τύποι παροιμιῶν ἢ μόνο ρυθμικὸς λόγος. Ἔτσι ἔχομε :

Ἰαμβικά.

13σύλλαβο : Ἀγέρας νὰ φουᾶ, | κι ἀλέσματα ὅσα θέλεις.—Βασίλισσας παιδι καὶ ρήγισσας ἐγγόνι¹.

12σύλλαβο : Ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί.

11σύλλαβο : Τὸ μῆλο κάτω ἀπ' τὴ μηλιά θὰ πέση.—Ὁ τοῖχος ἔχει αὐτιά κι ὁ κόσμος μάτια.—Μὲ ξένα κόλλυβα δικὰ μας σχώρια.

7σύλλαβο : Φασούλι τὸ φασούλι | γεμίζει τὸ σακούλι.

Τροχαϊκά.

14σύλλαβο : Ὅλα τὰ στραβὰ ψωμιὰ | ἢ νύφη μας τὰ φτιάνει.

10σύλλαβο : Ἐχασε τ' αὐγά καὶ τὰ καλάθια.—Ὅπου γάιδaros κι αὐτὸς σαμάρι.
(5σύλλαβο : Ἡ παπὰς παπάς | ἢ ξευγάς ξευγάς.—Κάλλια στὸ κλαρι | παρὰ στὸ κλουβί.—Ἄπιαστα πουλιὰ | δέκα στὸν παρὰ).

1. Ἴσως νὰ εἶναι καλύτερο νὰ λογαριασθῆ τὸ μέτρο στὶς παροιμίες αὐτὲς γιὰ συνδυασμὸς 6σύλλ.+7σύλλ. ἀνάλογα καὶ σὲ ἄλλες.

Στὴν παροιμία «Κάλλιο γαῖδουρόδενε παρὰ γαῖδουρογύρευε» ἔχομε συνδυσασμὸ τροχαϊκοῦ Ἑσύλλ. μὲ λαμβικὸ Ἑσύλλ. Στὸ «Τῶν φρονιμῶν τὰ παιδιὰ πρὶν πεινάσουν μαγειρεῦν» ἔχομε τροχαϊκοὺς Ἑσύλλ.+Ἑσύλλ.

ΜΑΘΗΜΑ 77.¹

1. *Κύρης* (δηλ. *κύριος*) ὀνομάζεται σὲ πολλὰ μέρη ὁ πατέρας.
 2. *Βραδὺ* πρωτοειπώθηκε ἄλλοτε ἢ *ἐσπέρα*, ἐπειδὴ ἔρχεται ἀργὰ (*βραδύς*). Ἀνάλογα ὀνομάστηκε *ταχύ*, (*ταχιά*, *σύνταχα*) τὸ πρῶι, δηλ. γρήγορα, νωρὶς τὸ πρῶι, ὅπως τὸ συνηθίζουν σὲ πολλὰ μέρη.
 3. *Ρωί* (ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ρωΐς*, ρήγμα, ἄνοιγμα, *ρωγίδιον*, *ρω(γ)ίδι*), εἶναι τὸ λαδικό, ἓνα κωνόμορφο δοχεῖο μὲ δυὸ στόματα, (ἀπὸ τὸ μεγάλο στόμα τὸ γεμίζουν μὲ λάδι, ἀπὸ τὸ μικρὸ χύνουν λάδι στὰ φαγιά)². Τὸ νόημα τῆς παροιμίας εἶναι πὸς καὶ τ' ἄνοστα μπορεῖ ν' ἀρέσουν ὅταν ἐτοιμαστοῦν καλά.
 4. Ἀγριάδες ὀνόμαζαν ἄλλοτε τ' ἀγριάπιδά, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι (*ἀχράς* τὸ ἀγριάπιδο καὶ ἡ ἀγριαπιδιά).
 5. *Γραῖτα* εἶναι ὁ ἀρχαῖος τύπος γιὰ τὴ γριά, πού τὸν μεταχειρίζονται ἀκόμη σὲ μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας. *Καλαντάρης* ὀνομάζεται σὲ μερικὰ μέρη ὁ Ἰανουάριος, δηλ. ὁ μήνας τῆς ἀρχιμηνιάς, τὰ κατ' ἐξοχὴν *κάλαντα* (λατ. *calendae*, ἀρχικὰ *κάλενδαι*).
 6. *Ζακόμι* ἢ συνήθεια.
 7. *Πιάση* εἶναι ἡ γέμιση τοῦ φεγγαριοῦ, *λιμόνας* ὁ λιμένας.
 8. Ἐδῶ τὸ ρῆμα *κοιτάζω* φύλαξε τὴν παλιότερη σημασία, πέφτω στὴν *κοίτη* (κρεβάτι), *πλαγιάζω*, *κοιμοῦμαι*.
 9. *Κουμερτιάρης* εἶναι ὁ τελῶνης (λατ. *commerciarius*, ἀπὸ τὸ *commercium* ἐμπόριο, γαλλ. *commerce*), ὁ ἐνοικιαστὴς τοῦ κουμερτικοῦ, τῶν φόρων τῆς εἰσαγωγῆς. Μιὰ ἄλλη παροιμία λέει: «Ὅταν φτωχαίνει ὁ διάβολος γίνεται κουμερτιάρης» (μὲ τὴν πονηριά του).
 10. Τὸ *ἔχει* εἶναι ἐκεῖνο πού ἔχει κανεῖς, ἡ περιουσία, (ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἀπαρέμφατο *ἔχειν*, ὅπως ἔγινε καὶ τὸ *φαγί* μας ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἀπαρέμφατο *φαγεῖν* καὶ τὸ *φιλι* ἀπὸ τὸ *φιλεῖν*).
 11. *Βουλὴ* εἶναι ἡ ἀρχαία κληρονομημένη λέξις *βουλή*, γνώμη, συμβουλή, πού τὴ λένε ἀκόμη σὲ μερικὰ μέρη. Ἡ *Βουλὴ*, πού λέμε γιὰ τὸ νομοθετικὸ σῶμα, τὸ κοινοβούλιο, εἶναι λόγιον.
 12. *Κακὸς κακοῦ* εἶναι παλιὰ ἔκφραση πού πῆρε τὴ σημασία: πολὺ κακά, ἄσκημα. Ἀνάλογο εἶναι τὸ ἄλλο πού λέμε: «ἔφυγε *κακὴν κακῶς*».
- Παρατήρηση.* Μπορεῖ νὰ προστεθῇ πὸς ἐκτός ἀπὸ τὶς παλιωμένες λέξεις διατηρήθηκαν στὶς παροιμίες καὶ ἔννοιες καὶ δοξασίες ἢ συνήθειες ριζωμένες στὴν ἱστορία, πού σήμερα ὅμως ξεχάστηκαν καὶ τότε οἱ περισσότεροι δὲν τὶς καταλαβαίνουν: «Στὸν Τοῦρκο πρέπει τ' ἄλογο, στὸ Φράγκο τὸ καράβι» εἰπὸ-

1. Οἱ ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν στὶς παροιμίες πού ἀναγράφονται στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ.

2. Ἀπὸ τὸ *ρωί* ἔρχεται καὶ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα *Ροῦδης*.

θηκε στα χρόνια που οι Φράγκοι (Βενετσιάνοι και Γενοβέζοι), περισσότερο θαλασσινοί από τους Τούρκους, ήταν για καιρό κυρίαρχοι των νησιών του Αιγαίου.—«Κάλλιο ἴχω Τούρκου μαχαιριά παρά Βενετσιάνου κρίση» δείχνει πώς ἔκριναν οἱ σλαβωμένοι Ἕλληνες τοὺς δυὸ δυνάστες που εἶχαν γνωρίσει μετὰ τὴ σειρά. Ἔνα κομμάτι ἱστορία φυλάγουν καὶ παροιμίες καθὼς «Θὰ χάση ἢ Βενετιά βελόνι», «Ὅλος ὁ κόσμος δώδεκα κι ἡ Πόλη δεκαπέντε».

Δ

ΜΑΘΗΜΑ 78.

1. Τοῦ γαιδάρου μύθον ἔλεγαν κι αὐτὸς τ' αὐτιά του ἔσειε.
2. Τό ἴνα χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.
3. Πᾶν τ' αὐγά καὶ τὰ καλάθια.
4. Ὅποιος πονάει πάει στὸ γιατρό.
5. Στάλα με στάλα τὸ νερὸ τρυπάει τὸ λιθάρι¹.
6. Μέθυς τὸν ἄνθρωπο, νὰ μάθης τὰ μέσα του.
7. Ἔνας κοῦκος (ἢ: χελιδόνι) δὲ φέρνει τὴν ἄνοιξη.
8. Πῆρε ὁ στραβὸς κατῆφορο.
9. Ἔπαθε τοῦ λιναριοῦ τὰ βάσανα καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη.
10. Κόρακας κοράκου μάτι δὲ βγάξει.
11. Μᾶς ἔνωσαν οἱ Κρητικοὶ πὼς εἴμαστε Χανιωτῆς.
12. Τὸ γουδι τὸ γουδοχέρι².
13. Κάθε πέρσι καὶ καλύτερα.
14. Σπίτι μου, σπιτάκι μου, φτωχοκαλυβάκι μου.
15. Ἀνάμεσα σφυρὶ κι ἀμόνι.
16. Ἀπὸ τὸν κόρακα κρὰ θ' ἀκούσης.
17. Ὁ κόρακας κορακόπουλα γεννάει.
18. Ὅποιος κακολογᾷ τὸ σπίτι του, πέφτει καὶ τὸν πλακώνει.
19. Τὸν ἀράπη σαπουνίζεις, μόνο τὸ σαπῦνι χάνεις.
20. Ρίχνει στὸν ἥλιο πετρεῖς.
21. Ὁ παθὸς μαθός.
22. Σφαλῶ τὰ μάτια καὶ πουλῶ, καὶ σὺ ἄνοιξε καὶ πάρε.
23. Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας.—Κολοῖς καὶ κολοῖς κι ἀπ' τὸ ἴδιο βαρέλι.
24. Ἔλα, παλπού μου, νὰ σοῦ δείξω τ' ἀμπελοχόραφα.

Β) 1. Ὁμφακὲς εἰσι.—2. Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει.—3. Σπεῦδε βραδέως.—4. Δὸς μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γὰν κινάσω.—5. Ὁ μὴ δαρεῖς ἄνθρωπος οὐ παιδεύεται.—6. Γλαῦκα εἰς Ἀθήνας.—7. Εἰ χολῶ παροικίσεις ὑποσκάζειν μαθήσει.—8. Τῶν οἰκιῶν ὑμῶν ἐμπιμπραμένον ὑμεῖς ἄδετε.

1. Ἐνδελέχεια εἶναι ἡ διάρκεια, ἐνδελεχῆς ὁ ἀδιάκοπος.
2. Ὑπερος λεγόταν ὁ κόπανος.

Οι άρχαϊες παροιμίες είναι πασίγνωστες. Για τους άριθμούς (1), (2), (4), (8) βλ. και «Παροιμιακές φράσεις» Βιβλ. Δασκ. σ. 7, 7, 33, 7.

ΜΑΘΗΜΑ 79.

Για μερικές από τις άρχαϊες αυτές παροιμίες ή παροιμιακές φράσεις γίνεται λόγος στις «Παροιμιακές φράσεις»: αυτές είναι: Αί Ίβύκου γέφανοι (σ. 12), Άμαλθείας κέρας, Άπαγέ με εις λατομίας, Άπό μηχανής θεός (σ. 55), Άυτός έφα, Γύγου δακτύλιος (σ. 19), Ίδου ή Ρόδος κτλ., Καδμεία νίκη, Κατόπιν έορτής ήκει, Μίδα πλοΐτος, Όνου σκιά, Ου φροντίς Ίπποκλείδη, Πακτωλός, Πατροκλείος πρόφασις (σ. 42, άρ. 11), Πολλά πέλει κτλ., Πόλλ' οΐδ' άλλωπης κτλ. Πλουσιότατη συλλογή από άρχαϊες παροιμίες, συνήθως με την έρμηνεία τους, βρίσκεται στον Lentsch-Schneidevin, Paroemiographi graeci, τ. I 1839, II 1851.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΠΕΡΙΦΡΑΣΗ

ΜΑΘΗΜΑ 80.

1. Τό χελιδόνι.	13. Ή θάφνη.	26. Ό Θησεύς.
2. Τό Άγιον Όρος ¹ .	14. Ή Δήλος.	27. Οί Δαναΐδες ⁵ .
3. Ή Παναγία ² .	15. Ή Άθηνά.	28. Ή Κασσάνδρα ⁶ .
4. Ό Άγιος Διονύσιος.	16. Ό Έρμής.	29. Οί Άρκάδες.
5. Ό Άγιος Άνδρέας.	17. Ή Τύχη.	30. Ή Πελοπόννησος.
6. Ό παπάς.	18. Οί Άμαθρυάδες.	31. Ό Θησεύς.
7. Ό Καποδίστριας.	19. Οί Μούσες.	32. Ό Έπαμεινώνδας.
8. Ή Άκρόπολη της Άθίνας.	20. Οί 12 άρχαιοί θεοί.	33. Ό Όμηρος.
9. Ή Περσεφόνη.	21. Ό Πήγασος ⁴ .	34. Ό Κόδρος.
10. Ό Κέρβερος.	22. Ό Περσεύς.	35. Ό Ήρόδοτος.
11. Ό κεραυνός ³ .	23. Ό Έλικώνας.	36. Ό Μεγ. Άλέξανδρος.
12. Τό κηρύκειο.	24. Τό Πήλιο.	37. Ή Παλαιστίνη.
	25. Ή Ναυσικά.	38. Οί Έθρατοι.
	39. Ή Χανάν.	40. Ή Άλλη ζωή.

1. Όνομάστηκε έτσι ως άφιερωμένο στην Παναγία.

2. Όνομάστηκε έτσι έπειδή έκλεισε μέσα της τó Θεό. Γράφει και ó Σκοΐφορ («Είς την Θεοτόκον»): «Άπό τους ουρανούς πλατυτέρα, έχώρεσας εις τά σπλάγγνα σου έκείνον όπου και οί ουρανοί δέν χωροΐσιν».

3. Σε άρχαία άγγεία και άλλου είκονίζεται ό Δίας με τόν κεραυνό στο δεξί

ΜΑΘΗΜΑ 81.

γεννιοῦμαι	Ἐρχομαι στὸν κόσμο, Βλέπω τὸ φῶς τῆς μέρας, Ἄρχίζω τὴ ζωὴ μου.
πεθαίνω	Ἀφίνω τὸν κόσμο, Κλείνω γιὰ πάντα τὰ μάτια, Τελειώνω τὴ ζωὴ μου, Ἄφνω χρόνος.
ὁ Χάρος	Ὁ μαδρός καθαλάρης, Ὁ ἀντίπαλος τοῦ Διγενῆ, Ὁ ἄρχοντας τοῦ Κάτω κόσμου, Ὁ τραγητῆς τῆς ζωῆς (βῆμ).
ὁ Ὀλυμπος	Τὸ ψηλότερο θρονό τῆς Ἑλλάδας, Ὁ βόρειος γείτονας τοῦ Κισάθου, Ἡ κατοικία τῶν θεῶν.
ὁ Δίας	Ὁ βασιλιάς τῶν θεῶν, Ὁ πατέρας τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, Ὁ κύριος τοῦ Ὀλύμπου.
ὁ Μεγάλος Ἀλέξανδρος	Ὁ γιὸς τοῦ Φιλίππου, Ὁ μαθητῆς τοῦ Ἀριστοτέλη, Ὁ νικητῆς τοῦ Γρανικοῦ, Ὁ φίλος τοῦ Παρμενίωνα, Ὁ γιὸς τῆς Ὀλυμπιάδας, Ὁ δαμαστής τοῦ Βουκεφάλα.
στρατιώτης	Ἵπερασπιστῆς τῆς πατρίδας, Ἵπέρμαχος τῆς ἐλευθερίας, Πρόμαχος μιᾶς ιδέας.
ὁ ἥλιος	Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς στὴ γῆ μας, Τὸ ἄστρο τῆς μέρας, Ὁ ἀκούρατος φωτοδότης, Τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ (βῆμ.), Τὸ κέντρο τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος, Τῆς μέρας ἡ πηγὴ («Χίλια ἐγκώμια πρὸς τῆς μέρας τὴν πηγὴ», Παλαμᾶς), Ὁ ἄρματοδρόμος θεὸς τοῦ φωτός, (Παλαμᾶς), Ὁ φεγγεβόλος κοσμογυριστῆς, Ὁ ἀδερφός τῆς σεληνης.
τὸ σιτάρι	Ὁ ξανθὸς καρπὸς τῆς γῆς, Τὸ χρυσάφι τοῦ γεωργοῦ, Τὸ ἱερό φυτὸ τῆς Δήμητρας, Τὸ δῶρο τοῦ Τριπτόλεμου, Ὁ εὐλογημένος καρπός, Ἡ βασικὴ τροφή τοῦ ἀνθρώπου.

ΜΑΘΗΜΑ 82.

α) Οἱ λέξεις ποὺ τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα βρίσκονται στὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ μὲ τίς περιφράσεις τους.

Α) Ὡ Ἑλλάδα. Τῆς Ἀκρόπολης τῆς γελᾶ ἡ Πεντέλη.
Γυρίζω ἀπὸ τὸν Ἄδη.

χέρι καὶ κάτω σὺν πελέκι δικέφαλο μὲ φλόγες στὴν ἄκρη. Κάποτε βρίσκεται στὴν ἀριστερὴ του πλευρὰ καὶ ἕνας ἀετός, καὶ αὐτὸς σύμβολό του.

4. Ὁ Πήγασος ἦταν κατὰ τὴ μυθολογία φτερωτὸ ἄλογο, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς Μήδουσας, ὅταν ὁ Περσεὺς τῆς ἔκοψε τὸ κεφάλι. Μὲ μιὰ κλοτσιὰ ἔκαμε τὴν Ἴπποκρήνη τοῦ Ἑλικώνα πηγὴ ἀπ' ὅπου ἐμπνέονταν οἱ ποιητῆς (καὶ τ' ὄνομα Πήγασος συγγενεῖ μετὰ τὴ λέξη πηγὴ). Σήμερα ἀκόμη συμβολίζει ὁ Πήγασος τὴν ποιητικὴ μεγαλοφυΐα:

«Τὸ πάθος τὸ ἀκαπίστρωτο μὲ σέρνει καθαλάρης» (Παλαμᾶς).

5. Γιὰ τίς Δαναίδες βλ. «Παροιμιακὲς φράσεις», μ.αθ. 4.

6. Γιὰ τὴν Κασσάνδρα βλ. ἰδ. βιβλ. μ.αθ. 10.

8. Λεγόταν ἀρχικὰ καὶ λέγεται γιὰ τὴν Παλαιστίνη, τὸ λένε ὁμως σήμερον συχνὰ οἱ ξενιτεμένοι Ἕλληνες καὶ γενικὰ ὅσοι τους ζοῦνε στὴν ξενιτιά γιὰ τὴν ἑλληνικὴ πατρίδα: «Πότε γιὰ τ' ἅγια χῶματα;»

Πρόσμενα να λάμψη ὁ ἀρχαῖος ἔμπρός μου ὁ Παρνασσός, με̄ τις Μοῦσες*.
Τῆς Σαπφῶς εἶμαι ἐγὼ τὸ πύρινο τ' ἀνάκρυσμα.

*Ὁ Ρωμιοσύνη, ὃ μάνα μου, καὶ ὃ κόρη ἐσὺ τῆς (ἀρχαίας) Ἑλλάδας.
Οἱ Μοῦσες. *Ἐγειρεν ὁ πολυαγαπημένος πεθαίνοντας.

*Ἐμένα ὀνειρευτήκατε ὑποταχικό, | σιλάβο γιὰ τὸ ξεφάντωμά σας;
Δὲν εἶμαι ἀδύνατος ἐγὼ, τὰ ψέματά σας δὲν τὰ τρέμω.
Ζωούλα ἐσὺ, ποὺ πέθανες νέα.

Β) Βάννα, κοντὰ εἶν' ἡ ἀνοιξη.

Κάποτε μ' ἔφεραν τὰ κύματα παιδί στὴ Ζάκυνθο...
... τότε ποθητέ, Ζάκυνθε.

Γ) Γκαρδιακά χαροποιήθη καὶ ἡ Ἀμερική...

*Ἐλαφιάσθη ἡ Ἀγγλία... *Ἐψαλ' ὁ Μίλτωνας**.

*Ἐτσι ὁ Μεγάλος Ναπολέοντας | ὅταν ἔπαυε νὰ ζῆ,
καθὼς ἤθελεν ὁ φθόνος | σ' ἕνα ἀγνώριστο νησί...

Κοντὰ ναι καὶ στὸ νιὸν ὀμπρὸς τὸ σκυλόψαρο. *Ἀπόψε πέθανες.

β) Οἱ λέξεις με̄ ἡμίμωρα γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ.

Πόλη, ἡ Βοσπορίτισσα, τοῦ Κωσταντίνου ἡ κόρη (Παλαμᾶς).

Τῆς ποῦλιας γέρονι ἀπὸ ψηλά τὸ ἐφιάδιπλο τὸ ἀστέρι (Γρυπάρης).

Βάννα, κοντὰ εἶν' ἡ θεία τοῦ Ἀπρίλη σκόλη

με̄ τὸν Ὁρφέα τὸ φτερωτό, τ' ἀηδόνι (Παλαμᾶς).

*Ὁ Σπαρτιάτισος Κόσος, τῆς θείας Ἀθήνας κορόνες,

ὃ Καρνάτιδες, ἔφυγε, κλέφτες καὶ βάρβαροι πῆραν

τὴν ἀδερφοῦλα σας, μείνατε πέντε... (Παλαμᾶς).

Καὶ νὰ καὶ οἱ Γύφοι, στερονολεῖψανα

μιᾶς ἀρχοντιᾶς πόχει πεθάνει (Παλαμᾶς).

ΜΑΘΗΜΑ 83.

1. Ὁ Παλαμᾶς.	15. Ὁ Προμηθέας.	32. Ὁ Πλούταρχος.
2. Ὁ Μαβίλης.	16. Οἱ Ὁκεανίδες ⁶ .	33. Ὁ Παῦλος ¹³ .
3. Ὁ Γρυπάρης.	17. Οἱ Ἐρινύες ⁷ .	34. Ὁ Συνέσιος ¹⁴ .
4. Ἡ Θεσσαλονίκη.	18. Ὁ Ὀμηρος.	35. Ὁ Ἰανουάριος ¹⁵ .
5. Τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ¹ .	19. Ἡ Μασσαλία ⁸ .	36. Ὁ Ἰανὸς ¹⁶ .
6. Ἡ Θεσσαλονίκη.	20. Ὁ Τυρταῖος ⁹ .	37. Ὁ Βιργίλιος.
7. Τὸ Αἰτωλικό.	21. Ὁ Αἰσχύλος ¹⁰ .	38. Ἡ Ρώμη ¹⁷ .
8. Ὁ Μιστράς ² .	22. Ὁ Ἡράκλειτος.	39. Ὁ Γουλιέλμος Τέλλος ¹⁸ .
9. Ὁ φυσικός θάνατος ³ .	23. Ὁ Σωκράτης.	40. Ὁ Μεγ. Ναπολέοντας.
10. Ὁ Ἰκτινός.	24. Ὁ Αἰσχύλος.	41. Ὁ Μωϋσής.
11. Ἡ Θεσσαλονίκη.	25. Ὁ Σοφοκλῆς ¹¹ .	42. Ἡ Βενετία.
12. Ὁ Ρωμανός ⁴ .	26. Ὁ Ἐπαμεινώνδας.	43. Ἡ Βαβυλώνη ¹⁹ .
13. Ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος.	27. Ὁ Ἀριστοτέλης.	44. Ἡ Κίνα ²⁰ .
14. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα ⁵ .	28. Ὁ Μεγ. Ἀλέξανδρος.	45. Οἱ ἄγγελοι ²¹ .
	29. Ὁ Διογένης.	46. Ἡ χρονολογία καὶ ἡ γεωγραφία ²² .
	30. Ὁ Φιλοποίμενας ¹² .	
	31. Ὁ Λουκιανός.	

*. Ἀπὸ ἀβλεψία τυπώθηκε με̄ πλάγια γράμματα στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ ὁλόκληρο τὸ ἀπόσπασμα. ** Μεγάλος Ἀγγλος ποιητής, (17. αἰ.), ποὺ ἔγραψε τὸ ἔπος «Χαμένος Παράδεισος».

1. Ἐτσι ὀνομάστηκε τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη στὸ ποίημά του γιὰ τὸ Γρηγόριο Ε', γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ κλείνει μέσα

του με την πνευματική του κίνηση και με τους τόσους νέους που φοιτούν σ' αυτό.

«Ούτε τὸ φῶς τὸ ἀκοίμητο, πὸν στὸ πλευρὸ σου χύνει
αὐτὸ μας τὸ περήφανο, τὸ φλογερὸ καμίνι;»

2. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ Γάλλο Βυζαντινολόγο G. Millet.

3. Ἡ περίφραση εἶναι λαϊκή. «Ὅλοι ἀπὸ θεϊκὸ σπαθί, | ὅλοι ἀπ' αὐτὸ περάσανε» λέγει μανιάτικο μοιρολόγι. Τὸ ἀντίθετο εἶναι σκοτωτός.

4. Ἔτσι ὀνομάστηκε ὁ μελωδὸς Ρωμανὸς ἀπὸ τὸ Βυζαντινολόγο Βουνγ (βλ. Krumbacher Ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας, ἑλλ. μετάφρ. τ. Β' σελ. 517, Παλαμᾶ, Γράμματα τ. Β' σ. 148). Ἡ ποίησή του—θρησκευτικὴ, λυρική καὶ ἠθικολογική—θυμίζει κάπως, παρ' ὅλη τὴ ρητορεία της, μετὴ μουσικότητά της καὶ τὸ περιεχόμενον, τοὺς πινδαρικούς παιάνες.

5. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ, καὶ λέγεται, καὶ γιὰ τὴ Βαβυλώνα μετὸν πολὺ προγενέστερο πολιτισμὸ τῆς.

6. Ἀποτελοῦν τὸ χορὸν στὸν «Προμηθεΐα» τοῦ Αἰσχύλου :

«Τὸ βλέπω, καὶ περιφοβῆ στὰ μάτια μου κατάχνη
μοῦ ῥθε δάκρυα γεμάτη, ὦ Προμηθεΐα,
τὸ σῶμα σου σὰν εἶδα

σ' αὐτοὺς ν' ἀποξυλῶνεται τοὺς βράχους
στὰ δεσμὰ τ' ἀδαμάντινα σφιγμένο...» (μετάφρ. Καλοσογίδου).

7. Ἡ ὀνομασία δόθηκε ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, στὸ «Χαίρε τῆς Τραγωδίας» του :

«...μουγκρίστε, φιδοπλόκαμες φουρτούνες τῆς νυχτιάς
τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τοῦ Ἀττικοῦ γαλήνεψε κι ἐσᾶς!».

Πβ. Αἰσχύλου Χορῶν. 1049: «φαιοχίτωνες καὶ πεπλεκτανημένοι δρᾶκου-
σιν», Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβαις 699: «μελάναιγες... Ἐρινύδες».

8. Οἱ Φωκαεῖς, παλιοὶ ἀποικοὶ τῆς Φωκίδας στὴ μικρασιατικὴ Μυσία, κοντὰ στὴ Σμύρνη, ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἑλληνες ἀποικιστές, ἴδρυσαν διάφορες ἀποικίες, στὴν Ἰσπανία καὶ στὴ Γαλιατία. Μιὰ ἀπὸ αὐτές ἦταν καὶ ἡ Μασσαλία στὴς ἐκβολές τοῦ Ροδανοῦ (600 π.Χ.), γιὰ καιρὸ κέντρο ἑλληνικῆς ἀκτινοβολίας, τέχνης καὶ ἐπιστήμης. (Στὴ Γαλιaticὴ Ἀρελάτη (σήμερα γαλλ. Arles), κοντὰ στὸ Ροδανό, ὑπῆρχε ἑλληνόγλωσσος πληθυσμὸς ἀκόμη ὡς τὸν 6. αἰ. μ.Χ.).

9. Πατρίδα τοῦ Τυρταίου ἦταν ἡ Ἀφιδνα (ἢ αἰ Ἀφιδναί), κοντὰ στὰ σημερινὰ Κιοῦρα τῆς Πάρνηθας. Ἀπὸ τὴ λίμνη τοῦ Μαραθῶνα φαίνεται σ' ἓνα βουναλάκι ἡ Ἀκρόπολή τους.

10. Ὁ χαρακτηρισμὸς ἀνήκει δικαιοματικά στὸν Αἰσχύλο μετὴ τὴ θέση πὸν πῆρε στὴ διαμόρφωση τῆς ἀρχαίας τραγωδίας: δόθηκε καὶ ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ στὸν Ὑμνον τοῦ πρὸς τὸν Αἰσχύλο, «Τὸ Χαίρε τῆς τραγωδίας», πὸν ἀπαγγέλλθηκε ὅταν ἐγκαινιάστηκε στὰ 1903 τὸ νεοῖδρυτο Ἐθνικὸ Θέατρο μετὴν παραστάση τῆς αἰσχυλικῆς τριλογίας «Ὁρέστεια».

«Μ' ἐκράξες; Ἔρχομαι ἀπὸ πέρα,
χαίρε! Σ' ἐσὲ τὸ χαίρε, ὦ πλάστη καὶ ὦ πατέρα!

Εἶμαι ἡ βασίλισσα τῆς Τέχνης, εἶμαι ἡ Τραγωδία...»

«...Πατέρα, φέρε με ξανά στὰ ὕψη σου, καὶ δῶσ' μου
μὲς στ' ἄψαχτα τὰ βᾶθη μου καὶ ἄλλη φορὰ νὰ κλείσω
τὸ μέγα θᾶμα τοῦ Θεοῦ, τ' ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου...».

11. Γίνεται αὐτὸ στὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶν» στ. 668α.

«Στῆς περήφανης γιὰ τ' ἄλογά της χώρας
ἔχεις, ξένη, ἐρθεῖ στὰ πῖθ ὁμορφα μέση
μὲς σ' ὅλη τὴ γῆ, στὸν ἄσπρο Κολωνὸ μας,
ὅπου πῖθ ἀπ' ἄλλου συχνάζοντας τ' ἀηδὸνι
γλυκομυρεται σὲ δόχλωρα ρουμάνια

μέσα στον πυκνό κισσό βαθιά κρυμμένο...

...Μά κι οὐδὲ οἱ Μοῦσες

ἀποστράφηκαν τὸν τόπο αὐτὸ ποτέ τους

οὐδ' ἢ χρυσοχάλινη Ἀφροδίτη...» (μετάφρ. Γρουπάρη).

12. Τὸ ἀναφέρει ἤδη ὁ Σολωμὸς στὸ ποίημά του «Εἰς τὸ θάνατο τοῦ Λόφου Μπάρον»: «Ἀπὸ τότε ὅπου ἐσώθη | στὴν Ἑλλάδα ὁ Στρατηγός, | ὅπου ὁ Ἕλληνας εἰπώθη | (καὶ τώρα ὄχι) ὁ στερινός».

13. Χαρακτηρίζεται ἔτσι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐπειδὴ πρῶτος αὐτός, ἀντίθετα λ.χ. μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο καὶ ἄλλους, ἐνδιαφέρθηκε νὰ κηρύξει τὸ εὐαγγέλιο στοὺς εἰδωλολάτρες, τοὺς «ἐθνικούς», καὶ ὄχι στοὺς Ἑβραίους.

14. Ἡ Ὑπατία, πού ζοῦσε κατὰ τὰ 400 μ.Χ. στὴν Ἀλεξάνδρεια, κέντρο τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν, ξεχώρισε μὲ τὶς μελέτες της στὰ μαθηματικά καὶ τὴ φιλοσοφία, μὲ τὰ συγγράμματά της καὶ μὲ τὴ διδασκαλία της στὶς ἐπιστῆμες αὐτές. Ἦταν ὅμως εἰδωλολάτρισσα καὶ σὲ μιὰ ἐξεγερση τῶν Χριστιανῶν ἔχασε τὴ ζωὴ της, καὶ χάθηκαν τὰ συγγράμματά της στὴν πυρκαγιά τῆς περιφημῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ Συνέσιος, φιλόσοφος, ποιητὴς καὶ στὸ τέλος χριστιανὸς καὶ ἐπίσκοπος, θρημμένος μὲ τὴν κλασικὴ παιδεία, συμβόλιζε τὴν προσχώρηση τῶν Ἑλλήνων σοφῶν στὴ νέα θρησκεία, πού τῆς ἔγινε μιὰ ἀπὸ τὶς πρὸ συμπαθητικῆς καὶ ἐνδιαφέρουσες φυσιογνωμίες.

15. Ἔτσι ὀνόμασαν οἱ Ρωμαῖοι τὸν πρῶτο μῆνα τῆς χρονιάς ἀπὸ τὸ θεὸ τους Ἰανό, ὅπως Μάρτιο τὸν τρίτο μῆνα ἀπὸ τὸ θεὸ τοῦ πολέμου Mars (γεν. Martis).

16. Ὁ Ἰανός, κυρίως ὁ πέρασμα, δίδος, (janua εἴσοδος σπιτιοῦ, πόρτα), ἦταν γιὰ τοὺς Ρωμαίους ὁ θεὸς πού συμβόλιζε τὸ πέρασμα, τὴν ἀρχή, (γι' αὐτὸ καὶ τὰ δύο πρόσωπά του, γυρισμένα τὸ ἓνα ἐμπρὸς καὶ τὸ ἄλλο πίσω, ὥστε νὰ στοχάζεται τὰ μέλλοντα γυρίζοντας τὰ περασμένα), καὶ Ἰανούριος ὁ μῆνας πού φέρνει στὸν καινούριο χρόνον.

17. Πρωτονομαστήκη ἔτσι ἡ Ρώμη ἀπὸ τὸ Ρωμαῖο ἱστορικὸ Τίτο Λίβιο (1. αἰ. π.Χ.) (2.5.23), Roma aeterna.

18. Ὁ Τέλλος ἦταν κατὰ τὴν παράδοση ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωτὲς τῆς πατρίδας του Ἑλβετίας (16. αἰ.). Ἐπειδὴ εἶχε ἀρνηθῆ νὰ χαιρετήσῃ τὸ κατέλο τοῦ διοικητῆ Γκέσσερ, δούκα Αὐστριακοῦ, καταδικάστηκε σὲ θάνατο, ἐκτός ἂν θὰ τόξευε ἓνα μῆλο τοποθετημένο στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ του (καὶ τὸ κατόρθωσε).

19. Ἦταν αὐτοὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πρὸ ὀνομαστά μνημεῖα τῆς τεράστιας αὐτῆς πόλης, πού κατὰ τὴν παράδοση εἶχαν δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴ μυθικὴ βασίλισσα τῆς Ἀσσυρίας Σεμίραμη.

20. Ἔτσι, καὶ «Οὐράνιο κράτος», ὀνομάζεται συχνὰ ἡ κινεζικὴ αὐτοκρατορία, καὶ οἱ αὐτοκράτορές της: «ἅγιοι τ' Οὐρανοῦ». Ἡ παράδοση ἀναφέρει πὺς ὁ ἱδρυτὴς του, γεννημένος πρὶν ἀπὸ τὰ 3600 χρόνια π.Χ., ἦταν γιὸς τ' Οὐρανοῦ καὶ μιᾶς γυναικας πού τὸν εἶχε στὰ σπλάχνα της δώδεκα χρόνια.

21. Ἀπὸ ἐδῶ ὀνομάστηκε καὶ ἡ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων.

22. Σωστά ὀνομαστήθηκαν ἔτσι αὐτοὶ οἱ δυὸ κλάδοι τῆς ἐπιστήμης, ἐπειδὴ χωρὶς τὴ γεωγραφία καὶ τὴ χρονολογία θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἔχωμε καθαρὴ ἰδέα γιὰ τὰ διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα.

ΜΑΘΗΜΑ 84.

1. Ἡ θάλασσα ¹ .	νικότερα) ἢ	8-11. Ἡ Ἀθήνα ⁸ .	16. Ὁ Εὐριπίδης ¹² .
2. Τὸ στόμα ² .	μουσικὴ ⁴ .	12. Οἱ νέοι ⁹ .	17. Ὁ Αἰσχίνης ¹³ .
3. Οἱ Δελφοί ³ .	5-6. Ἡ Σαπφώ ^{5, 6} .	13. Ἡ Μεσόγειος ¹⁰ .	18-19. Ὁ Λογγίνος ¹⁸ .
4. Ἡ ποίηση, (γε-	7. Ἡ Αἴγινα ⁷ .	14-15. Ὁ Ξενοφώντας ¹¹ .	20. Τὸ Σινά ¹⁴ .

1. κέλευθος (ἡ), πληθ. κέλευθοι καὶ κέλευθα, δημηρικὰ ὁ δρόμος, ὁ πόρος.
 Ἐναφέρει ὁ Ὅμηρος *εὐρώεντα κέλευθα* μουχλιασμένα καὶ *ἡρώεντα* ζοφερὰ, γιὰ

τὸ δρόμο πρὸς τὸν Ἄδη, *κέλευθα τῶν ἀνέμων*, καὶ *ἰχθυόεντα*, ἕγρα' οἱ μνη-
στήρες «ἐπέπλεον ἕγρα κέλευθα» (δ 742) ἀ-κόλουθος εἶναι ἐκεῖνος πού παίρνει τὸν
ἴδιο δρόμο (α ἀθροιστικό, ὅπως στὸ ἄ-πα, ἀ-δελφός).

2. ἔρκος εἶναι τὸ περίφραγμα, ὁ φραγμός (ἀπὸ τὸ *ἔργω* καὶ *εἶργω* περι-
κλείνω, ἀπ' ὅπου καὶ *εἰρηγή* ἢ φυλακή).

3. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες θεωροῦσαν τοὺς
Δελφοὺς κέντρο τῆς γῆς. Τὸ ἐπιβεβαίωσαν ὁ μῦθος πῶς δυὸ ἀετοί, σταλμένοι
ἀπὸ τὸ Δία κατὰ τις δυὸ ἀντίθετες διευθύνσεις, ἀνατολικά καὶ δυτικά, ἀντα-
μώθηκαν στοὺς Δελφοὺς, στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα. Ἐκεῖ εἶχε στηθῆ πέτρινη
στήλη μὲ τὸν ὀμφαλὸ καὶ πλάι τῆς δυὸ χρυσοὶ ἀετοί. Καὶ στὸ Ἀρχαιολογικὸ
Μουσεῖο τῆς Ἀθῆνας ὑπάρχει πέτρινος ὀμφαλός, πού βρέθηκε στὸ θέατρο τοῦ
Διονύσου.

4. *Πιερία* ὀνομαζόταν ἡ χώρα στὰ ΝΔ τῆς Μακεδονίας, κάτω ἀπὸ τὸν
Ἀλιάκιονα, στὰ θεσσαλικά σύνορα, κοντὰ στὸν Ὀλυμπο, ὅπου καὶ τὰ Πιέρια
ὄρη, (καὶ ὁ λαὸς τοὺς *Πιέρης*). Ἐκεῖ πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πῶς ἦταν ἡ πα-
τρίδα τοῦ Ὀρφέα καὶ ἡ πρώτη κατοικία τῶν Μουσῶν. «Ὁὐ γὰρ πεδεχεῖς
Φρόδων τῶν ἐκ Πιερίας» δηλ. δὲ μετέχεις ἀπὸ τὰ ρόδα τῆς Πιερίας, λέει ἡ
Σαπφῶ σ' ἓνα ἀπόσπασμα τῆς πρὸς μιὰ γυναῖκα ἀμόρφατη: Ὅλοι θά σέ ξε-
χάσουν ἀφοῦ πεθάνω, χωρὶς ν' ἀφήσης τὴ θύμησή σου, γιατί δὲ στόλισες τὴ
ζωή σου μὲ τὰ δῶρα τῶν Μουσῶν.

5. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ ἤξερε νὰ διαλέγη στὴν ποίησή της τὸ πιὸ
ξεχωριστό, ὅπως κάνει ἡ μέλισσα μὲ τ' ἀρώματα τῶν λουλουδιῶν.

6. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸν Πλάτωνα σ' ἓνα τὸν ἐπίγραμμα:

«Ἐννέα τὰς Μούσας φασὶν τινες ὡς ὀλιγῶρες»

Ἦνιδε καὶ Σαπφῶ Λεσβόθεν, ἡ δεκάτη».

7. *λήμη* δηλ. τοῖμπλα ὀνόμασε ὁ Περικλῆς τὴν ἐχθρική Αἴγινα ἐπειδὴ
ἐνοχοῦσε τοὺς Ἀθηναίους, καθὼς βρισκόταν ἐμπρὸς στὸν Πειραιᾶ (Πλουτάρ-
χου, Περικλῆς 8, «τὴν Αἴγιαν ὡς λήμην τοῦ Πειραιῶς ἀφελεῖν κελεῦσαι»
(πβ. καὶ Ἀριστοτέλη, Ρητορ. 3.10.7).

8. Ὀνομάστηκε ἡ Ἀθῆνα «Ἑλλάς Ἑλλάδος» σὲ ἀρχαῖο ἐπίγραμμα πρὸς
τὸν Εὐριπίδη (βλ. Teubner Ἀνθολογία λυρική, 1913, σ. 132). Ἀπὸ τὸ στίχο
τοῦ Πινδάρου (Ἀπόσπ. 70):

«Ἔ ται λιπαραὶ καὶ ἰοστέφανοι καὶ αἰοίδμοι,

Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθῆναι, δαιμόνιον πόλιεθρον»

(βλ. Παροιμιακὲς φράσεις, μάθ. 21) γεννήθηκαν οἱ περιφράσεις γιὰ τὴν Ἀθῆνα
δαιμόνιον (θεῖο) *πόλιεθρον*, *ιοστέφανον ἄστυ*, *κλεινὸν ἄστυ*.

9. Ἔτσι εἶχε ὀνομάσει ὁ ρήτορας Δημάδης (4. αἰ. π.Χ.) τοὺς νέους. Πρβ.
καὶ τὸ «ἱερὸν ἔαρ» νεῖ sacrum τῶν Ρωμαίων.

10. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἡ Μεσόγειος θάλασσα ἀπὸ τὸ γεωγράφο Στράβωνα
(Γ' 140) (ἐποχὴ Χριστοῦ). Ἄλλου πάλι λέγει ὁ ἴδιος γιὰ αὐτὴν «ἡ ἐντὸς καὶ
καθ' ἡμᾶς θάλασσα».

11. Τῆς δυὸ αὐτῆς ὀνομασίης τῆς ἔδωσαν στὸν Ξενοφῶντα γιὰ τὴ γλώσσα
του, τὸ ὕφος του. Ἔτσι λέει ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος: «Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ ἀττική
μοῦσα γλυκύτετη ἐορηνείας». Πβ. Μιστριώτη Ἑλληνικὴ Γραμματολογία
τ. Β' 1897, σ. 120, ὑποσημ.

12. Ἐπονομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ τὰ πρόσωπα τῶν τραγωδιῶν τοῦ φιλοσο-
φοῦ συχνὰ μὲ τὸ παραπάνω ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ θεάτρου.

13. Ὁ Κάσιος Λογγίνος, φιλόλογος καὶ φιλόσοφος στὸν 3 αἰ. μ.Χ., ἔδωσε
ἀφορμὴ νὰ ἐπονομαστῆ ἔτσι γιὰ τὴν πολυμάθεια καὶ τὴ σοφία του.

14. Ὀνομάστηκε ἔτσι τὸ βουνὸ ὅπου κατέβηκε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ δώσῃ στὸ
Μωσὴ τῆς ἐντολῆς του.

ΜΑΘΗΜΑ 85.

1. Ἡ ἀλεπού ¹ .	καὶ ὁ Μενέλαος ³ .	18. Ὁ Ἅγ. Ἰάκω-	Ἅγ. Ἐλένη.
2. Ἡ νυφίτσα ¹ .	9. Ὁ Ὀδυσσεύς ³ .	8ος ⁶ .	24. Ὁ Ὀριγένης ¹⁰ .
3. Ὁ λύκος ¹ .	10-11. Οἱ Μοῦσες.	19. Ὁ Ἅγ. Ἀνδρέας ⁷ .	25. Ὁ Ὀριγένης ¹¹ .
4. Ὁ γάιδαρος ¹ .	12. Οἱ Ἐρινύες ⁴ .	20. Ὁ Μιχαήλ ⁸ .	26. Τὸ ἀήδονι ¹² .
5. Ὁ διάβολος ² .	13. Ὁ Ὀμηρος ⁵ .	21. Ὁ Ἅγ. Στέφα-	27. Ὁ Χρυσόστομος.
6. Ὁ Κάστορας καὶ
ὁ Πολυδεύκης.	14. Ὁ Ἡσίοδος.	νος.	28. Ἡ Ρώμη, ἡ Πόλη.
7. Ὁ Ἀχιλλεύς ³ .	15. Ὁ Ἡράκλειτος.	22. Ὁ Ἰγνάτιος ⁹ .	29. Γιατρός.
8. Ὁ Ἀγαμέμνωνας	16. Ὁ Εὐριπίδης.	23. Ὁ Ἅγ. Κων-	30. Ὁ Περικλῆς ¹³ .
	17. Ὁ Ἰησοῦς.	σταντίνος καὶ ἡ	

1. Οἱ λαϊκὲς αὐτὲς ἀντονομασίες συνηθίζονται σὲ παραμῦθια.
2. Γιὰ νὰ μὴν εἰπωθῆ τ' ὄνομά του χρησιμοποιοῦνται συχνὰ ἀντονομασίες ἀπὸ «εὐφημισμὸ».
3. Ἡ κατάληξη *-ίδης* (*-είδης*, *-ιάδης*) χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ σχηματίσῃ *παρω-νυμικά* — δηλ. ὀνομασίες γεννημένους ἀπὸ τ' ὄνομα τοῦ πατέρα. Ἀνάλογη κατάληξη ἔχομε σήμερα τὸ *-πουλος* καὶ τὰ λόγια *-ίδης*, *-ιάδης*.
4. Καὶ τ' ὄνομα αὐτὸ δόθηκε ἀπὸ εὐφημισμὸ.
5. Διγώτερο σωστός εἶναι ὁ τύπος *Μελισσιγένης*, πού τὸν μεταχειρίστηκε καὶ ὁ Παλαμῆς :

«Τυφλὸς τοῦ Ὀλύμπου ραφιδὸς ὁ θεῖος Μελισσιγένης
θνητοὺς ἀτάραχα, ἤφωες, θεοῦς ὕμολογᾷ».

6. Ὀνομάζεται ἔτσι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰησοῦ (γιὸς τοῦ Ἰωσήφ) Ἅγ. Ἰάκωβος ἤδη στὴ Ν.Δ. (Γαλάτ.1.19).

7. Ὀνομάστηκε ἔτσι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐπειδὴ πρῶτον κάλεσε αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς (Ἰω. 1. 41 κ.ά.).

8. Στὸ Μηναιο λέγεται σχετικὰ μὲ τὸν ἀρχάγγελο Μιχαήλ : «Ὡς ταξίαρχης καὶ πρόμαχος καὶ τῶν ἀγγέλων ἀρχηγός, Ἀρχιστράτηγος, ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως νόσων καὶ δεινῶν ἀμαρτημάτων ἐλευθέρωσον τοὺς εἰλικρινῶς ἀνυμνοῦντάς σε, ἔνδοξε».

9. Ὁ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ δευτέρου, φαίνεται, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, μεταφέρθηκε δεμένος ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Ρώμη γιὰ νὰ μαρτυρήσῃ. Ἀληθινὰ ἐνθεὸς γράφει στὸ μεταξὺ τοὺς Ρωμαίους : «...Ἐγὼ ἐκὼν ὑπὲρ Θεοῦ ἀποθνήσκω, εἴαν περ ὑμεῖς μὴ κωλύσητε. Παρακαλῶ ὑμᾶς... ἄφετε θηρίων εἶναι βορᾶν, δι' ὧν ἐστὶν Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σιτὸς εἶμι Θεοῦ, καὶ δι' ὁδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὐρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. Κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται... Πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις (ἀντικρίματα ἀπὸ κοντά), ἀνατομαί, διαιρέσεις (ζομματιάζματα), σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπὴ μελῶν, ἀλεσμοὶ ὄλου τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα. Ἐκεῖνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Ἀδελφοί, μὴ ἐμποδισθῆτέ μοι ζῆσαι (δηλ. μὲ τὸ νὰ πεθάνω), μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν (δηλ. μὲ τὸ νὰ ζήσω ἀκόμη)...» (Ρωμαίους 4).

10. Ὀνομάστηκε ἔτσι πρῶτος ὁ γραμματικὸς Δίδυμος (1. αἰ. π.Χ.), πού ἔλεγε πὸς εἶχε γράψῃ 3.500 συγγράμματα. Πολυγράφος ἦταν καὶ ὁ θεολόγος Ὀριγένης (200 μ.Χ.).

11. Ἀδαμάντινος, δηλ. ἀτσάλεινος, γιὰ τὸ χαρακτῆρα του.

12. *Φιλομήλια* ὀνομαζόταν Ἀθηναία βασιλοπούλα, ἡ κόρη τοῦ Πανδίου καὶ ἀδερφή τῆς Πρόκνης καὶ τοῦ Αἰγέα. Μεταμορφώθηκε ὁμως σὲ ἀήδονι

(κατ' ἄλλη ἔκδοσι σὲ χελιδόνι), καὶ ἔτσι ὀνομάζεται καὶ τὸ ἀηδόνι στὴν ποιητικὴ γλῶσσα Φιλομήλα.

«Κι ἦσαν τὸ δέντρο τότε ἡ περηφάνια
τοῦ κάμπου, καὶ τραγούδια σκόρπας πλῆθια
μέσ' ἀπὸ τὰ πυκνόφυλλά σου στήθια
τῆς Φιλομήλας ἢ γενιὰ ἢ οὐράνια» (Δελῆς, Ἀλλοτινά).

13. Κανονικὰ ὀνομαζόταν ἔτσι ὁ Δίας. Οἱ κωμικοὶ ὅμως ποιητὲς ἔδωσαν τὴν ὀνομασίαν αὐτῇ καὶ στὸ μεγάλο Περικλῆ. Ἔτσι ὁ Ἀριστοφάνης (Ἄχαρν. στ. 530): «Ἐντεῦθεν ὄργῃ Περικλέης οὐλύμπιος | ἦστραπ' ἔβροντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα». Ὁ Πλούταρχος (Περικλῆς, 8) παρατηρεῖ πὺς τοῦ ἀποδόθηκε ἡ ἐπίκλησις αὐτῇ, καθὼς λένε, ἐπειδὴ ξεχώριζε ἀπ' ὄλους στὴν τέχνη τῶν λόγων καὶ τὴν ὑψηλότητα, «καίτοι τινὲς ἀπὸ τῶν οἷς ἐκόσμησε τὴν πόλιν, οἱ δ' ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ στρατηγίᾳ δυνάμεως Ὀλύμπιον αὐτὸν οἰοῦνται προσαγορευθῆναι».

ΜΑΘΗΜΑ 86.

Α) Γλυκοφιλούσα, Γρηγορούσα, Δακρυούσα, Ἐλεούσα, Παμμακαρίστη, Παντάνασσα, Περιβλεπτος, Πλατυτέρα, Φανερωμένη, Χρυσοπηγή, Μεσοσπορίτισσα—Ἀθηνιώτισσα, Μυρτιώτισσα, Καταπολιανή, Μακρονίτισσα. Χελιδονοῦ, Καπνικαρέα¹.

Β) Ζάκυνθος—Κεφαλλονιά—Κέρκυρα—Ἰθάκη—Λευκάδα².
Ἱερουσαλήμ—Πόλη—Ἀθήνα³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΑΡΧΑΪΣΜΟΙ

ΜΑΘΗΜΑ 87.

1. Ἀπὸ γεννηρομηοῦ του, Ἀπὸ τότε πού γεννήθηκε.—2. Μὲ τὴ σειρά (του ὁ καθένας).—3. Ἀπὸ τὸ τίποτε.—4. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ (θεμέλιωμα, ἀρχή) τοῦ κόσμου.—5. Οἱ ἐπικεφαλῆς, οἱ ἄρχοντες, οἱ «κατ' ἐπάνω».

6. Λέγεται, βρίσκεται μόνο μιὰ φορὰ (σὲ ἀρχαῖο κείμενο).—7) Μὲ τοὺς ἀντίδικους ἢ τοὺς κατηγορουμένους παρόντες.—8. Τοῦ σκοινοῦ καὶ τοῦ παλουκοῦ.—9. Στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ.—10. Πού νὰ μὴ γίνῃ ποτέ.

11. Τὸ κορύφωμα, (τὸ πᾶνω πᾶνω, τὸ καλύτερο).—12. Σώπαινε· Θεέ μου, φύλαγε.—13. Ἄλλο τὸ ἓνα καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο.—14. Γιὰ τὴν πατριδα.—15. Πολύ κοντά, ἄμεσος.

16. Ἀπαράιτητο.—17. Δηλαδή, πού θὰ πῆ (ἂν τὸ ἐξηγήσωμε).—18. Πέρα γιὰ πέρα.—19. Τὸ σπίτι του (κυρίως: τὰ πολυτιμότερα, τοὺς θεοὺς του, τὰ εἰκονίσματα).—20. Δηλαδή, ὅ,τι ἔπρεπε ν' ἀποδειχθῆ.—21. Κρυφὰ (κι ἀπόμειρα).

1. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ ἓναν κτίτορα (ἰδρυτῆ, κύριο) ἐπονομασμένο *Καπνικάρος* (ὑπάλληλος Βυζαντινός, *καπνικόν* ὁ φόρος τοῦ καπνοῦ). Ἡ νομισματικὴ ἀσυνίτητη κατάληξις *-έα* (καὶ ὄχι *-ιὰ*) φυλάχθηκε καὶ σὲ ἄλλες ὀνομασίαις ἀθηναϊκῆς ἀπὸ τὸ παλιὸ ἀθηναϊκὸ ἰδίωμα, ἔτσι: *Μονὴ Καρεά* στὸν Ὑμηττὸ (*καρεά*, ἢ *καρύα*, καρυδιά), *Κερατέα* ἢ κωμόπολις πίσω ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ.

2. Οἱ στίχοι εἶναι παρμένοι ἀπὸ τὸ τραγούδι τῶν Ἑφτά νησιῶν τοῦ Παλαμᾶ (Πολιτεία καὶ Μοναξιά).

3. Οἱ τρεῖς στrophές ἀνήκουν στὸ ποίημα «Τὸ τραγούδι τοῦ Σταυροῦ» ἀπὸ τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή» τοῦ Παλαμᾶ.

ΠΑΡΑΤΥΠΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΒΛΕΨΙΕΣ

Πρὶν μεταχειριστῆς τὸ βιβλίον νὰ διορθωθοῦν τ' ἀκόλουθα :

Σελ.	4	στίχ.	14		ἀντὶ	σπαγγέτο	διάβαζε	σπαγγέτο	
	>	6	>	7		>	μαθητῆ	>	μαθητῆ
	>	12	>	25		>	ἔναρξη	>	ἔναρξη
	>	26	>	τελευταῖος		>	χάραγμα,	>	χάραγμα,
	>	26	>	25		>	σῶμα	>	σῶμα
	>	31	>	κεφαλίδα		>	Παρομοίωση	>	Κυριολεξία καὶ μεταφορὰ
	>	31	>	στίχ. 1	>	νά προταχτῆ	Κεφάλαιο ἔκτο. Κυριολεξία καὶ μεταφορὰ		
	>	32	>	11		ἀντὶ	εἰμ' ὁ	διάβαζε	εἰμ' ἐγώ, ὁ
	>	35	>	7		>	μισογόνι	>	μισογόνι
	>	41	>	3	τέλ.	>	παλινῳδῶ	>	παλινῳδῶ
	>	42	>	7		>	κληρονημένους	>	κληρονημένους
	>	42	>	3	>	>	ἀστροπέλεκτι	>	ἀστροπέλεκτι
	>	44	>	1	>	>	καλοσῳρισμα	>	καλοσῳρισμα
	>	45	>	1	>	>	καὶ σήμερον κύρη	>	καὶ κύρη
	>	57	>	24	>	>	εἶναι	>	εἶσαι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

		Σελ.
Κεφ. Α'	Συνώνυμα	1
> Β'	Ἀντίθετα	8
> Γ'	Παρώνυμα	26
> Δ'	Σημσιολογικὰ ζευγάρια	28
> Ε'	Παρομοίωση	29
> Ϛ'	Κυριολεξία καὶ μεταφορὰ	31
> Ζ'	Ὄρισμός	34
> Η'	Παροιμίαις	45
> Θ'	Περίφραση	64
> Ι'	Ἀρχαϊσμοὶ	71

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΕΚΔΑΓΓΕΥΤΙΚΕΣ

Σκοπός τῶν βιβλίων αὐτῶν εἶναι νὰ κάμουν γνωστὰ σὲ πλατύτερο κύκλο ζητήματα ἐπιστημονικὰ ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν κοινωνική μας ζωὴ.

1. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἐνα βιβλίον γιὰ τὴ γλῶσσα μας*, 1912, 28 σελ.: Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ καὶ Χρηστομάθεια τοῦ Thumb—Οἱ ἄλλες Γραμματικὲς τῆς δημοτικῆς—Οἱ κανόνες τῆς γλώσσας μας—Πῶς μορφώνεται μιὰ γλῶσσα ποὺ γράφεται—Τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα καὶ ἡ κοινὴ μας γλῶσσα. (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου 2. 1912). (Ἐξαντλημένο).

2. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἡ Ὄρθογραφία μας*, 1913, 174 σελ.: Ἡ ὀρθογραφικὴ καινοτομία τοῦ Βλαστοῦ—Ἡ ὀρθογραφία μας—Ἡ ἱστορία τῆς—Ἡ σημερινὴ κατάσταση—Ἐφτά θέσεις—Γενικὲς ἀρχές—Κανόνες—Ἡ τονικὴ μεταρρύθμιση—Ἄλλες ἀπλοποιήσεις—Συμπεράσματα—Ἐπίμετρα. (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτ. Ὁμίλου 3. 1913). (Ἐξαντλημένο).

3. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἡ γλῶσσα μας στὰ χρόνια 1914-1916*, 1920, 140 σελ.: Εἰσαγωγή—Ἡ δημοτικὴ στὴ λογοτεχνία, στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, στὴν ἐπιστήμη—Ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα.—Ἡ δημοτικιστικὸς ἀγῶνας.—Ἐργα πολεμικὰ, διαφωτιστικὰ, συστηματικὰ—Ἡ δημοτικὴ στὴν παιδεία—Ἡ ἔννοια τοῦ δημοτικισμοῦ—Ἡ γλωσσικὴ μας ἐξέλιξις.

4. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Πρὶν καοῦν*. Ἡ ἀλήθεια γιὰ τ' ἀναγνωστικὰ τῆς δημοτικῆς 1921, 146 σελ.: Εἰσαγωγή—Α' Ἄγνοια, διαστροφὴ, διαβολὴ—Β' Ἀδικία, ἀκρίσια—Γ' Φαιθρολόγια—Δ' Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση—Ἐπίλογος.

5. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα*, 1933, 58 σελ.: Ἡ γραμματικὴ προσπάθεια τῆς Ἀκαδημίας—Τὰ σημερινὰ ὀρθογραφικὰ συστήματα καὶ ἡ ὀρθογραφικὴ θέση τῆς Ἀκαδημίας—Παραμῦθε ἢ παραμυθεῖ; Ἡ διδαχτικὴ εὐκολία—Ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Γραμματικὴ τῆς.

6. *Οἱ ξένες γλώσσες καὶ ἡ ἀγωγή*, 1946, 8+216 σελ.:

Α' Γλωσσομάθεια: Σημασία τῆς καὶ χρησιμότητά—Ἔννοια καὶ βαθμοί—Ἡ καλλιέργειά τῆς στὸ σχολεῖο καὶ στὸ σπίτι—Τὸ πρόβλημά τῆς, τὸ γλωσσικὸ τῆς ἰδανικὸ καὶ ἡ μορφωτικὴ τῆς ἀξία.

Β' Ἡ μητρικὴ γλῶσσα: Ἡ κατάχρησή τῆς—Τὸ γλωσσικὸ αἰσθημα, τὸ διανοητικὸ ὄριμασμα καὶ ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ—Ἡ πρωταρχία τῆς μητρικῆς γλώσσας καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς παιδικῆς διγλωσσίας—Ζημίαι τῆς μητρικῆς γλώσσας ἀπὸ τὴ διγλωσσία.

Γ' Ἐναρμόνιση: Γλῶσσα καὶ ζωὴ—Ἡ διατήρησις τῆς πρωταρχίας—Ἡ καταλληλότερη ἐποχὴ γιὰ ν' ἀρχίσωμε τὴν ξένη γλῶσσα—Πολυγλωσσία—Τὸ νεοελληνικὸ μᾶθημα—Ἐπίμετρο.

Κεντρικὴ πώλησις στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἐστίας» (Κολλάρου)
δδ. Σταδίου 46, Ἀθήνα

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ «Νεοελληνική Βιβλιοθήκη» ἔχει σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ νὰ συγκροτηθῇ καὶ νὰ γίνῃ ὅσο μπορεῖ πρὸ ἄσπιτο τὸ Νεοελληνικὸ Μάθημα στὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία—προπάντων τῆ Μέσῃ—ἀξιοποιώντας γιὰ αὐτὴν ὅ,τι ἔχει πρὸ χρῆσιμο καὶ ἀξιο ὁ Νέος Ἑλληνισμός.

Τὰ βιβλία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» προορίζονται γιὰ τὸ μαθητῆ, γιὰ τὸ δάσκαλο ἢ καὶ γιὰ τοὺς δύο τοὺς· εἶναι ὅμως χρήσιμα τὰ περισσότερὰ τοὺς καὶ στὸ φοιτητῆ καὶ σὲ κάθε μορφωμένο.

ΣΕΙΡΑ Α

1. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ*. (Ἔτοιμη γιὰ τὸ πωρμα).
6. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴν 5η καὶ 6η Δημοτικῶν. *Βιβλίον τοῦ Δασκάλου*. (Ἔτοιμο γιὰ τὸ πωρμα).
7. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴν 5η καὶ 6η Δημοτικῶν. *Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ*, 1947, 48 σελ.
8. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴ Μέσῃ παιδείᾳ. *Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ*, 1948, 80 σελ.
9. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴ Μέσῃ παιδείᾳ. *Βιβλίον τοῦ Δασκάλου*. (Συμπληρωματικὸ τοῦ μαθητικῶν), 1948, 4+72 σελ.
(Τὸ βιβλίον αὐτὸ, προορίζεται μόνον γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ πωλεῖται σὲ βιβλιοπωλεῖο Κολιάρου, ὁδ. Σταδίου 46).
12. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Παροιμιαικὲς φράσεις* ἀπὸ τὴν Ἱστορίᾳ καὶ τὴ Λογοτεχνία, μὲ τὴ συνεργασία Φωτ. Τζωρτζάκη, γιὰ τὴς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης. *Βιβλίον τοῦ Δασκάλου*, 1947, 104 σελ.
13. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Παροιμιαικὲς φράσεις* ἀπὸ τὴν Ἱστορίᾳ καὶ τὴ Λογοτεχνία, μὲ τὴ συνεργασία Φωτ. Τζωρτζάκη, γιὰ τὴς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης. *Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ*, 1947, 88 σελ.

Τὰ βιβλία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» ἀνήκουν μὲ τὸ περιεχόμενον τοὺς σὲ μιὰ ἀπὸ τὴς ἀκόλουθες σειρὰς:

Σεῖρὰ Α.—*Γλῶσσα*: Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ καὶ Συνταχτικὸν, Λεξικά (Ὄρθογραφικὸν, Ἑτυμολογικὸν, Νεοελληνικὸν), Λεξιλογικὲς καὶ Γραμματικὲς Ἀσκήσεις, Συνθέσεις καὶ Ἔπος, Παροιμιαικὲς φράσεις, Μέθοδος νεοελληνικῆ γιὰ ξενόγλωσσους κ.ά.

Σεῖρὰ Β.—*Κείμενα*: Σχολιασμέναι ἐκδόσεις Νεοελλήνων συγγραφέων, Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα γιὰ τὴν ἐξωτερικὴν νεοελληνικὴν παιδείαν, Μεταφράσεις ἀρχαίων κλασικῶν μὲ εἰσαγωγὰς.

Σεῖρὰ Γ.—*Περιεχόμενον*: Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Λογογραφίας, Νεοελληνικὴ Γραμματολογία, Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Μετρικῆς καὶ Ποιητικῆς, Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Μουσικῆς, Νεοελληνικὴ Ἱστορία, Νεοελληνικὴ φιλολογία.

Σεῖρὰ Δ.—*Διδαχτικὴ*: Διδαχτικὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ μαθήματος, Νεοελληνικὰ κείμενα μὲ σχόλια καὶ μὲ ποσειδηματικὰ ἀναλύσεις, Ὁδηγὸς γιὰ τὴς Ἐκθέσεις.

Τὰ προβλεπόμενα βιβλία θὰ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀνάλογα μὲ τὰ οικονομικὰ μέσα ποὺ θὰ ἐξοικονομηθοῦν διὰ τὴν νῦν ἢ κωνωνία τῆ σημασία τοῦ ἔργου.

Ἰδρυτὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης»: Μαν. Α. Τριανταφυλλίδης.

Κεντρικὴ πώληση στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἐστίας» (Κολιάρου)
ὁδ. Σταδίου 46, Ἀθήνα